

หอสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา
แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
Changes on the way of Farmer's Life : A Case of
Benjamaphatthana Community, Samwatawantok Subdistrict,
Klongsamwa District, Bangkok

T096104

โดย

นางสาว กนกพรรณ สุพิทักษ์

ปพ
ก124ก
2549

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 96104
วันเดือนปี..... - 2 JUN 2009

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนการเกษตร)

พ.ศ. 2549

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
ภาควิชาเทคนิคเกษตร
คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา
แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
Changes on the way of Farmer's Life : A Case of
Benjamaphatthana Community, Samwatawank Subdistrict,
Klongsamwa District, Bangkok

โดย

นางสาวกนกพรณ สุพิทักษ์

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2549

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

(ผศ.พีรชัย กุลชัย)

กรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์เอนก บุญยีน)

หัวหน้าภาควิชา

(ผศ.สุชมาภรณ์ ชันศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนิยม

หลังจากที่ได้ลงมือทำปัญหาพิเศษตั้งแต่ปี 4 เทอม 1 จนกระทั่งปี 4 เทอม 2 ทำให้ได้รู้ว่า ปัญหาพิเศษนั้น มีความพิเศษสมชื่อจริง ๆ เพราะต้องเจอกับปัญหาต่าง ๆ มากมายให้คอยคิด และต้องทำให้จบได้ ซึ่งผลสำเร็จจากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ท่านอาจารย์พีรชัย กุลชัย ที่ช่วยเป็นประธานกรรมการปัญหาพิเศษ และคอยชี้แนะแนวทางที่ทำให้ งานเสร็จจนได้ ขอขอบคุณท่านอาจารย์เอนก บุญเย็น ที่เป็นกรรมการปัญหาพิเศษเรื่องให้คะแนน ส่วนของข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณชาวนาทุกคนที่ช่วยตอบคำถามให้เป็นอย่างดี ทำให้ ผู้วิจัยได้เข้าใจชาวนามากขึ้น และขอเป็นกำลังใจให้ชาวนาทุกคนตลอดไปค่ะ...สู้ๆ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมที่บอกเล่าข้อมูลต่าง ๆ และช่วยเสนอแนะความคิดเห็นมากมาย

และที่ขาดไม่ได้ คือ กำลังใจมากมายจากครอบครัวที่คอยถามว่า "เหนื่อยมั๊ย" "พักบ้างนะ" รวมทั้งแม่ที่ตื่นมาหาอะไรให้กินตอนกลางดึก ยังมีกำลังใจจากเพื่อน ๆ ที่คอยเตือน คอยเร่งงานให้เสร็จไวไว และที่สำคัญ คือ กำลังใจของตัวเอง ที่ไม่ท้อแล้วลาออกไปชะก่อนอย่าง ที่ชอบบ่นให้คนรอบข้างฟังเสมอ ๆ และสุดท้ายขอขอบคุณพระเจ้าที่ให้เราได้เกิดมาบนโลก...ตรงนี้

กนกพรรณ สุพิทักษ์

มีนาคม 2549

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
สารบัญภาพ	(ก)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	2
ขอบเขตการศึกษา	2
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	2
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	3
ความเชื่อ พิธีกรรม และคติชาวบ้าน	3
กระบวนการผลิตข้าว	6
ลักษณะวิถีชีวิตของชาวนา	11
ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท	12
การกลายเป็นเมือง	15
การเปลี่ยนแปลงของชนบท	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	25
วิธีวิจัย	25
กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	26
วิธีการดำเนินการวิจัย	26
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	27
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	27
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	28
บริบทชุมชน	28
ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	31
การสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	32
การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต	56

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	59
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	61
การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา	62
วิจารณ์ผลการวิจัย	69
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	70
สรุปผลการวิจัย	70
ข้อเสนอแนะ	72
เอกสารอ้างอิง	73
ภาคผนวก	76

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา	66

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงวิถีการตลาตข้าวเปลือก	23
2 แผนที่ชุมชนเบญจมาพัฒนา เขตคลองสามวา	30
3 คุณเจือ อิ่มคง	32
4 คุณรณชัย อิ่มคง	36
5 คุณวินัย เปี้ยผิ้ง	41
6 คุณเล็ก ธรรมปาละ	43
7 คุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์	45
8 คุณไวย นีวรรณ	48
9 คุณเสาวรัจ นิลเนตร	50
10 แสดงช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเบญจมาพัฒนา	65
ภาพภาคผนวกที่	
1 ถนนไทยรามัญเข้าสู่ชุมชนเบญจมาพัฒนา	76
2 ถนนแบ่งระหว่างหมู่ 9 กับหมู่ 10	76
3 คลองพระยาสุเรนทร์	77
4 สะพานทางเท้าเลียบบคลองพระยาสุเรนทร์	77
5 คลองสี่ตะวันตก	78
6 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย	78
7 รถสองแถวมีนบุรี - วงศกร ที่เข้ามาในชุมชนเบญจมาพัฒนา	79
8 วินมอเตอร์ไซด์รับจ้างของชุมชนเบญจมาพัฒนา	79
9 ร้านค้าหน้าโรงเรียน ในชุมชนเบญจมาพัฒนา	80
10 รถขายของที่เข้ามาขายในชุมชนเบญจมาพัฒนา	80
11 แปลงนาที่ข้าวตั้งท้องกับแปลงที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว	81
12 เครื่องสูบน้ำ	81
13 การเตรียมดินโดยใช้รถไถเดินตาม	82

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพภาคผนวกที่	หน้า
14 ชาวนาที่มารับจ้างเตรียมดิน	82
15 การเกี่ยวข้าวด้วยรถเกี่ยวนวด	83
16 ชาวนาใช้เคียวเกี่ยวข้าวที่ถูกรถเกี่ยวนวดทับ	83
17 ชาวนาใช้กระสอบรับเมล็ดข้าวจากรถเกี่ยวนวด	84
18 ชาวนาใช้รถอีแต๋นบรรทุกกระสอบข้าวออกจากแปลง	84
19 การลำเลียงข้าวใส่รถบรรทุก	85

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ (Introduction)

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา วิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตของชาวนาจึงเปลี่ยนแปลงไป จากการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้า มีการนำเทคโนโลยีและสารเคมีเป็นจำนวนมากเข้ามาช่วย มีระบบชลประทานขนาดใหญ่ในหลายพื้นที่ เพื่อให้ได้ผลผลิตปริมาณมากสำหรับการบริโภคภายในประเทศและเพื่อการส่งออก ปัจจัยการผลิตที่ใช้ต้องพึ่งพามากจากต่างประเทศ บัญชีพืช ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ จึงทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์แห่งชาติ ด้านอาหาร, 2546ข) ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงก็คือ การถือครองที่ดินของชาวนาที่ถูกรุกล้ำ และเปลี่ยนสภาพไปเป็นเมือง ที่อยู่อาศัย และโรงงานอุตสาหกรรม จากการศึกษาของกรมพัฒนาที่ดินพบว่า ในระหว่างปี พ.ศ.2530 – 2536 ที่ดินเพื่อการเกษตรในเขตรอบกรุงเทพมหานครเปลี่ยนแปลงสภาพไปเฉลี่ย 18,000 ไร่ต่อปี โดยเฉพาะในเขตบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ เช่น บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ เป็นต้น ได้มีการประมาณการถึงผลผลิตทางการเกษตรว่า หากมีการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในภาคกลางโดยทั่วไป 1 ไร่ จะเท่ากับสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 4 ไร่ (สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร, 2546ก)

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในกรุงเทพมหานคร ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงมีการขยายตัวของเมืองและที่อยู่อาศัยมายังบริเวณรอบเขตกรุงเทพมหานครอย่างรวดเร็ว โดยในการขยายตัวของเมืองนี้ส่งผลให้ปริมาณพื้นที่ทำการเกษตรบริเวณรอบนอกกรุงเทพฯ ลดลง มูลค่าของที่ดินรอบเขตกรุงเทพมหานครสูงขึ้นมากเกินความเป็นจริง พื้นที่ทำการเกษตรถูกเปลี่ยนเป็นบ้านจัดสรร โดยในบริเวณเขตคลองสามวาก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลจากการขยายตัวของเมือง ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากการเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรรเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจากผลการขยายตัวของชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร จึงเป็นที่น่าสนใจว่าวิถีชีวิตของประชากรในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา รวมทั้งสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลักอยู่ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนเบญจมา

พัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบจากการขยายตัวของชุมชนเมืองที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวนา
3. เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในเขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาถึงกระบวนการผลิตข้าว สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง ซึ่งจะทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง สิ่งหนึ่งสิ่งใดเมื่อเปรียบเทียบในเวลาต่างก็มีความแตกต่างกัน โดยอาจจะดีขึ้นหรือเลวลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิต การอุปโภค บริโภค และรายรับ – รายจ่ายของชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนา

ชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเบญจมาพัฒนา และประกอบอาชีพเกษตรกร ที่ทำนาปลูกข้าว

วิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร (Review of related Literature)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความเชื่อ พิธีกรรม และคติชาวบ้านเกี่ยวกับข้าว
2. กระบวนการผลิตข้าว
3. ลักษณะวิถีชีวิตของชาวนา
4. ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท
5. การกลายเป็นเมือง
6. การเปลี่ยนแปลงของชนบท
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความเชื่อ พิธีกรรม และคติชาวบ้านเกี่ยวกับข้าว

พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวนา และในทุกขั้นตอนของการปลูกข้าวตั้งแต่การเตรียมดินจนถึงการเก็บเกี่ยวล้วนแสดงออกถึงความเคารพ และความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) ได้อธิบายพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนี้

พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เลี้ยงทวย เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ให้ปราศจากภัยอันตราย ตลอดจนขอความเชื่อมั่นในการดำรงชีพในรอบปี พิธีกรรมส่วนนี้จะจัดขึ้นก่อนลงมือเพาะปลูก เช่น พิธีขอฝนโดยการแห่นางแมว, เทศน์พญาคันคาก, สวดคาถาปลาช่อน, พิธีปั้นเมฆ พิธีบูชาแถน และพิธีเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก มีเป้าหมายเพื่อการเพาะปลูกโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำได้ในเวลาที่จะลงมือเพาะปลูก มีเจตจำนงเพื่อขอโอกาส ขออนุญาตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธี วิญญาณที่ครองพื้นที่ โดยจะทำการบวงสรวง บนบานบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง และฝากฝังให้การทำนาทำไร่ในปีนั้น ๆ เป็นไปโดยสวัสดิ์ ทั้งต่อคน ข้าว สัตว์ ปราศจากภัยอันตรายใด ๆ และเป็นการแสดงคารวะต่อแม่โพสพ แม่ขวัญข้าว พิธีกรรมส่วนนี้ได้แก่ พิธีแรกนา ซึ่งรวมถึงพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ของประเพณีหลวง พิธีเลี้ยงตาแฮก พิธีบูชาภูมินา พิธีแรกไถตกกกล้า พิธีแรกหว่านข้าว พิธีเซิญแม่โพสพใส่ข้าวปลูก พิธีเซิญแม่โพสพลงนา พิธีบูชาแม่ธรณี พิธีเอาฝุ่นหรือปุ๋ยใส่นา เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา มีเป้าหมายเพื่อบำรุงรักษาต้นข้าวให้เจริญงอกงาม ปลอดภัยจากศัตรูพืชในนาและเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมเหล่านี้จัดขึ้นระหว่างเวลาการเพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ได้แก่ พิธีไถ่น้ำ พิธีปักตาแหลว พิธีรับขวัญแม่โพสพ พิธีส่งข้าวบิณฑิ พิธีคดข้าว พิธีไถ่นก หนู เพลี้ย แมลง หนอน ปู เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อเก็บเกี่ยว มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ผลผลิต ให้คนปลอดภัยในการเก็บเกี่ยว และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวและสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีเหล่านี้จัดขึ้นในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ได้แก่ พิธีรวบข้าว พิธีแรกเกี่ยวข้าว พิธีเชิญข้าวขวัญ พิธีทำลาน พิธีปลงข้าว พิธีขนข้าวขึ้นยุ้ง พิธีตั้งลอมข้าว พิธีปิดยุ้ง พิธีเปิดยุ้ง เป็นต้น

พิธีกรรมเพื่อเฉลิมฉลอง มีเป้าหมายเพื่อเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้ เพื่อแก้บนหรือเซ่นสังเวศ เทพดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้คุ้มครองคน สัตว์ และบรรดาพืชพรรณธัญญาหารให้ ได้ผลดี ตลอดจนเลี้ยงอาหารตอบแทนน้ำใจเพื่อนบ้าน รวมทั้งขอขมาลาโทษและขอให้อภัยได้ ล่วงเกินสิ่งใด ในการนี้จะมีพิธีเลี้ยงพระอุทิศส่วนกุศลให้เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทาง ปู่ย่า ตายาย ตลอดจนสรรพสัตว์ เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณแก่ผู้มีคุณ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้จะจัดขึ้น หลังการเก็บเกี่ยว ได้แก่ พิธีบุญคุณลาน พิธีสูขวัญข้าว พิธีขอพร พิธีกว่นข้าวทิพย์ พิธีลาซัง พิธีขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

สุพิตวง ธรรมพันทา (2532) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมในการปลูกข้าวในระยะเวลาต่าง ๆ ไว้ คือ พิธีกรรมในระยะเริ่มทำนา การทำนาจะเริ่มตั้งแต่ขึ้นค่ำเดือน 6 ชาวนาจะเตรียมเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น คราดไถ เป็นต้น แล้วรอกุขซีตีเพื่อทำพิธีแรกนาหรือเริ่มนา ซึ่งมักจะเลือกวันคู่ในเดือน 6 และก่อนเวลาฤกษ์ยามจะทำการสร้างศาลชั่วคราวที่เรียกว่า ศาลเพียงตา และจะมีพิธีสังเวศที่ ศาล เพื่อวอนขอให้การทำนาได้ผลดี และไม่มีภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับข้าว ที่ทำเช่นนั้นเพราะ คนสมัยนั้นยังไม่มีความรู้พอที่จะทำบางอย่างแทนที่จะรอธรรมชาติ เช่น ฝน ฟ้า อากาศ หรือ ศัตรู ผู้ที่ถือฤกษ์ยามเมื่อลงมือไถนา จะดูทิศทางที่ดีให้ถูก เมื่อไถนาเสร็จก็จะมีคราด คือ การสงเอาต้นหญ้าออกให้หลุดจากดิน จากนั้นก็จะเริ่มทำการถอนต้นกล้าที่เพาะเอาไว้เพื่อนำไป ปักดำในนา ซึ่งในการปักดำนั้นจะต้องใส่เลือดเสมอเนื่องจากว่าต้องเอาหลังสู้แดด ถ้าเป็นผู้หญิงก็ จะสวมงอบ หากเป็นผู้ชายจะใช้ผ้าขาวม้าโปกศีรษะเพื่อช่วยกันแดด

หลังจากที่ปักดำเสร็จ เมื่อต้นข้าวแตกกอจนถึงข้าวแตกรวง โดยขณะที่ข้าวกำลังตั้งท้อง ก็จะมีพิธีทำขวัญข้าวแม่โพสพ โดยจะทำพิธีในตอนบ่าย ๆ ที่แปลงนา เริ่มจากการจัดเครื่องสังเวศ มีส้ม กกล้วย อ้อยควั่น ไส้รวมกันในชะลอมเล็ก ๆ ชะลอมเดียว มีแป้งหอม น้ำมันหอม และหวี ใส่ไปในพานเดียวกัน จากนั้นก็นำแป้งหอมประพรมใบข้าวและใช้หวีสางที่ใบข้าวเพื่อเป็นการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่งตัวให้แม่โพสพ แล้วก็กล่าวรับขวัญที่แม่โพสพเริ่มตั้งครรภ์ จึงนำอาหารและหิวมาแต่งตัวให้
ขอให้แม่โพสพจงสมบูรณ์เติบโตงอกงามอย่ามีภัยอันตรายใด ๆ มารบกวน ซึ่งถือเป็นการเสร็จพิธี

พิธีกรรมในระยะเกี่ยวข้าว เมื่อข้าวในนาแตกรวงเป็นเมล็ดแก่ประมาณเดือน 12 หรือ
อาจจะล่าช้าไปจนถึง 3 เดือน ก็จะถึงเวลาที่เก็บเกี่ยว ในการเกี่ยวข้าวจะเป็นการลงแขก
เอาแรงเป็นการช่วยเหลือกัน ระหว่างที่เกี่ยวข้าวผู้เฒ่าที่รออยู่ที่บ้านก็จะทำลานสำหรับนวดข้าว
เมื่อข้าวเกี่ยวเสร็จก็จะนำข้าวมาขังลานนวดข้าว พอชนข้าวใกล้หมดจะจัดพิธีเชิญขวัญข้าว
หรือขวัญแม่โพสพเข้าสู่ลานนวดข้าว โดยมีการจัดเครื่องกระยาบวช มีข้าวปากหม้อ ขนมต้มขาว
และแดง กลัวย่น้ำว่า ไข่ต้มหนึ่งฟอง เครื่องนุ่งห่มใหม่ ๆ หนึ่งสำหรับ วันที่ทำพิธีคือวันศุกร์เวลา
เย็น ๆ พิธีนี้เป็นการเชิญแม่โพสพซึ่งต้องตากแดด ตากฝนในนากลับเข้าสู่ที่ร่มเย็นในลานบ้าน

พิธีกรรมระยะนวดข้าว เมื่อเสร็จจากการเชิญข้าวแม่โพสพมาสู่ลานแล้วก็เริ่มลงมือนวด
การนวดข้าวแบ่งตามพันธุ์ข้าว โดยทั่วไปแต่นิยมใช้ควายเหยียบและปักเสากลางลาน เรียกว่า
เสากะียด เอาฟ่อนข้าวมาวางเรียงแล้วต้อนให้เดินรอบ ๆ เสากะียด เหยียบย่ำไปบนฟ่อนข้าว
เมล็ดข้าวก็จะร่วงจากฟาง วิวควายที่นวดข้าวมักจะสวมตะกร้อที่ปากเพื่อไม่ให้ควายกินข้าว
การนวดข้าวมักทำกันแต่เช้ามีด เพราะถ้าช่วงสายแดดจะร้อนและฟางจะถูกแดดเผาจนกรอบ
ลานที่นวดข้าวกันตอนกลางคืนนั้นจะมีความสนุกสนานเพราะจะมีการมารวมกลุ่มร่วมกันทำงาน
จำนวนมาก มีการเลี้ยงอาหารว่าง คือ ข้าวเหนียวหนึ่งน้ำกะทิและกลัวย่น้ำหอม เป็นต้น มีการละเล่น
ที่สนุกสนานในระหว่างการทำงาน ซึ่งเป็นการช่วยกันทำด้วยความยินดีเต็มใจ โดยไม่มีอามิส
สินจ้างใด ๆ พิธีทำบุญลาน ก่อนชนข้าวขึ้นยุ้งจะจัดทำบุญลาน คือ ปลุกประรำตั้งที่พระพุทธรูป
และอาสน์สงฆ์ขึ้นที่ลานจะเชิญพระสงฆ์มาสวดในเวลาเย็น เจ้าภาพจะเชิญญาติพี่น้อง ชาวบ้าน
ใกล้เคียง มาร่วมทำบุญ ฟังสวดมนต์ และตักบาตรที่ลานในวันรุ่งขึ้น หลังจากที่พระสวดมนต์จบ
ก็จะมีการละเล่นต่าง ๆ ตามประสาพื้นบ้าน แต่ในระยะหลังประเพณีนี้ก็ค่อย ๆ ทำกันลดน้อยลง

ชาวนามีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวตั้งแต่ระยะการเตรียมดิน จนถึงกระทั่งระยะเก็บเกี่ยว
ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธา ความเคารพ และความเชื่อที่มี
ต่อข้าว โดยผลที่เกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ยังก่อให้เกิดความสามัคคี
ในชุมชนชาวนา มีการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยว
กับข้าวค่อย ๆ หมดความสำคัญไป ทำให้เหลือพิธีกรรมเพียงไม่มาก หรือในบางพื้นที่ไม่มี
การประกอบพิธีกรรมกันอีกแล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. กระบวนการผลิตข้าว

กระบวนการในการผลิตข้าวของชาวนาทำได้หลายวิธี ได้แก่ การทำนาหว่าน การทำนาดำ การทำนาหยอด โดยแต่ละขั้นตอนในกระบวนการผลิตข้าวต้องอาศัยความรู้และความชำนาญในการดูแลรักษา ซึ่งบุญหงษ์ จงคิด (2547) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำนา ไว้ดังนี้

2.1. การเตรียมพันธุ์ข้าว เมื่อนำเมล็ดข้าวไปเพาะในแปลงโดยแช่น้ำนานประมาณ 1-2 ชั่วโมง แล้วนำเมล็ดขึ้นจากน้ำ และเก็บไว้ในที่ที่มีความชื้นสูงเมล็ดจะงอกภายใน 48 ชั่วโมง จึงนำเมล็ดที่เริ่มงอกเหล่านี้ไปปลูกในดินที่เปียก ส่วนที่เป็นรากจะเจริญเติบโตลึกกลงไปในดิน ส่วนที่เป็นยอดก็จะสูงขึ้นเหนือผิวดินแล้วเปลี่ยนเป็นใบ ต้นข้าวเล็ก ๆ นี้เรียกว่า ต้นกล้า หลังจากต้นกล้ามีอายุประมาณ 40 วัน จะมีหน่อใหม่เกิดขึ้นโดยเจริญเติบโตออกจากตา บริเวณโคนต้นต้นกล้าแต่ละต้นสามารถแตกหน่อใหม่ประมาณ 5 -15 หน่อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าว ระยะปลูก และความอุดมสมบูรณ์ของดิน แต่ละหน่อต้นกล้าให้รวงข้าวหนึ่งรวง แต่ละรวงข้าวมีเมล็ดข้าวประมาณ 100 - 200 เมล็ด โดยปกติต้นข้าวที่โตเต็มที่แล้วจะมีความสูงจากพื้นดินถึงปลายรวงที่สูงที่สุดประมาณ 100 - 200 เซนติเมตรซึ่งแตกต่างกันไปตามพันธุ์ข้าว ตลอดจนถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินและความลึกของน้ำ

2.2. วิธีการปลูกข้าว การทำนาในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

2.2.1. การปลูกข้าวไร่ หมายถึง การปลูกข้าวบนที่ดอนไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก ชนิดของข้าวที่ปลูกเรียกว่า ข้าวไร่ พื้นที่ดอนส่วนมาก เช่น ภูเขา มักจะไม่มีระดับ คือ สูง ๆ ต่ำ ๆ จึงไม่สามารถไถเตรียมดิน และปรับระดับดินได้ง่าย ๆ เหมือนกับพื้นที่ราบ เพราะฉะนั้นชาวนามักปลูกข้าวแบบหยอด โดยขั้นแรกทำการตัดหญ้าและต้นไม้เล็กออก แล้วจึงทำความสะอาดพื้นที่ที่จะปลูก และใช้หลักไม้ปลายแหลมเจาะดินเป็นหลุม ปกติจะต้องหยอดพันธุ์ข้าวทันทีหลังจากที่เจาะหลุม และหลังจากหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้วจะใช้เท้ากลบดินปากหลุม เมื่อฝนตกหรือเมื่อเมล็ดได้รับความชื้นจากดิน เมล็ดจะงอกและเจริญเติบโตเป็นต้นข้าว เนื่องจากที่ดอนไม่มีน้ำขังและไม่มีการชลประทาน การปลูกข้าวไร่จึงต้องใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นที่ปลูกข้าวไร่จะแห้งและขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นหน้าฝน ดังนั้นการปลูกข้าวไร่จึงต้องใช้พันธุ์ที่มีอายุเบา โดยปลูกในต้นฤดูฝนและแก่เก็บเกี่ยวได้ในปลายฤดูฝน และการปลูกข้าวไร่ชาวนาจะต้องหมั่นกำจัดวัชพืช เพราะที่ดอนมักจะมีวัชพืชมากกว่าที่ลุ่ม พื้นที่ที่ปลูกข้าวไร่ในประเทศไทยมีจำนวนน้อย ซึ่งปลูกมากในภาคเหนือและภาคใต้ ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางปลูกข้าวไร่น้อยมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.2. การปลูกข้าวนาดำ หรือเรียกว่า การปักดำ ซึ่งวิธีการปลูกแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ได้แก่ การตกกล้าในแปลงขนาดเล็ก และขั้นตอนที่สอง ได้แก่ การถอนต้นกล้านำไปปักดำในนาผืนใหญ่ ดังนั้นการปลูกแบบปักดำอาจ เรียกว่า Indirect Seeding ซึ่งต้องเตรียมดินที่ดีกว่าการปลูกข้าวไร่ โดยจะมีการไถตะ การไถแปร และการคราด การไถและคราดในนาดำมักจะใช้แรงวัวควายหรือแทรกเตอร์ขนาดเล็กที่เรียกว่าควายเหล็กหรือรถไถเดินตาม ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นที่นาดำมีคันนาแบ่งกันออกเป็นแปลงเล็ก ๆ ขนาดแปลงละ 1 ไร่ หรือเล็กกว่านั้น คันนามีไว้เพื่อกักเก็บน้ำ และปล่อยน้ำทิ้งจากแปลงนา นาดำจึงมีการบังคับน้ำในนาไว้ได้บ้างพอสมควร

การไถตะ หมายถึง การไถครั้งแรกเพื่อทำลายวัชพืชในนา และพลิกกลับหน้าดิน แล้วปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จึงทำการไถแปรซึ่ง หมายถึง การไถตัดกับรอยไถตะ การไถแปรอาจไถมากกว่าหนึ่งครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับน้ำในนา ตลอดจนชนิดและปริมาณของวัชพืช เมื่อไถแปรแล้วทำการคราดได้ทันที การคราด คือ การคราดเอาวัชพืชออกจากผืนนา และปรับพื้นที่นาให้ได้ระดับเป็นที่ราบเสมอกัน ด้วยพื้นที่นาที่มีระดับเป็นที่ราบจะทำให้ต้นข้าวได้รับน้ำเท่า ๆ กัน และสะดวกต่อการให้น้ำเข้าออกจากแปลง

การตกกล้า หมายถึง การนำเมล็ดหว่านในหังอก โดยใช้เวลาประมาณ 25-30 วันนับจากวันหว่าน เมล็ดจะเจริญเติบโตเป็นต้นกล้าที่มีขนาดโตพอที่จะถอนนำไปปักดำได้

การปักดำ หมายถึง การนำต้นกล้าที่ถอนขึ้นจากแปลงแล้วมัดรวมกันเป็นมัด โดยจะต้องสลัดดินโคลนที่รากออก แล้วนำไปปักดำในพื้นที่นาที่ได้เตรียมไว้ ถ้าต้นกล้าสูงมากก็ตัดปลายใบทิ้ง พื้นที่นาที่ใช้ปักดำควรมีน้ำขังอยู่ประมาณ 5-10 เซนติเมตร เพราะต้นข้าวอาจถูกลมพัดจนพับลงได้เมื่อนานั้นไม่มีน้ำขังอยู่เลย ถ้าระดับน้ำในนั้นลึกมากต้นข้าวที่ปักดำอาจจมน้ำในระยะแรก และข้าวจะต้องยึดต้นมากกว่าปกติจนส่งผลให้แตกกออ่อนโย การปักดำที่ได้ผลผลิตสูงจะต้องปักดำให้เป็นแถวเป็นแนว และมีระยะห่างระหว่างกอมากพอสมควร

2.2.3. การปลูกข้าวนาหว่าน เป็นการปลูกข้าวโดยเอาเมล็ดพันธุ์หว่านลงในพื้นที่นาที่ไถเตรียมไว้โดยตรง ซึ่งเรียกว่า Direct Seeding การเตรียมดิน คือ การไถตะและไถแปร ชาวนาจะเริ่มไถนาสำหรับปลูกข้าวนาหว่านตั้งแต่เดือนเมษายน เนื่องจากพื้นที่นาสำหรับปลูกข้าวนาหว่านไม่มีคันนาขึ้นจึงสะดวกแก่การไถด้วยแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามยังมีชาวนาจำนวนมากใช้แรงงานวัวและควายไถนา ซึ่งการปลูกข้าวนาหว่านมีหลายวิธี ได้แก่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.3.1. การหว่านสำรวย การหว่านวิธีนี้ชาวนาจะหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ยังไม่ได้เพาะในหลุมลงในพื้นที่นา มีวิธีเตรียมดินโดยการไถตะ และไถแปรไว้แล้ว โดยเมล็ดพันธุ์ที่หว่านลงไปจะตกอยู่ในซอกกระหว่างก้อนดินและรอยไถ เมื่อฝนตกพื้นดินเปียกและเมล็ดได้รับความชื้น เมล็ดข้าวจะงอกเป็นต้นกล้า การหว่านวิธีนี้ใช้เฉพาะท้องที่ซึ่งดินมีความชื้นพออยู่แล้ว

2.2.3.2. การหว่านคราดกลบ หรือไถกลบ ชาวนาจะทำการไถตะและไถแปร แล้วจึงนำเมล็ดที่ยังไม่ได้เพาะในหลุมลงไปทันทีแล้วคราด หรือไถเพื่อกลบเมล็ดที่หว่านลงไปอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากดินมีความชื้นอยู่แล้วเมล็ดจะเริ่มงอกทันทีหลังจากหว่านลงดิน การตั้งตัวของต้นกล้าจะตั้งตัวดีกว่าการหว่านสำรวย เพราะเมล็ดที่หว่านถูกกลบฝังลึกลงในดิน

2.2.3.3. การหว่านน้ำตม เป็นการหว่านที่นิยมใช้ในพื้นที่มีน้ำขังประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร และพื้นที่นาเป็นผืนใหญ่ขนาดประมาณ 1-2 ไร่ มีคันทากันเป็นแปลง การเตรียมดินทำเหมือนกับการเตรียมดินสำหรับนาดำ ซึ่งมีการไถตะ ไถแปร และคราดเพื่อเก็บวัชพืชออกจากพื้นนา แล้วจึงทิ้งให้ดินตกตะกอนจนเห็นว่ามีน้ำใส จึงนำเมล็ดพันธุ์ที่เพาะในหลุมแล้วหว่านลงนาและไถน้ำออก เมล็ดจะเจริญเติบโตเป็นต้นข้าวและเจริญเติบโตตามปกติ การหว่านแบบนี้นิยมทำกันในท้องที่จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งทำการปลูกข้าวนาปรัง

2.4. การดูแลรักษา ในระหว่างการเจริญเติบโตของต้นข้าวตั้งแต่การหยอดเมล็ด การหว่านเมล็ด การปักดำ ต้นข้าวต้องการน้ำและปุ๋ยสำหรับการเจริญเติบโต ในระหว่างนี้ต้นข้าวอาจถูกรบกวนและแมลงศัตรูข้าวหลายชนิดเข้าทำลาย โดยทำให้ต้นข้าวแห้งตายหรือผลผลิตต่ำและคุณภาพเมล็ดไม่ได้มาตรฐาน เพราะฉะนั้นนอกจากจะมีวิธีการปลูกที่ดีแล้วจะต้องมีวิธีการดูแลที่ดีอีกด้วย ทั้งการกำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ยและการฉีดพ่นสารเคมี เพื่อป้องกันและกำจัดโรคแมลงศัตรูที่อาจจะระบาดขึ้นได้

2.5. การเก็บเกี่ยว สามารถทำได้ในสัปดาห์ที่สี่หลังจากข้าวออกดอกแล้วประมาณ 28 - 30 วัน ชาวนาภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางใช้เคียวสำหรับเกี่ยวข้าวที่ละหลาย ๆ รวง ส่วนชาวภาคใต้ใช้แกระสำหรับเกี่ยวข้าวที่ละรวง เคียวที่ใช้เกี่ยวข้าวมี 2 ชนิด ได้แก่ เคียวนาสวน และเคียวนาเมือง เคียวนาสวนเป็นเคียวกว้าง ใช้สำหรับเกี่ยวข้าวนาสวนที่ปลูกไว้แบบปักดำ ส่วนเคียวนาเมืองเป็นเคียววงแคบ และมีด้ามยาวกว่าเคียวนาสวน เคียวนาเมืองใช้เกี่ยวข้าวนาเมืองที่ปลูกไว้แบบหว่าน ข้าวที่เกี่ยวข้องด้วยเคียวไม่จำเป็นต้องมีคอรวงยาวเพราะข้าวที่ถูกเกี่ยวมาจะถูกมัดเป็นกำ ๆ ส่วนข้าวที่ถูกเกี่ยวด้วยแกระจำเป็นต้องมีคอรวงยาวเพราะชาวนาต้องเกี่ยวที่ละรวงแล้วมัดเป็นกำ ๆ ข้าวที่ถูกเกี่ยวด้วยแกระ ชาวนาจะเก็บไว้ในยุ้งฉางซึ่งโปร่ง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และจะทำการนวดเมื่อต้องการขายหรือต้องการสี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นข้าวสาร ข้าวที่เกี่ยวด้วยเคียวซึ่งปลูกไว้แบบปักดำ ชาวนาจะทิ้งไว้ในนาบนตอซังเพื่อตากแดดให้แห้งเป็นเวลา 3-5 วัน สำหรับข้าวที่ปลูกแบบหว่านพื้นที่นาจะแห้งในระยะเก็บเกี่ยว ข้าวจึงแห้งก่อนเก็บเกี่ยว ข้าวที่เกี่ยวแล้วจะถูกกองทิ้งไว้บนพื้นที่นาเป็นรูปต่าง ๆ กันเป็นเวลา 5-7 วัน เช่น รูปสามเหลี่ยม แล้วจึงนำมาที่ลานนวด ข้าวที่นวดและจะถูกนำไปเก็บในยุ้งฉาง หรือส่งไปขายที่โรงสีทันที

2.6. การนวดข้าว หมายถึง การนำเมล็ดข้าวออกจากรวงและทำความสะอาด เพื่อแยกเมล็ด ข้าวลีบและเศษฟางออกเหลือไว้เฉพาะเมล็ดข้าวเปลือกที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งการนวดข้าวสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การนวดข้าวโดยใช้แรงสัตว์ ได้แก่ วัว และควาย การนวดแบบฟาดกำข้าว การนวดแบบใช้เครื่องทุ่นแรงโดยใช้เครื่องหมุนตีรวงข้าว และการนวดแบบใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ โดยการนวดข้าวเริ่มจากการนำข้าวที่เกี่ยวจากนาไปกองไว้ที่ลานสำหรับนวดข้าว การกองข้าวมีหลายวิธีแต่หลักสำคัญ คือ การกองข้าวจะต้องเป็นระเบียบ ถ้ากองไม่เป็นระเบียบมัดข้าวจะอยู่สูง ๆ ต่ำ ๆ ทำให้เมล็ดข้าวได้รับความเสียหายและมีคุณภาพต่ำ โดยปกติแล้วจะกองเป็นวงกลม หลังจากข้าวนวดแล้ว ชาวนามักจะตากข้าวให้แห้งเป็นเวลา 5-7 วัน เพื่อลดความชื้นในเมล็ดข้าว ข้าวที่เกี่ยวใหม่ ๆ มีความชื้น ประมาณร้อยละ 20-25 หลังจากตากแล้วเมล็ดข้าวจะมีความชื้นเหลือประมาณร้อยละ 13-15

2.7. การทำความสะอาดเมล็ด เมล็ดข้าวที่ได้จากการนวดมักมีสิ่งเจือปน เช่น ดิน กรวด หวาย เมล็ดลีบ ฟางข้าว เป็นต้น ทำให้ขายได้ราคาต่ำ ฉะนั้นชาวนาจะทำความสะอาดเมล็ดก่อนที่จะนำข้าวเปลือกเก็บเข้ายุ้งฉางหรือขายให้พ่อค้า โดยการทำความสะอาดเมล็ด หมายถึง การนำข้าวเปลือกออกจากสิ่งเจือปนอื่น ๆ ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น การสาดข้าว การใช้กระดิ่งตี และการใช้เครื่องตี

2.8. การตากข้าว เพื่อรักษาคุณภาพเมล็ดข้าวให้ได้มาตรฐานเป็นเวลานาน ๆ หลังจากนวดและทำความสะอาด เมล็ดข้าวแล้ว จำเป็นต้องนำข้าวเปลือกไปตากอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำไปเก็บในยุ้งฉาง เพื่อให้ข้าวเปลือกแห้งและมีความชื้นประมาณร้อยละ 13-15 เมล็ดข้าวในยุ้งที่มีความชื้นสูงกว่านี้จะทำให้เกิดความร้อนสูงจนคุณภาพข้าวเสื่อม อาจทำให้เชื้อราติดมากับเมล็ด และขยายพันธุ์ทำลายเมล็ดข้าวเปลือกได้เป็นจำนวนมาก การตากข้าวควรตากบนลานที่สามารถแผ่กระจายเมล็ดข้าวให้ได้รับแสงโดยทั่วถึงและควรใช้ระยะเวลาตากแดดนานประมาณ 3-4 แดด

บุญหงษ์ จงคิด (2547) ได้แบ่งประเภทแรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เกียวเอง คือการเกี่ยวข้าวโดยเจ้าของนาเป็นผู้ทำการเกี่ยวเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ลงแขก หรือถือแรงกัน คือ การเกี่ยวข้าวโดยเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันมาช่วย บ้านใดบ้านหนึ่งเกี่ยวจนแล้วเสร็จ เจ้าของนาที่เกี่ยวเสร็จแล้วจะต้องไปช่วยเพื่อนบ้านต่าง ๆ ที่มาช่วยเกี่ยวตอบแทนจนครบ เรียกว่า ถือแรงกัน หรือลงแขก ไม่มีการคิดค่าจ้างเป็นการแลกแรงงาน โดยมากจะมีการกินเลี้ยงกันหลังจากเสร็จงานแล้ว

3. จ้างเกี่ยว คือ การจ้างคนอื่นมาเกี่ยวข้าว โดยคิดเป็นไร่ แรงงานหนึ่งคนจะใช้เวลา 2 วันจึงจะเกี่ยวข้าว 1 ไร่เสร็จ

งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ได้อธิบายลักษณะเด่นของวัฒนธรรมข้าวแบบสมัยใหม่ว่า วัฒนธรรมข้าวสมัยใหม่เป็นการผลิตข้าวเพื่อการค้าหรือเพื่อขาย โดยใช้น้ำจากระบบชลประทาน ในการทำนาปีและนาปรัง หากชาวนาไม่มีที่ดินก็จะเช่าที่ดิน หรือมีที่ดินแต่ไม่เพียงพอก็จะเช่าเพิ่ม และมีการจ้างแรงงานในการผลิต วิธีการปลูกข้าวเปลี่ยนจากการทำนาดำ เป็นการปลูกข้าวนาหว่านน้ำตาม โดยปลูกแต่ข้าวเจ้าซึ่งใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริมจากราชการ มีการใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และสารเคมีต่าง ๆ มากขึ้น มีพิธีกรรมในการปลูกข้าวน้อยลง ไม่มียุ่งฉางเพื่อเก็บรักษาผลผลิต เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตจะขายทันที และในการผลิตจะต้องกู้เงินเพื่อลงทุนปลูกข้าว รวมทั้งมีรัฐบาลเข้ามาสนับสนุนผลผลิตทางการเกษตร ชาวนาต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตร การทำนาเป็นเรื่องของปัจเจกชน ชาวนาไม่สามารถควบคุมราคาข้าวได้ มีต้นทุนสูงขึ้นทำให้นี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชาวนามีฐานะทางเศรษฐกิจทางการเกษตรที่แตกต่างกัน ที่สำคัญขั้นตอนการทำนาในวัฒนธรรมข้าวสมัยใหม่นั้นมีขั้นตอนลดลง เพราะพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาเหลือน้อยมาก ขณะที่ในอดีตชาวนาจะทำพิธีกรรมทุกขั้นตอนการทำนา นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวเปลี่ยนแปลงไปมากด้วย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ แม่พระธรณี เจ้านา เจ้าที่เจ้าทาง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2519) กล่าวถึงการปลูกข้าวในภาคกลางว่า ชาวนาทำนาดำและนาหว่านแทนที่การทำไร่เลื่อนลอย โดยอาจปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกไปมาระหว่าง 2 แบบนี้ไปตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปริมาณน้ำ แรงงานและทุน เป็นต้น ชาวนาส่วนมากเห็นว่าการทำนาหว่านง่ายและสะดวก ซึ่งข้าวนาดำและนาหว่านแยกกันที่พันธุ์ข้าว บางชนิดใช้ปักดำ บางชนิดใช้หว่าน พันธุ์ข้าวเหล่านี้แบ่งเป็นพันธุ์ข้าวเบา กลาง และข้าวหนักที่มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน โดยชาวนาในเขตชลประทานปลูกข้าว 2 ครั้งต่อปี ข้าวนาปีปลูกด้วยพันธุ์ข้าวเบา กลาง และหนัก ส่วนข้าวนาปรังปลูกด้วยพันธุ์ข้าวเบาเป็นหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริญญา ชินโนรส (2548) ได้กล่าวถึงการปลูกข้าวในปัจจุบัน ไว้ว่าการผลิตข้าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา เน้นหนักในเรื่องการเพิ่มผลผลิตต่อไร่มากกว่าการขยายพื้นที่เพาะปลูก พันธุ์ข้าวที่ปรับปรุงโดยนักวิชาการทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ในเขตชลประทานชาวนาปลูกข้าว 2 ครั้งต่อปีหรือมากกว่า แมลงมีอาหารกินตลอดเวลา เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วและระบาดทำความเสียหายแก่ข้าวได้ถ้าข้าวพันธุ์นั้นไม่ต้านทาน การปลูกข้าวต้นเดียว ผลผลิตสูงในเขตชลประทานที่ควบคุมน้ำได้ต้องใช้ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเครื่องจักรกลการเกษตร (เครื่องสูบน้ำ รถไถนา รถเกี่ยวขนาดใหญ) เพื่อเพิ่มจำนวนผลผลิตต่อไร่ และทำงานให้รวดเร็วมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาแรงงานที่หายากและราคาแพง

กระบวนการผลิตข้าว สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามลักษณะของพื้นที่ เช่น พื้นที่ที่เป็นภูเขาการปลูกข้าวจะเป็นไปในลักษณะข้าวไร่ ใช้วิธีปลูกโดยการหยอด เนื่องจากมีความชื้นในดินน้อย หรือหากเป็นพื้นที่ราบลุ่มอย่างเช่นในภาคกลาง ใช้วิธีการปลูกข้าวแบบปักดำ มีการทำคันนาเพื่อกักเก็บน้ำไว้สำหรับการเจริญเติบโตของข้าว ซึ่งเมื่อรูปแบบการผลิตข้าวเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้ำนึ่งก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รูปแบบการปลูกข้าวเปลี่ยนไปจากการปลูกข้าวนาดากกลายเป็นการปลูกข้าวนาหว่าน เพื่อประหยัดเวลา และให้สัมพันธ์กับจำนวนของแรงงานที่ลดน้อยลง อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต เช่น รถไถเดินตาม สารเคมีกำจัดศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ ทำให้ขั้นตอนในการผลิตข้าวของเกษตรกรลดลงอย่างเช่นการตากข้าว การนวดข้าว ชาวนาไม่ต้องมีลานสำหรับตากข้าวเพราะเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต จะทำการขายข้าวให้กับโรงสี หรือพ่อค้าที่มารับซื้อทันที อีกขั้นตอนคือการนวดข้าว เพราะในปัจจุบันมีการนำรถเกี่ยวขนาดเข้ามาใช้กันอย่างแพร่หลาย เมื่อรูปแบบการผลิตเปลี่ยนไป แรงงานจากสัตว์อย่างวัว และควายก็หมดความสำคัญลง

3. ลักษณะวิถีชีวิตของชาวนา

งามพิศ สัตย์สงวน (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะวิถีชีวิตของชาวนาในด้านความเชื่อ ไว้ดังนี้

3.1. เชื่อเรื่องบุญกรรม หากทำนาไม่ได้ผลก็จะคิดว่าเป็นเรื่องของโชคชะตา เป็นการเชื่อเรื่องเวรกรรมที่ทำ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาตีก่อนอาจทำบาปไว้ชาตินี้ก็เลยเป็นอย่างนี้

3.2. เชื่อผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีอิทธิพล

3.3. ชาวนาจะเป็นฝ่ายรับ มากกว่าฝ่ายรุก คือ ไม่กล้าเรียกร้องอะไร กลัวผู้มีอำนาจ

กลัวถูกว่ากลัวถูกกลั่นแกล้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.4. เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เพราะในความเป็นจริงมีแต่ความผิดพลาด พุทธิยาก จึงต้องหาสิ่งที่มีมองไม่เห็น เพื่อมีกำลังใจอยู่ไปวัน ๆ

ลักษณะวิถีชีวิตของชาวนาส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อในไสยศาสตร์ ความดีความชั่ว กลัวการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต เกรงกลัวผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเพราะยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับชนชั้น มองว่าการเป็นชาวนาเป็นสิ่งที่ด้อยต่ำ ไม่น่ายกย่องอย่างเช่นการรับราชการ

4. ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (2546) ได้อธิบายว่า ชนบท คือ ชุมชนที่มีขนาดเล็ก เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ของคนเป็นส่วนตัวที่ครอบคลุมชีวิตในแทบทุก ๆ ด้าน มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง บุคคลถูกกลืนให้เป็นสมาชิกของกลุ่มโดยสมบูรณ์ ทุกคนเห็นชีวิตของตนเป็นชีวิตของกลุ่ม

เมือง เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ ผู้คนต่างมีความรู้สึกเป็นคนแปลกหน้า สังคมขาดความสัมพันธ์ที่แนบแน่นสนิทสนม ไม่รู้จักกันและไม่สนใจกัน

ประติษฐ์ มัชฌิมา (2522) ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของสังคมชนบทหรือชุมชนในชนบท ไว้ดังนี้

- 1). อยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกคนรู้จักกันดี มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและเพื่อนบ้านมีมากกว่าสังคมเมือง มีการติดต่อกันและสัมพันธ์กันแบบส่วนตัวและเป็นกันเอง
- 2). มีการติดต่อและคบค้าสมาคมกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่
- 3). มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและยาวนาน
- 4). พลเมืองในชนบทมีลักษณะคล้ายกัน คือ มีชีวิตความเป็นอยู่คล้าย ๆ กัน มีฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และสังคมคล้ายกันหรือเท่าเทียมกัน นับถือศาสนาเดียวกัน มีทัศนคติหรือความเชื่อคล้ายกัน
- 5). การเลื่อนชั้นของสังคม การอพยพโยกย้าย และการเปลี่ยนอาชีพมีน้อย โดยมากเป็นอาชีพการเกษตร รักถิ่นฐานไม่ชอบอพยพโยกย้ายไปที่ไหนง่าย ๆ และการเลื่อนฐานะทางสังคมมีน้อย
- 6). ครอบครัวเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ทำเครื่องมือเครื่องใช้เอง ทำอาหารเอง ทอเสื้อผ้าเอง มีการซื้อขายเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 7). เป็นครอบครัวใหญ่สมาชิกในครอบครัวมาก นอกจากพ่อ แม่ และลูกแล้วก็ยังมี ปู่ ย่า และครอบครัวอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย
- 8). มีอัตราการเกิดสูง เป็นเพราะชาวชนบทมีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจ ในการคุมกำเนิด ตลอดจนมีรายได้น้อยไม่เพียงพอที่จะซื้อยาหรือจ้างทำหมัน หรือผ่าตัดได้
- 9). มีระดับการศึกษาและอาชีพต่ำ ทั้งนี้ เพราะขาดสถาบันการศึกษา ขาดสิ่งจูงใจ ขาดรายได้ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือ การศึกษาและขาดสถาบันฝึกฝนอาชีพที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้ ชาวชนบทมีวิถีความเป็นอยู่ตามมีตามเกิด
- 10). เป็นคนหัวโบราณ เชื่อโชคลาง มีความคิดแคบและจำกัด ยากต่อการเปลี่ยนแปลง
- 11). มีความเชื่อถือตามประเพณี เช่น ท้อแท้ไม่กระตือรือร้น เคยเชื่ออย่างไรก็เชื่อ อย่างนั้น
- 12). มีอายุโดยเฉลี่ยน้อยกว่าชาวเมือง เพราะขาดอาหารและสิ่งบำรุงร่างกายเพียงพอ ขาดหมอและพยาบาลที่จะให้บริการแก่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาความสะอาด และอนามัย
- 13). ขาดการวางแผนและชีวิตครอบครัวที่ถูกต้อง ทั้งนี้ เพราะขาดความรู้และ ประสบการณ์ ทำให้ดำเนินชีวิตไปวัน ๆ อย่างตามมีตามเกิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ เป็นเรื่องของ ภายนอก หรือมาจากภายนอก ไม่ใช่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจหรือการกระทำของตนเอง
- 14). ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น แต่งงาน บวชนาค งานศพ ทำบุญหรือ งานฉลองอื่น ๆ
- 15). ขาดสถาบันและบริการสาธารณะต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่สังคม เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา ถนน ตลาด เป็นต้น
- 16). การทำงานมักเป็นฤดูกาล และมีการว่างงานเป็นประจำ
- 17). มีการช่วยเหลือกันดีโดยไม่คิดมูลค่า หรือต้องการสิ่งตอบแทน
- 18). การควบคุมสังคมขึ้นอยู่กับคนส่วนใหญ่ในสังคม
- อีกทั้ง ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522) ได้อธิบายถึงสังคมเมือง ซึ่งรูปแบบของสังคมอีก ลักษณะหนึ่งที่มีโครงสร้างและวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างไปจากสังคมชนบท ได้แก่
- 1). การติดต่อคบค้าสมาคมกับบุคคลทั่วไปเป็นไปในลักษณะขาดความใกล้ชิดและ ขาดความเป็นกันเอง การพบปะติดต่อขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ยิ่งกว่าความใกล้ชิดของการตั้ง ถิ่นฐาน ซึ่งส่วนมากเป็นบุคคลภายนอกที่มีผลประโยชน์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 2). ไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก เนื่องจากในเมืองมีคนมากไม่รู้ว่าใครเป็นใคร บุคคลที่เราพบเห็นประจำทุกวัน เช่น บนรถประจำทาง ในร้านอาหาร ร้านค้า และตามย่านชุมชน ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นคนแปลกหน้าทั้งสิ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมชนบทที่ทุกคนรู้จักกันดี
- 3). เป็นที่รวมของคนหลากหลายอาชีพ เช่น กรุงเทพมหานครเป็นที่รวมของคน หลายชาติ หลายภาษา หลายศาสนา และหลายอาชีพ จึงมีความเชื่อถือและวิถีทางดำรงชีวิตที่ แตกต่างกัน แล้วแต่เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษาและสิ่งแวดล้อมของคนนั้น ๆ นอกจากนี้ รั้วบ รายได้ การศึกษาและมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวเมืองหรือนครก็แตกต่างกันมากด้วย
- 4). การเลื่อนฐานะ การเปลี่ยนอาชีพและการอพยพโยกย้ายของพลเมืองมีมากกว่าใน ชนบท
- 5). มีการแบ่งงานและทำงานตามความถนัดเฉพาะอย่าง เช่น กรรมกรตามโรงงาน เสียมย่น ข้าราชการ กรรมกรซ่อมรถ หมอ ทนายความ หรือคนขับแท็กซี่ เป็นต้น ต่างคนต่าง ทำงานตามความถนัดของตน ซึ่งตรงข้ามกับชาวชนบทที่ทำทุกอย่างเพื่อตัวเองและครอบครัว
- 6). มีสินค้า บริการ สถาบันทางสังคม และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากมาย เช่น มีสินค้าให้เลือกทุกชนิด มีโรงเรียน โรงภาพยนตร์ พิพิธภัณฑ์ ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล ไฟฟ้า และน้ำประปา สำหรับให้บริการประชาชนอยู่ทั่วไป
- 7). ขาดธรรมเนียมและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามธรรมชาติ ทุกอย่างต้องจัดสร้าง ขึ้นเองทั้งสิ้น เช่น สระว่ายน้ำ น้ำพุ หรือสวนสาธารณะ เป็นต้น
- 8). มีครอบครัวขนาดเล็ก ส่วนมากมีเพียงครอบครัวละ 3-4 คน
- 9). อัตราการเกิดต่ำ เพราะชาวเมืองรู้จักและเข้าใจวิธีคุมกำเนิด มีโรงพยาบาล และสถานอนามัยที่จะให้บริการด้านนี้ได้เพียงพอ
- 10). มีระดับการศึกษาและอาชีพสูง เพราะมีรายได้มาก มีมหาวิทยาลัย สถาบัน การศึกษา และสถาบันฝึกอาชีพอยู่ทั่วไป
- 11). มีความคิดก้าวหน้า ไม่เชื่อในสิ่งมงายเพราะได้รับการศึกษามาดี มีเหตุผล
- 12). ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมมีมากซึ่งรุนแรงกว่าในชนบททำให้คนในสังคม เมืองมีความเห็นแก่ตัวทุกคนสู้เพื่อตนเองและครอบครัว การช่วยเหลือระหว่างเพื่อนบ้านมีน้อย
- 13). มีที่อยู่คับแคบ แออัด ขาดสถานที่เล่นและพักผ่อนสำหรับเด็ก ๆ
- 14). ส่วนมากไม่มีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง
- 15). มีระดับรายได้ที่แตกต่างกันมากระหว่างคนมีและคนจน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (2546) ยังได้กล่าวถึงภาพรวมความแตกต่างของเมืองและชนบทไว้ว่า คนในชนบทมีความรู้ดีผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและสนิทสนม แต่เมืองการจัดการระเบียบมีความซับซ้อน มีการจัดคนตามลำดับชั้นของสังคมที่ได้รับผลประโยชน์จากทุนและแรงงานที่แต่ละคนเป็นเจ้าของ อีกทั้งในชนบทการกระทำของบุคคลเป็นการแสดงออกร่วมกันที่เป็นผลของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ครอบครัวยุคใหม่และชุมชนรับผิดชอบการกระทำของบุคคล แต่ในเมืองติดต่อสัมพันธ์กันเป็นเรื่องของผลประโยชน์ในรูปวัตถุมากกว่าผลทางจิตใจ มีการคำนวณผลได้ผลเสียจากการติดต่อกัน ภาพของเมืองโดยทั่วไปมองว่ามีความสงบ ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่โดยแท้แล้ว ทุกคนอยู่เพื่อตัวเอง และโดดเดี่ยว ความตึงเครียดในลักษณะของการเผชิญหน้ากันมีอยู่ตลอดเวลา

สังคมชนบทเป็นสังคมที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กันในระดับปฐมภูมิ คนในสังคมช่วยเหลือกันและกัน มีความเป็นกันเอง ผู้คนส่วนมากทำการเกษตร มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ คุณค่าทางจิตใจสำคัญกว่าวัตถุ ซึ่งต่างจากสังคมเมืองที่มีการแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา ผู้คนมีการติดต่อกันเพื่อผลประโยชน์ มีการประกอบอาชีพตามความถนัดของตนเฉพาะอย่างเป็นรูปแบบของวิถีชีวิตที่ต้องคอยระมัดระวังอันตรายจากสภาพแวดล้อมตลอดเวลา

5. การกลายเป็นเมือง

งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของชนบทว่า การอพยพเข้าสู่เมืองของผู้คนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสังคมประเพณี และไม่เพียงแต่ผู้อพยพเข้าเมืองเปลี่ยนแปลงไปในกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในเมือง แต่ชุมชนต้นทางก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของสิ่งใหม่ ๆ ที่มาจากศูนย์กลางของเมืองโดยสื่อมวลชน เช่น วิทยู ภาพยนตร์มาถึงมือชาวชนบท หรือการเชื่อมโยงระหว่างผู้อพยพและผู้อยู่เบื้องหลังในหมู่บ้าน ไม่เพียงแต่สินค้าใหม่ ๆ แต่รวมเอาความคิด ความรู้ ค่านิยมของชาวเมือง โดยอิทธิพลต่าง ๆ จะกระจายเข้าสู่หมู่บ้านอย่างช้า ๆ เริ่มจากวัฒนธรรมทางวัตถุก่อน แล้วตามมาด้วยการจัดระเบียบทางสังคมและอุดมการณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้สรุปผลของการกลายเป็นเมืองที่ประยุกต์ได้กับทุกสังคม ไว้ดังนี้

5.1. ทำให้มีความทันสมัยในวัฒนธรรมทางวัตถุมากยิ่งขึ้น

5.2. ชาวบ้านทำมาหากินเลี้ยงตัวเองจากงานประเภทอุตสาหกรรมสมัยใหม่และการค้าแทนที่จะทำงานหัตถกรรมแบบเดิมหรือทำไร่ทำนา

5.3. ผู้มีแรงงานแต่ไม่มีที่ดิน พึ่งพาเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่น้อยลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.4. มีการติดต่อทางสังคมระหว่างวรรณะต่าง ๆ มากขึ้น

5.5. มีระดับการศึกษาสูงขึ้น

5.6. มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยการสื่อสาร

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522) ได้กล่าวถึงสังคมชนบทที่มีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร หรือสังคมชนบท ไปสู่สังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม ไว้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อถือ และวิถีทางดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ชาวชนบทเลียนแบบวิถีชีวิตตามแบบชาวเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ชาวชนบทที่มีรายได้และการศึกษาสูง จะเห็นได้ว่าชาวชนบทเหล่านี้มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตเกือบเหมือนชาวเมืองทุกประการ ที่สำคัญเกษตรกรมีการนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในระบบการผลิตมากขึ้น

การกลายเป็นเมือง สามารถสรุปได้ว่า สาเหตุสำคัญเกิดจากการติดต่อกับสังคมเมือง ทั้งจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การศึกษาที่สูงขึ้นของประชากร การเข้ามาสู่สังคมเมืองของชาวชนบทเพื่อหางานทำโดยมีการติดต่อกับท้องถิ่นของตน ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของชนบทเริ่มถูกกลืนโดยความคิด และค่านิยมของสังคมเมือง

6. การเปลี่ยนแปลงของชนบท

งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ได้กล่าวว่า ลักษณะเด่นของชนบทไทยในปัจจุบัน คือ การที่คนรุ่นเก่าทำการเกษตร ส่วนคนรุ่นใหม่ทำงานรับจ้าง นอกจากนี้ยังพบว่า แรงงานสตรีอพยพไปทำงานในเมืองมากขึ้น และความร่ำรวยกำหนดงานนอกภาคการเกษตรกรรม และยังกล่าวไว้อีกว่า การติดต่อระหว่างเมืองและชนบททำให้เกิดผลกระทบต่อชนบทโดยผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดคือ การสูญเสียสมาชิกครอบครัวไปทำงานนอกภาคการเกษตร ทำให้ภาคการเกษตรสูญเสียแรงงาน มีการละทิ้งที่ดินทำการเกษตร และการเช่าที่ดิน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชาวนาแก้ไขสถานการณ์โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนแปลงวิธีการทำนา เปลี่ยนพันธุ์ข้าว เปลี่ยนเทคโนโลยีทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อชนชั้นชาวนาต่าง ๆ และกระทบต่อชาวนาผู้ชายและผู้หญิงต่างกัน จากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ผู้ชายเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่เป็นอย่างดี มีผลทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้น ชาวนาบางพื้นที่เปลี่ยนวิธีการทำนาจากนาดำเป็นนาหว่าน เพราะขาดแรงงาน และยังพบว่าที่ดินทำการเกษตร 1 ใน 3 รอบเมืองเชียงใหม่ไม่ให้ชาวนาเช่า หรือรอบ ๆ กรุงเทพมหานครทำการเกษตรไม่ได้ เพราะมีการทำบ้านจัดสรร และโรงงานต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมบุญ มีบุญ (2543) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ของชุมชนชนานเมือง ในด้าน สังคม และเศรษฐกิจ ไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน เครือญาติ และความสัมพันธ์ในครอบครัว ในความสัมพันธ์กลุ่มคน ชาวบ้านมีการช่วยเหลือ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกัน และกิจกรรมของชุมชนน้อยลง ชาวบ้านโดดเดี่ยวมากขึ้น มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ความสัมพันธ์ในครอบครัว คนในครอบครัว มีเวลาอยู่ร่วมกันน้อยลง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในครอบครัวเปลี่ยนไป เกิดช่องว่างระหว่างวัย จากการรับสื่อและการเรียนรู้ต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ

และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการผลิต การตลาด และการบริโภค กล่าวคือ การผลิตจากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ผู้การผลิตตามกลไกตลาดภายนอกชุมชน ทั้งการตลาดระดับประเทศ และตลาด ต่างประเทศ สินค้าที่ผลิตเปลี่ยนรูปแบบตามมาตรฐานที่ตลาดกำหนดมากขึ้น การบริโภคเปลี่ยน รูปแบบจากการบริโภคแบบดั้งเดิม ตามการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ผู้การบริโภคตามกระแสนิยม ตามสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการปรับตัวตามกระแสสังคม

สมบุญ มีบุญ (2543) ยังกล่าวถึงเงื่อนไขระดับมหภาคที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ในระดับชุมชนชนานเมืองที่ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนชนานเมืองเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงมีอยู่ 2 ประการ คือ เงื่อนไขจากนโยบายรัฐ และเงื่อนไขจากการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของเมือง โดยเงื่อนไข จากนโยบายรัฐส่งผลอย่างมากต่อการปกครอง การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และการ เลียนแบบทางสังคมของคนในชุมชน เพราะชุมชนเป็นหน่วยย่อยของการพัฒนาและการบริหาร ประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 7 ที่มุ่งเน้นการพัฒนา ทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และปัจจัยจำเป็นพื้นฐานของชุมชน ชุมชนจึงเกิดการดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยม ตามระบบเศรษฐกิจระดับประเทศเป็นสำคัญ ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเมือง ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ดึงดูดทรัพยากรบุคคล ทรัพยากร ธรรมชาติจากชุมชน เข้าสู่เมืองในรูปแบบการขยายแรงงาน การบริการ การติดต่อค้าขาย การดำเนินธุรกิจ หรือการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของเมือง ที่ดึงดูดงบประมาณส่วนต่าง ๆ มากกว่าชนบท ส่งผลต่อการพัฒนาชนบทมีน้อยลง นอกจากนั้นการที่ชาวบ้านส่วนมากในชุมชน ชานเมือง เคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองทำให้สังคมของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะ การร่วมกิจกรรมตามประเพณี พิธีกรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของชาวบ้านมีน้อยลง การขยายตัวของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเมืองที่ขยายพื้นที่โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ เพื่อการอุตสาหกรรม เป็นผลให้ชาวบ้านในชุมชนชนานเมืองขายที่ดินทำกินให้กับนายทุน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้ประกอบการธุรกิจที่ดิน จนทำให้พื้นที่ทางการเกษตรลดลง ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามฐานะทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสายเครือญาติ ในครอบครัวของชาวบ้าน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านลดการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ชุมชนล่มสลาย ไม่สามารถมีการพัฒนาที่ต่อเนื่องเกิดขึ้นในชุมชนได้อีกต่อไป

เฉลิม พยาราชฎี (2542) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทที่เกิดขึ้นค่อย ๆ เปลี่ยนไป คือ สังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งแต่เดิมระบบความสัมพันธ์ทั้งในการผลิตและในด้านครอบครัวมีความใกล้ชิดช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญต่อหัวหน้าครอบครัว แต่ตัวอย่างเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีปัจจัยที่ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประการแรก คือ ปัจจัยทางด้านความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งได้แก่ เครื่องทุ่นแรงใช้แรงงานคนและสัตว์ ทำให้คนมีเวลาว่างพอที่จะทำงานนอกบ้าน นอกจากนี้ระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ประเพณีลงแขก ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการจ้างแรงงานแทน สถาบันครอบครัวไม่สามารถสนองความต้องการของบุคคลในครอบครัวได้ สมาชิกต้องช่วยเหลือตัวเอง ลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างเปลี่ยนไป เช่น สถานภาพของพ่อและแม่เป็นเพียงศูนย์รวมทางจิตใจของสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2545) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไว้คือ ก่อนและหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแบบพึ่งตนเอง และสิ่งเหนือธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยนค้าขายกับชุมชนอื่นและเมืองอื่นน้อยมาก เพราะชุมชนพึ่งตนเองได้เป็นส่วนใหญ่ การคมนาคมไม่สะดวก ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐนั้นเป็นไปลักษณะที่รัฐพยายามขูดรีดทางเศรษฐกิจ เช่น เก็บภาษี และครอบงำทางวัฒนธรรม โดยพบว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร เป็นผลจากการพัฒนาการแพทย์สาธารณสุข นโยบายและอิทธิพลทุนนิยม และการพัฒนาระบบคมนาคมและข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง มีการใช้พื้นที่การเพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อปลูกข้าวและพืชพาณิชย์ มีการใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพานายทุนของรัฐบาลมากขึ้น แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีเครื่องอำนวยความสะดวก แต่เกษตรกรก็ยังมีหนี้เพิ่มมากขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่ล้มเหลวในอาชีพเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรบางส่วนต้องหันไปทำอาชีพนอกภาคการเกษตรนอกชุมชน ภาพของการเปลี่ยนแปลงแสดงถึงความเชื่อมโยงได้อย่างชัดเจน สังคมวัฒนธรรมและค่านิยมของประชาชนเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ประชาชนเลิกประกอบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและค้าขาย รายได้ของประชาชนที่เคยขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร เปลี่ยนเป็นรายได้จากการรับจ้าง

สาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทไทย มาจากการที่รัฐบาลนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อบริโภค กลายเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ ทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น และหันมาผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด โดยหันมาให้ความสนใจกับการใช้เทคโนโลยีจากภายนอก เช่น สารกำจัดศัตรูพืช รถไถเดินตาม ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ราคาของผลผลิตที่เกษตรกรจำหน่ายได้กลับมีราคาต่ำ ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้นในกลุ่มของเกษตรกร ทำให้แรงงานภาคเกษตรในชนบทอพยพเข้ามาสู่สังคมเมืองเพื่อเป็นแรงงานให้กับภาคอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยทิ้งครอบครัว พ่อ แม่ และลูกไว้เบื้องหลัง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมในเวลาต่อมา เป็นผลให้สังคมชนบทมีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นโดยผ่านผู้ที่เข้ามาทำงานในเมือง ส่งผลให้สภาพสังคมของชนบทค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจนมีลักษณะใกล้เคียงกับสังคมเมือง

ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยมีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใช้ในการพัฒนาประเทศไทยส่งผลให้มีการขยายตัวของเมืองมากขึ้น โดย ดร.จันทร์ อภาวพัชรธรรม์ เจริญเมือง (2542) ได้อธิบายว่า หลังจากที่มีการซื้อขายที่ดินเพื่อเก็งกำไร จนคนจำนวนหนึ่งเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เกษตรกรธรรมดาเปลี่ยนเป็นเศรษฐีในชั่วข้ามคืน และผู้ที่เป็นนายหน้าขายที่ดินก็รวยแบบจับเสือมือเปล่า ซื้อที่ดินราคาถูกมาขายในราคาแพง ทำให้ราคาที่ดินทั่วประเทศโดยรวมถีบตัวสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรและภาคการผลิตของประเทศ การซื้อขายที่ดินเพื่อเก็งกำไรทำให้ที่ดินที่เคยให้ผลผลิตทางการเกษตรที่สมบูรณ์ต้องถูกทิ้งร้าง และทำให้ที่ดินรอบข้างไม่สามารถทำการเกษตรต่อไปได้ เพราะมีศัตรูพืชจากแปลงที่ทิ้งร้างเข้าไปรบกวน และจากการที่โครงข่ายระบบชลประทานถูกปิดกั้น นอกจากนั้นการจะลงทุนด้านการผลิตก็ประสบปัญหาต้นทุนสูงขึ้นเพราะราคาที่ดินสูงขึ้น ซึ่งยังส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทในการอุปโภคบริโภคอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น คนที่อาศัยอยู่ตามชานเมืองหรือในชนบทปรับเปลี่ยนบ้านเรือนจากอาคารไม้เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีการทำรั้วสูงในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับหมู่บ้านในเมือง คนชนบทมีการแต่งตัวที่ทันสมัย ใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น มือถือกันอย่างพรั่งเฟื้อ วิถีชีวิตของคนชนบทที่เคยเรียบง่ายและมีความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกันนั้นก็เปลี่ยนให้เห็นความแตกต่างมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงของชนบทที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ส่งผลถึงรูปแบบในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในทุก ๆ ด้าน ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต่าง ๆ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชนบทเริ่มมีความห่างเหิน ขาดการช่วยเหลือเอื้ออาทรกันเหมือนในอดีต การช่วยเหลือซึ่งกันและกันแปรเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่ ลักษณะการให้ชีวิต ความคิดต่าง ๆ เป็นการเลียนแบบจากสังคมเมืองที่ได้รับถ่ายทอดมาจากผู้อพยพออกไป และจากสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น มีการนำเทคโนโลยีต่างสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการผลิต ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เกษตรกรต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ผู้คนในชนบทอพยพไปต่างถิ่นเพื่อแสวงหารายได้ที่มากกว่าภาคการเกษตร ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด การลักขโมย เนื่องจากการปรับตัวไม่เท่าทันและการขาดการดูแลจากครอบครัว ที่ต้องแยกย้ายไปต่างถิ่นเพื่อประกอบอาชีพรับจ้างต่าง ๆ นอกภาคการเกษตร

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม พอสรุปได้ ดังนี้

บุญเลิศ ชวยธานี, พระ (2546 : 213) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยกล่าวว่า ลักษณะความแตกต่างของวัฒนธรรมข้าวที่เกิดขึ้น 2 ช่วงเวลา คือ วัฒนธรรมข้าวแบบดั้งเดิม และ วัฒนธรรมข้าวแบบสมัยใหม่ คือ ปรากฏการณ์การก้าวไปสู่ความทันสมัย โดยแสดงให้เห็นภาพพจน์ของชุมชนบางตาเถรที่ก้าวเข้าสู่ความทันสมัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การจ้างแรงงาน เป็นลักษณะที่เด่นชัดที่สุดในการก้าวไปสู่ความทันสมัยก่อนปี พ.ศ. 2504 ชาวนาบางตาเถรยังนิยมการลงแขกอยู่มาก แต่พอมีการทำนา 2 ครั้งต่อปี การเปลี่ยนแปลงแรงงานก็เริ่มหดหายไป การจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่ และ ณ ปัจจุบันนี้แนวโน้มการจ้างแรงงานในตำบลบางตาเถรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
2. การประกอบอาชีพอื่นแทนการทำนา ผลจากระบบเศรษฐกิจแบบการค้า ทำให้ชาวนาเริ่มละทิ้งอาชีพการทำนา แล้วหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นมากขึ้น เช่น การเลี้ยงกิ้งกูดำ และเริ่มมีการเลี้ยงนกกระจอกเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนุ่มสาวชาวบางตาเถรที่เริ่มหันหลัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้กับสังคมเกษตรกรรม ไปแสวงหาความสำเร็จก้าวหน้าโดยการศึกษาในระดับในระดัสูง หรือการเข้าสู่การทำงานในโรงงาน

3. การใช้ประยุกต์วิทยาใหม่ ๆ เมื่อความทันสมัยเข้ามาทดแทนการทำนาแบบพื้นบ้านของชาวนาเกือบทั้งหมดทุกขั้นตอนแล้ว ชาวนารู้จักใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ในการทำนา เช่น รถไถ รถเกี่ยว เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็รู้จักวิธีควบคุมและกำจัดแมลงโดยใช้ประยุกต์วิทยาศาสตร์ใหม่ เช่น ยาฆ่าแมลง เป็นต้น

4. การเลื่อนฐานะทางสังคม พบว่าชาวนานิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนต่อถึงร้อยละ 80 และมีอัตราการส่งลูกเรียนต่อเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่า ฐานะทางสังคมของลูกหลานจะก้าวหน้าด้วยการศึกษา

5. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่าระบบครอบครัวในตำบลบางตาเถรมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น บทบาทของพ่อแม่ลดลง ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว เยาวชนลดระดับการเชื่อฟังพ่อแม่

6. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในด้านศาสนา พบว่า วัดในตำบลบางตาเถรมีอยู่ 6 วัดมีพระที่จำพรรษาน้อยมาก คนในบางตาเถรจะเน้นทำมาหากินมากกว่าการบวช ระยะเวลาในการบวชจะเหลือลดน้อยลง ประมาณ 7 วัน หรือ 15 วัน ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจในศาสนาเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่เดิมาก็วัตรประจำของชาวนาตื่นเช้าขึ้นมากเตรียมอาหารใส่บาตร แต่ปัจจุบันก็วัตรเช่นนี้มีน้อยลงไป ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจริยธรรมเดิม การปฏิบัติตามจริยธรรมเดิม ๆ ลดลง ลูกหลานชาวนาเริ่มมีการมั่วสุมยาเสพติด บางครั้งวัดก็กลายเป็นแหล่งมั่วสุมของพวกติดยา

7. เครื่องอำนวยความสะดวก จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าบ้านของชาวนาในบางตาเถรจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อมพรั่ง อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ รถยนต์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเข้าไปของไฟฟ้าและถนนหนทางต่าง ๆ ที่สร้างความสะดวกสบาย โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ได้นำพาเอาความทันสมัยเข้าไปยังบางตาเถร

8. ความเป็นอยู่ทางการของกลุ่มทางสังคม แต่เดิมความเข้มแข็งของชาวบางตาเถรอยู่กันแบบหลวม ๆ แบบเครือญาติ อาศัยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มทางสังคมมากขึ้น เช่น กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน กลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะมีการจัดองค์กรกันอย่างเป็นทางการ มีการแบ่งงานกันทำ มีผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ **ห้องสมุดคณะเกษตร วิทยาลัยการเกษตร**

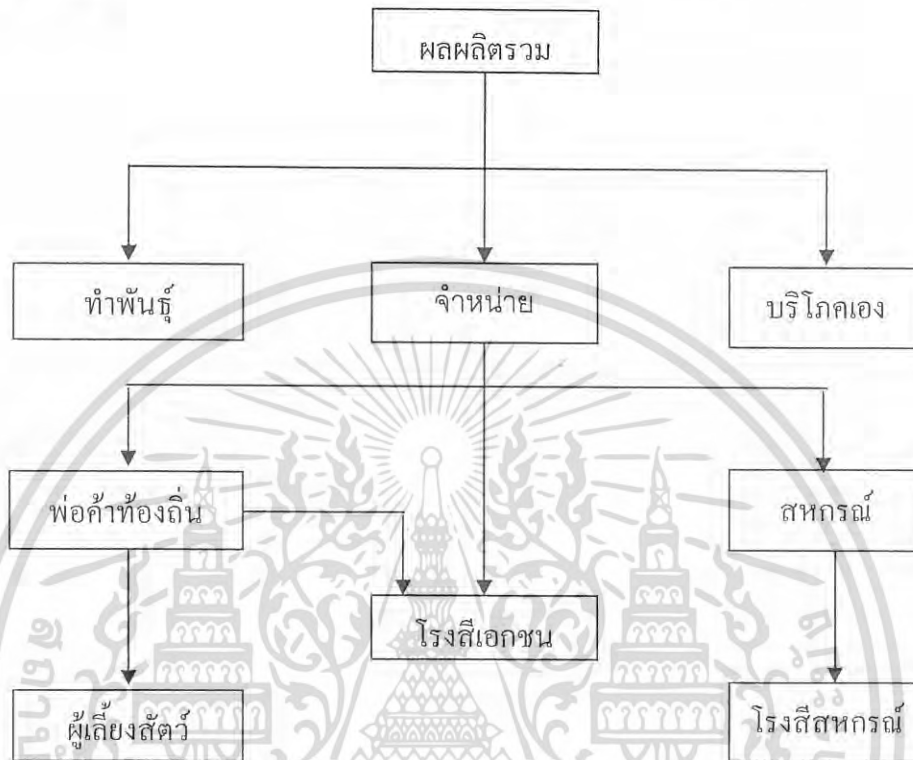
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

วันชนะ หร่ายเจริญ (2546 : 79) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยสรุปไว้ว่า วิถีชีวิตชาวนาได้เปลี่ยนแปลงอันเกิดจากพลังชุมชนภายนอก และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่นำเครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานสัตว์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาบ้านโพธิ์ คือ เปลี่ยนแปลงประเภทการทำนาจากการทำนาดำ เป็นการทำนาแบบการหว่าน ทำให้ระยะเวลาของการทำนาสามารถทำนาได้ 2 ครั้งต่อปี โดยช่วงฤดูของการทำนาเปลี่ยนไป จากเดิมระยะเวลาการทำนาใช้เวลา 8 เดือน คือช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม แต่ปัจจุบันการทำนาปีจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม และนาปรังจะอยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน - เดือนกุมภาพันธ์ ทำให้ชาวนามีเวลาว่างมากขึ้น สามารถทำอาชีพเสริมอื่น ๆ ได้ในระหว่างการทำนา เช่น การเลี้ยงกิ้งกูดดำ การเลี้ยงปลา และรับจ้างทั่วไป ซึ่งเดิมนั้น ชาวนามีการประกอบอาชีพอย่างเดียว คือ การทำนาเท่านั้น เนื่องจากไม่มีเวลาว่างมาก รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา ซึ่งเดิมชาวนาผลิตใช้เองโดยเป็นสิ่งที่หาได้ในท้องถิ่นมาเป็นการใช้วัสดุที่หาจากท้องตลาด หรือใช้กังหันวิดน้ำ และหันมาใช้เครื่องสูบน้ำ การใช้เป็นคราด หรือลูกทุบที่ทำจากไม้ก็เปลี่ยนมาเป็นเหล็ก การผลิตข้าวจากเดิมใช้แรงงานสัตว์ และแรงงานคนเป็นหลัก ปัจจุบันมีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น การไถนาเดิมใช้แรงงานสัตว์ แต่ปัจจุบันได้นำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ คือ รถไถนา ทำให้สามารถทำงานได้ปริมาณมากและใช้เวลาน้อย รวมถึงการเปลี่ยนพันธุ์ข้าว จากข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นข้าวพันธุ์ส่งเสริมซึ่งให้ผลผลิตมากขึ้นและระยะเวลาการเก็บเกี่ยวสั้นลง สำหรับการเก็บเกี่ยวข้าวนั้นจากเดิมจะใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีการนำรถเกี่ยวข้าวเข้ามาใช้ในการเก็บเกี่ยวซึ่งจะทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย รถเกี่ยวข้าวยังสามารถแยกเมล็ดข้าวและเศษวัสดุต่าง ๆ ออกจากข้าวพร้อมบรรจุกระสอบให้เรียบร้อย

และวันชนะ หร่ายเจริญ (2546 : 47) ยังได้กล่าวถึงวิถีการตลาดว่า ระบบการตลาดการขายข้าวของชาวนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยชาวนาไม่สามารถเป็นผู้กำหนดราคาข้าวได้ จากอดีตที่ชาวนาเมื่อนวดข้าวเสร็จจะเก็บข้าวไว้เป็นสามส่วน คือ เก็บไว้ทำพันธุ์ เก็บไว้รับประทาน เก็บไว้ขาย การขายของชาวนาส่วนใหญ่จะขายเฉพาะพอใช้หนี้ ถ้ามีข้าวเหลือจะเก็บไว้ทยอยขายเมื่อต้องการใช้เงิน การขายข้าวจะขายให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อหรือขายให้กับเจ้าหนี้ ทางด้านราคาจะสอบถามกับเพื่อนบ้าน การต่อรองราคาสามารถต่อรองได้เองก็ทำได้ไม่มาก ซึ่งในปัจจุบันก็เช่นกัน ชาวนาจะสอบถามโรงสีที่ชาวนาคิดว่าให้ราคาของตนเองพอใจที่สุดที่จะขายให้กับโรงสีนั้น โดยจะติดต่อรถเกี่ยวข้าวมาเก็บเกี่ยว จ้างแรงงานหอบข้าวขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รถบรรทุกข้าว และวิ่งไปซึ่งน้ำหนักข้าวที่โรงสีเพื่อขายต่อไป ชาวนาบางคนจะขายให้กับเจ้าหน้าที่
ดังแสดงตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงวิธีการตลาดข้าวเปลือก

ที่มา : วันชนะ หวายเจริญ (2546)

จิโรภาส พูลสุวรรณ (2529 : บพคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรซึ่งเคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนต้องกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น ซึ่งพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการทำงานและขายผลผลิตของตนให้แก่พ่อค้า มีหนี้สินซึ่งเกิดจากความจำเป็นที่ต้องลงทุนในการผลิต มีภาวะของการผลิตเพื่อขายอยู่ในระดับสูง การได้รับการมรดกที่ดินได้มาโดยการสืบทอดโดยมีการจัดแบ่งระหว่างญาติพี่น้องจำนวน 2 - 3 คน มีระดับความรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ค่อนข้างต่ำ และมีระดับความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้เช่าที่ดิน ปรากฏว่าส่วนใหญ่เสียที่ดินในช่วงเวลาระหว่าง 3-8 ปีที่ผ่านมา โดยมีสาเหตุสำคัญคือภาวะหนี้สินอันเนื่องมาจากการผลิตในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้และขาดแคลนเงินทุน เกษตรกรผู้เช่าส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินซึ่งเดิมเคยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนและไม่เคยศึกษากฎหมายควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกษตรกรรม ทั้งยังเห็นว่าตนได้รับความเป็นธรรมในการเช่าที่ดินแล้ว ในการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตกเป็นผู้เช่าที่ดินของตนเองมาก่อน ได้แก่ การจัดแบ่งมรดก ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะการตกเป็นผู้เช่าที่ดินของตนเองมาก่อน คือ การผลิตเพื่อขาย จำนวนญาติพี่น้องที่ได้รับการจัดแบ่งมรดกที่ดิน ความรู้เท่าทันเหตุการณ์ และความสามารถ ในการรักษาผลประโยชน์ของตนเอง จึงสรุปได้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรที่เคยมีที่ดินทำกิน เป็นของตนเองมาก่อน ต้องกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น คือ การจัดแบ่งมรดก ที่ดินและภาวะหนี้สิน

ปฐมพงศ์ สัจจะธีระกุล (2545 : 28) ได้ศึกษาเรื่องชาวนาไร้ที่ดินทำกินเป็นของตนเอง บ้านคลองหวก จังหวัดปทุมธานี โดยสรุปไว้ว่า ชาวนาส່ว่นใหญ่ในพื้นที่มีการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาโดยคิดเป็นร้อยละ 90.6 ในรุ่นลูกรุ่นหลานเริ่มที่จะให้ความสำคัญกับระบบการศึกษา เพิ่มมากขึ้น มีการส่งเสียเล่าเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยหรือสายอาชีพ เพราะชาวนาเหล่านี้ ตระหนักและทราบถึงความสำคัญของการศึกษาที่จะนำพาลูกหลานของเขาให้มีอาชีพการงานที่ดีกว่าและไม่ลำบากเหมือนรุ่นของพวกเขา อีกทั้งชาวนาเช่าที่ยังทราบถึงปัญหาในเรื่องของที่ดินทำ กินที่เริ่มจะเป็นปัญหาเข้ามาในชุมชนของเขา ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องของการยกเลิกสัญญาเช่า เพื่อปลูกสร้างบ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม สนามกอล์ฟ หรือขายทอดตลาดเพื่อเก็งกำไรจาก การขยายเข้ามาของชุมชนเมือง ต้นทุนปัจจัยการผลิตในการทำนามีราคาที่สูงมากขึ้นประกอบกับ รายได้ที่ได้รับจากการจำหน่ายมีราคาต่ำ ทำให้รายได้ไม่คุ้มกับสิ่งที่ลงทุนไป จึงต้องมีการกู้หนี้ยืมสินจากการวิ่งเต้นหยิบยืมเอามาจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ โดยเสียอัตราดอกเบี้ยที่สูง เมื่อชาวนาเช่า ที่เหล่านี้ได้ผลผลิตก็จะนำรายได้ส่วนหนึ่งไปชำระหนี้สินที่ยืมมา และบางส่วนไว้ใช้จ่ายใน ครอบครัว ซึ่งเมื่อเริ่มทำการผลิตใหม่ก็ไปกู้หนี้ยืมสินกันมาใหม่อีกจนกลายเป็นวัฏจักรที่ไม่สิ้นสุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

วิธีวิจัย (Research Methodologies)

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงคลองสามวา ตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานครในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้าน กระบวนการผลิตข้าว สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาวิเคราะห์ถึง รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รวมถึงสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของชาวนาในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบถึงวิธีการปรับตัวของเกษตรกรใน เขตกรุงเทพมหานครต่อสภาพปัจจัยต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธี เิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการศึกษา

วิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา ในด้านกระบวนการ ผลิตข้าว ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งในการทำการศึกษานี้มีวิธีการโดย การศึกษาและ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากประชากรที่กำหนดไว้ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และกระบวนการ ผลิตข้าว

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา แขวงสามวา ตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งในเขตคลองสามวาถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ เชื่อมต่อระหว่างความเจริญจากสังคมเมือง และวิถีชีวิตชาวนา เพราะประชากรในพื้นที่นี้ทำนา เป็นอาชีพหลัก

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนา จำนวน 6 คน และเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชาวนา ในชุมชนเบญจมาพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key-informant) ดังนี้

1. สอบถามรายชื่อชาวนาจากเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตร และผู้นำชุมชน
2. เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนเบญจมาพัฒนา และมีทะเบียนบ้านอยู่ในชุมชนนี้
3. เป็นชาวนาที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีประสบการณ์ในการทำงาน 30 ปีขึ้นไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์อื่นใด ๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลทฤษฎี
2. ศึกษาภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัย จะทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองจากคำถามต่าง ๆ ที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ และจะทำการ บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยบันทึกด้วยเทปบันทึกเสียง การจดบันทึก รวมทั้งใช้วิธีการ สังเกตโดยตรงจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชน

โครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของบุคคล

- 1.1. เพศ
- 1.2. อายุ
- 1.3. ศาสนา
- 1.4. การศึกษา
- 1.5. สถานภาพสมรส
- 1.6. จำนวนบุตร (จำนวนคนในครอบครัว)
 - 1.6.1. บุตรที่ช่วยทำงาน
 - 1.6.2. บุตรที่ทำงานภายนอก
 - 1.6.3. บุคคลที่เป็นภาระพึ่งพิง
- 1.7. ประสบการณ์ในการทำงาน
- 1.8. ที่ดิน
 - 1.8.1. จำนวนที่ดิน
 - 1.8.2. ลักษณะการถือครองที่ดิน (ที่เช่า , ของตนเอง)
 - 1.8.3. การใช้ประโยชน์
- 1.9. ความรู้สึกต่ออาชีพชาวนา

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าว

- 2.1. พิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ในการทำงาน
- 2.2. ประเภทของการทำงาน
- 2.3. กระบวนการผลิตข้าว
- 2.4. การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน และการผลิตในแต่ละขั้นตอน
- 2.5. อาชีพเสริมจากการทำงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.6. ปัญหาในการประกอบอาชีพ

ตอนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3.1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

3.2. ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

ตอนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

4.1. ปัจจัยการผลิตข้าว

4.2. ระบบตลาด

4.3. สถานะทางการเงิน

4.3.1. รายรับ - รายจ่าย

4.3.2. เงินออม และหนี้สิน

ตอนที่ 5 การขยายตัวของชุมชนเมือง

5.1. การเข้ามาของสาธารณูปโภคต่างๆ

5.2. ปัญหาเกี่ยวกับภายนอกชุมชน

5.3. ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนา ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยมี การตั้งคำถามไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีพรรณนาประกอบภาพจากข้อมูลที่ได้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างคำถาม รวมทั้งการสังเกตโดยตรงจากสภาพแวดล้อมของชุมชนเบญจมาพัฒนา

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

การศึกษารั้งนี้ คือ การศึกษาสภาพวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนา หมู่ที่ 9 แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 5 เดือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล (Findings and Results)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยหาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) พร้อมการสนทนาร่วมกับการสังเกตโดยตรงจากสภาพแวดล้อมของชุมชน เบนจุมพัฒนา เพื่อทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 6 ราย ซึ่งเป็นชาวนาในชุมชนเบนจุมพัฒนา แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 1 ราย เนื้อหาหลักในการศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา กระบวนการผลิตข้าว เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการขยายเข้ามาของตัวเมือง

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างคำถาม ตามประเด็นที่ต้องการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ การนำเสนอผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 7 ส่วน

1. บริบทชุมชน
2. ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
3. การสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
4. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตข้าว
5. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
7. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน

ชุมชนเบนจุมพัฒนา หมู่ที่ 9 ถนนไทยรามัญ แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 600 คน เป็นชาย 250 คน และหญิง 350 คน รวมทั้งสิ้น 65 ครัวเรือน โดยทางทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ 10 (ภาพภาคผนวกที่ 2) ทิศใต้ติดกับหมู่ 8 ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ 13 และหมู่ที่ 14 แขวงสามวาตะวันตก และทิศตะวันออก ติดกับหมู่ที่ 7 เขตบางเขน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะทั่วไปของชุมชน คือ ชุมชนเบญจมาพัฒนามีพื้นที่ทั้งหมด 1,118 ไร่ ทางทิศ ตะวันออกตลอดแนวชุมชนมีคลองพระยาสุเรนทร์ (ภาพภาคผนวกที่ 3) ไหลผ่าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ ที่ใช้เพื่ออุปโภค และเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของคนในชุมชนเบญจมาพัฒนา มีสะพานทางเท้า เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กเพื่อใช้เป็นทางเดินของคนในชุมชน (ภาพภาคผนวกที่ 4) ทางด้านทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชนส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่ถูกเวนคืนเพื่อสร้างถนนวงแหวน และมีคลองสี่ตะวันตก (ภาพภาคผนวกที่ 5) ไหลผ่านตอนกลางของชุมชนบริเวณด้านข้างของ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย (ภาพภาคผนวกที่ 6) ซึ่งเป็นสถานที่ราชการแห่งเดียว ในพื้นที่ชุมชน

ลักษณะบ้านเรือนเป็นการปลูกสร้างเอง เป็นบ้านไม้ และสังกะสี เริ่มมีการสร้างบ้านปูน ประมาณ 5 – 10 หลัง ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ริมคลองพระยาสุเรนทร์ เนื่องมาจากเป็นแหล่งน้ำเพื่อใช้ อุปโภค และยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ ซึ่งก่อนที่จะมีการสร้างถนนในชุมชนนั้น ชาวบ้านใช้เรือในการเดินทางและขายข้าว จนเมื่อ พ.ศ. 2527 มีการสร้างประตูกั้นน้ำบริเวณ หนองใหญ่ และคูบอน ทำให้เรือค้าข้าวไม่สามารถมาตามเส้นทางคลองนี้ได้ ประกอบกับคลอง เริ่มตื้นเขิน เส้นทางคมนาคมที่สำคัญจึงเปลี่ยนเป็นถนน เดิมเป็นเพียงถนนทางเกวียนที่ ชาวบ้านทำกันเองเพื่อใช้ในการเดินทาง และได้ยกให้เป็นของกรุงเทพมหานครเมื่อ พ.ศ. 2533 และหลังจากนั้น 2 ปี พ.ศ. 2535 จึงมีโรงเรียนเกิดขึ้น ทำให้มีรถสองแถว มีนบุรี – วงศกร (ภาพภาคผนวกที่ 7) เข้ามาวิ่งภายในชุมชน ส่วนชุมชนเองก็มีการตั้งวินมอเตอร์ไซด์ขึ้นมาเมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีการขึ้นทะเบียนกับกรุงเทพมหานคร เรียบร้อยแล้ว ซึ่งถนนสายสำคัญของชุมชน คือ ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร. 9 ซึ่งมีถนนหนทางราชภัฏ และถนนไทยรามัญ (ภาพภาคผนวกที่ 1) เป็นสายถนนหลักที่เชื่อมต่อกับชุมชนเบญจมาพัฒนา

ประชากรในชุมชนเบญจมาพัฒนาทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และรองลงมา คือ มัธยมศึกษาคนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพ การเกษตร ทำนา ทำสวน รับจ้างทั่วไป ทำงานโรงงาน ค้าขาย และรับราชการ ซึ่งจากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นพื้นที่ทางการเกษตร โดยมีลักษณะการถือครองที่ดิน เป็นที่ดินของตนเอง 112 ไร่ และเป็นที่เช่า 1,006 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 1,039 ทำสวน 64 ไร่ และประมง 15 ไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนเบญจมาพัฒนา เขตคลองสามวา
ที่มา : ธีรธยา พวงพยอม (2547)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีดังนี้

คุณเจือ อิมคง อายุ 60 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 5 คน คุณเจือเป็นผู้ทำนาเพียงคนเดียวในครอบครัว ประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 50 ปี มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่า

คุณรณชัย อิมคง อายุ 45 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 2 คน คุณรณชัยเป็นผู้ทำนาเพียงคนเดียวในครอบครัว ประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 30 ปี มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่า

คุณวินัย เปี้ยมิ่ง อายุ 45 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สถานภาพโสด มีประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 30 ปี มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 40 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่า

คุณเล็ก ธรรมपालะ อายุ 75 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 1 คน โดยบุตรสาวเป็นผู้ที่ทำนาสืบทอดจากนายเล็ก ประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 60 ปี มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่า

คุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์ อายุ 60 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 5 คน คุณสังวาลย์เป็นผู้ทำนาเพียงคนเดียวในครอบครัว ประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 45 ปี มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 25 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่า

คุณไวย นีวรรณ อายุ 67 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 5 คน คุณไวยมีภรรยาที่ช่วยทำนา ประสบการณ์ในการทำนาประมาณ 50 ปี มีที่ดินทั้งหมด 60 ไร่ ซึ่งทั้งหมดเป็นที่ดินของตนเอง โดยทำนา 30 ไร่ ที่เหลือเป็นสวนผลไม้

คุณเสาวรจ นิลเนตร นักวิชาการเกษตร 6ว. พัฒนาชุมชนเขตคลองสามวา เริ่มเข้ามาทำงานที่เขตคลองสามวาเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2544 เป็นระยะเวลาประมาณ 4 ปี เดิมประจำอยู่ที่เขตภาษีเจริญ สาขา 1 ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นเขตบางแค และมาประจำที่เขตบางเขน 2 ปี ต่อจากนั้นจึงมาประจำที่เขตคลองสามวา ประสบการณ์ในการทำงานประมาณ 9 ปี

จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชายแสดงให้เห็นว่าสังคมชาวนายังเป็นสังคมไทยอย่างแท้จริงที่มีเพศชายเป็นผู้ดูแลและเป็นผู้นำของครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่ชาวนาจะมีอายุเฉลี่ยสูงถึง 60 ปี ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปีส่วนใหญ่จะหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขาย ขับรถรับจ้าง รับจ้างก่อสร้าง เป็นต้น คนที่เป็นชาวนาส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าเท่านั้น ชาวนาจะจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะครอบครัวชาวนามีฐานะยากจนจึงให้ลูกเรียนพอมีความรู้ อ่านออก เขียนได้ก็พอ และอาชีพชาวนาไม่ต้องอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความรู้อย่างมาก แต่อาศัยประสบการณ์ จึงให้ออกมาช่วยครอบครัวทำงาน และครอบครัวชาวนามีบุตรมากโดยเฉลี่ย 3 คน ทำให้มีบุคคลที่เป็นภาระพึ่งพิงมากขึ้น แต่เมื่อถึงวัยทำงานกลับไม่มีคนที่ช่วยครอบครัวทำงาน และชาวนามีส่วนใหญ่นั้นเป็นที่น่าสนใจ ขนาดของพื้นที่อยู่ระหว่าง 20 – 30 ไร่ ซึ่งเป็นที่เช่าที่สืบทอดมาจากพ่อแม่และแบ่งมาให้ ชาวนามีความรู้สึกต่ออาชีพของตนว่าเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ ที่ตนได้เรียนรู้และทำมาตั้งแต่เด็ก ๆ เพื่อช่วยพ่อแม่จึงไม่สามารถไปทำอย่างอื่นได้ ตนก็ถนัดในการทำงานด้วย และยังมีความเห็นที่ว่าชาวนามีเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจ เป็นนักสู้ที่ไม่เคยยอมแพ้ ตนเลือกที่จะทำนาแทนทำอาชีพอื่น รวมทั้งการทำนาเป็นอาชีพที่สนุก ไม่เหน็ดเหนื่อยเหมือนเมื่อก่อน เพราะมีเครื่องมือต่าง ๆ มากมายมาทุ่นแรง

3. การสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

3.1. กรณีศึกษารายที่ 1 คุณเจือ อิ่มคง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 คุณเจือ อิ่มคง

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของคุณเจือ อิ่มคง (2548) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คุณเจือ อิ่มคง อายุ 65 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนเบญจพัฒนาตั้งแต่เกิด จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบุตรทั้งหมด 5 คน เสียชีวิตไปหนึ่งคน ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกันมีจำนวน 8 คน มีคุณเจือเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ทำนา คนอื่น ๆ ในบ้านเพียงแต่ช่วยเหลือบ้างเป็นบางครั้ง ซึ่งลูก ๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ได้แก่ การขายน้ำดื่ม และของทอด และในบ้านยังมีหลานที่กำลังเรียนหนังสืออยู่อีก 3 คน โดยคุณเจือได้ช่วยพ่อทำนามาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งคิดเป็นประสบการณ์ที่เริ่มทำนาเองอย่างจริงจังก็ประมาณ 50 ปี นาที่ทำอยู่เป็นนาเช่าทั้งสิ้นคิดเป็นพื้นที่ทั้งหมด 30 ไร่ และเป็นการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว

ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 การทำนาของคุณเจือยังใช้แรงงานจากสัตว์ คือ ควายในการไถนาเตรียมดิน และจะเริ่มการเตรียมดินโดยต้องรอน้ำฝน การเตรียมดินจะทำในช่วงเดือนพฤษภาคม เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สแกนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใช้เวลาในการเตรียมดิน 2 เดือน ซึ่งในอดีตนั้นมีพื้นที่เขาทั้งหมด 50 ไร่ มีควาย 2 ตัว โดยควาย 1 ตัวสามารถไถนาได้ 1 ไร่/ตัว/วัน และในตอนนั้นลูก ๆ ยังช่วยทำนาอยู่ การทำนาเริ่มจากการแช่เมล็ดข้าวในหิ้งอกก่อน แล้วนำไปตากกล้า ซึ่งจะใช้เวลาเดือนกว่า ๆ จึงจะสามารถถอนและนำมาปักดำได้ โดยวิธีการลงแขกหรือการเอาแรง ในการดำนาไม่ใช่จะทำเสร็จในครั้งเดียว เพราะต้องมาซ่อมอีกครั้งในภายหลัง การปลูกข้าวจะเสร็จสิ้นในเดือน 10 ของไทย หรือประมาณเดือนตุลาคม ในช่วงเวลาที่รอเกี่ยวข้าวก็จะมีการใส่ปุ๋ยเล็กน้อย ซึ่งในเวลานั้นมีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ หรือปุ๋ยเคมีกันแล้ว โดยปุ๋ยที่ใช้ คือ ตราหัววัวคันไถ เล็บบอกว่าปุ๋ยเคมีนั้นใช้มาตั้งแต่ตนเองยังเป็นเด็ก ๆ แต่ว่าในตอนนั้นยังไม่มีการใช้ยา หรือสารเคมีต่าง ๆ และในระหว่างที่รอผลผลิตนั้นก็มีการทำอาชีพเสริมก็คือ การค้าขายพืชผักที่ตนปลูกไว้ ได้แก่ ข่า ตะไคร้ กลัวยรวมทั้งพืชผักทุกอย่างที่สามารถเก็บไปขายได้ประมาณเดือนอ้าย หรือเดือนมกราคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ ก็เป็นฤดูเกี่ยวข้าว ซึ่งข้าวที่เกี่ยวข้องได้แล้วนั้นจะมีอายุประมาณ 5 – 6 เดือน เป็นช่วงที่ข้าวออกรวงและแก่ได้ที่แล้ว ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกี่ยวข้าวคือ เคียว โดยการเกี่ยวข้าวเป็นกำ ๆ และมัดรวมกันไว้เป็นพ่อน ๆ นำมานวดเอาแต่เมล็ด การนวดใช้ควายนวดโดยการตากข้าวเป็นกอง เอาปลายรวงข้าวขึ้น แล้วใช้ควายย่ำเดินเวียนเป็นวงกลม ซึ่งจะมีคนสูงควายแล้วเดินตามควายไป พอนวดได้เป็นเมล็ดออกมาก็ผัดข้าวเอาเศษฟาง ชีฝุ่นและผงต่าง ๆ ออก ก็จะขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ เพราะหากข้าวไม่เปียกมากก็สามารถที่จะขายได้เลย แต่หากข้าวขึ้นมากตากนิดหน่อยก็สามารถขายได้ ในขณะนั้นข้าวราคาเกวียนละ 700 – 800 บาท ซึ่งผลผลิตต่อไร่เท่ากับ 30 ถังหรือเท่ากับ 3 ไร่/เกวียน แต่การปลูกข้าวในขณะนั้นสิ่งที่ต้องซื้อมีเพียงปุ๋ยเคมี และเมล็ดพันธุ์ข้าวในบางครั้งเท่านั้น เพราะบางทีก็จะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในรอบการผลิตต่อไป การขายข้าวนั้นก็แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ เก็บไว้กิน ขาย และทำเป็นเมล็ดพันธุ์

ช่วงที่ทำนาปีต้องตื่นนอนตอนตี 5 เพื่อหุงหาอาหาร และต้องรีบออกมาที่แปลงในตอนเช้า เพราะหากออกมาสายแดดจะร้อน คุณเจือจะทำงานไปจนถึงตอนเที่ยงจึงพักกินข้าว แล้วทำงานต่อไปจนกระทั่งตอนบ่าย 4 – 5 โมงเย็นก็เลิก เพราะเลิกมืดไม่ไหววัวควายจะแยกไม่ได้พักเมื่อเลิกจากการทำนาจึงจะหาลา หาดัก เพื่อไปเป็นอาหาร และก็จะพักผ่อนเข้านอนประมาณ 2 ทุ่ม ซึ่งขณะนั้นทำนาปีละ 1 ครั้ง และช่วงที่ไม่ได้ทำนานั้นก็เพาะเห็ดฟางขาย โดยใช้ขี้ข้าวที่เกี่ยวข้องได้นำมาเพาะเห็ดฟาง คุณเจือได้เล่าถึงการทำพิธีกรรมข้าวต่าง ๆ ว่าเมื่อก่อนก็เคยทำ ซึ่งจะต้องให้ผู้หญิงเป็นผู้ทำ โดยพิธีกรรมที่ทำตอนนั้น คือ การแรกนา จะทำตอนเริ่มไถดินในช่วงที่มีฝนตกมาและดินพอจะไถได้ ซึ่งต้องมีน้ำมนต์ ควาย ไถ ดอกไม้รูปเทียน เพื่อขอขมา และขอพรให้ทำมาค้าขึ้น ข้าวปลาอาหารดี แล้วก็ทำการไถ 3 รอบ ก็หยุดพักถ้าหากจะไถก็

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไถวันหลัง หากเป็นการแรกนาในสนามหลวงจะมีการไถแปรแต่คุณเจือไม่ไถแปร การรับขวัญข้าว จะประกอบไปด้วย ขนมหั่ว ขนมगा มะพร้าวอ่อน หมากพลู ธง 3 สี ของเปรี้ยวของหวาน จะทำ ในช่วงข้าวตั้งท้อง ในช่วงเก็บเกี่ยวแล้วจะทำพิธีรับขวัญข้าวเข้ายุ้ง โดยทำของคาวหวาน ขนมหั่ว ขนมหั่วแดง ไข่ต้ม บายสีปากชาม บั่นหุ่นโดยเอาขึงมามัดกันเพื่อเรียกขวัญมาไว้ในยุ้งข้าว ซึ่งต้องเอาหุ่นไว้ในยุ้งด้วย

การทำนาปีเริ่มเปลี่ยนมาเป็นนาปรังเมื่อประมาณพ.ศ.2520 ซึ่งตอนนั้นมีเจ้าหน้าที่เกษตร มาแนะนำให้ทำนาปรัง และที่เริ่มหันมาทำนาปรังเพราะจะได้หาเงินหาทุนได้เร็ว หลังจากเปลี่ยน มาทำนาปรังก็ได้เลิกเพาะเห็ดฟางขาย ซึ่งในขณะนั้นได้เลิกใช้ควายไถนาแล้วในช่วง พ.ศ. 2517 หันมาใช้รถไถแทน เพราะควายไถนาช้า รถไถเร็วกว่า และช่วงนั้นคนอื่น ๆ ก็เปลี่ยนมาใช้รถไถ กันมาเรื่อย ๆ แล้ว และในตอนนี้การทำนาที่รถทำที่เทือก รถม้า เครื่องสูบน้ำซึ่งเป็นแบบท่อสูบน้ำ ได้เข้ามาหลังจากที่มีการใช้รถไถแล้ว หลังจากปี พ.ศ. 2520 ก็เริ่มมีการใช้สารเคมีกำจัดแมลง เพราะแมลงเยอะมาก พวกเพลี้ยไฟ หนอนเจาะลำต้น หนอนเจาะใบ เมื่อเริ่มเกิดความชำนาญ ในการทำนาปรังผลผลิตก็เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 70 ถัง/ไร่ โดยพันธุ์ข้าวที่ปลูกในนาปีเป็นข้าวพันธุ์ พันเมือง ได้แก่ พันธุ์ขาวเสาชิงช้า, พันธุ์ขาวปากท่อ, พันธุ์ขาวตามน, พันธุ์ขาวเหลือง, เป็นต้น พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มน้ำจึงท่วม ในอดีตช่วงเวลาที่น้ำท่วมจะทำนาโดยใช้ข้าวขึ้นน้ำ หรือข้าว ฟางลอย จนมาถึงช่วงการทำนาปรังช่วงแรก คุณเจือเริ่มหันมาใช้ข้าวพันธุ์ขาวสุพรรณ ซึ่งใน ปัจจุบันนี้ใช้ข้าวหอมปทุม ข้าวพันธุ์ข. 7 ข้าวพิษณุโลก ซึ่งการตัดสินใจเลือกจะใช้พันธุ์อะไร ปลูกนั้นดูจากความนิยมว่าคนอื่นเขานิยมปลูกพันธุ์ไหนกันบ้าง แต่ว่าข้าวทุกพันธุ์ดีหมด อยู่ที่ว่า เมื่อถึงเวลาแล้วมีศัตรูพวกแมลง โดยเฉพาะหอยเชอรี่มีความสำคัญกับชีวิตชาวนามาก เพราะจะ กินข้าวเป็นแปลง ต้องใช้ยาหยด ฉีด หว่าน เป็นศัตรูที่ร้ายกาจมากของชาวนา หอยเชอรี่มีจำนวน เยอะมากในคลองซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ต้องสูบน้ำ และจะออกไข่ทั้งปีกำจัดอย่างไรก็ไม่หมด คนที่ชุมชนก็ไม่มีใครกิน จะเอาไปหมักทำปุ๋ยหมักก็เหม็น หอยเชอรี่จะชอบกินข้าวใบอ่อน พอกัด ข้าวล้มไปโดนกับน้ำก็จะกินหมด ถ้าหากมันคลานไปเจอข้าวหอมมันก็จะรวบรวมกินหมดเลย คุณเจือยังบอกอีกว่าที่จริงหอยเชอรี่ไม่มีในประเทศไทยแต่มีคนนำเข้ามาขาย และจ้างให้คนไทย เลี้ยง แต่พอคนกินเล็กนิยมก็ขายไม่ได้ ทุกอย่างที่ทำคนที่เลี้ยงก็เลิกเลี้ยงไป จึงกลายเป็นปัญหา มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2528 ส่วนในตอนนี้ปัญหาในการทำนาไม่ค่อยมี เพราะมีเครื่องมือพร้อม ทุนก็มี แต่ที่เป็นปัญหามาก ๆ คือ โรค แมลง หอยเชอรี่ หนู ซึ่งมีระบาดเมื่อข้าวอายุได้ 1 เดือน และช่วงที่ข้าวตั้งท้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

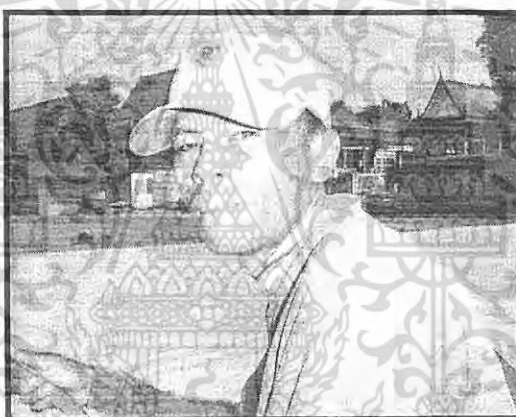
ในปัจจุบันนี้คุณเจือทำนา 2 ครั้งต่อปี เป็นนาปรังหมดเลย ในการทำนาจะเวียนไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดแน่นอนว่าจะต้องทำอะไรในเดือนไหน โดยมีระยะห่างต่อรอบการปลูกหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จก็จะพักแปลงประมาณ 1 เดือน โดยในช่วงที่ปล่อยแปลงให้ว่างก็จะไถทำเพื่อหมักให้ซึ่งข้าวเน่าดินเน่า บางครั้งก็เฉาฟางเลย บางคนหากริบ ๆ ก็พักแปลงไม่ถึงเดือน แต่จะเป็นการหักโหมเกินไปเพราะฟางยังไม่เน่าทำให้ข้าวไม่สมบูรณ์ แคระแกร็น ไม่แข็งแรง ไม่กินปุ๋ยเหมือนดินหมดสภาพจึงต้องพักดินบ้าง ปัจจุบันการทำนาเริ่มโดยการเตรียมดิน ไถ หว่านข้าว ซึ่งจะจ้างคนหว่านข้าว หว่านปุ๋ย ฉีดยา ฉีดยาฆ่าหญ้า โดยค่าใช้จ่ายที่เจือต้องเสีย ได้แก่ ค่าปุ๋ย 1 ไร่ต่อ 1 กระสอบ ราคาประมาณกระสอบละ 500 บาท, ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าว 2 ถึงต่อไร่ เท่ากับ 250 บาท, ค่ายา ครั้งละ 3,000 บาทต่อ 20 ไร่, ค่าจ้างหว่านปุ๋ยหรือหว่านข้าวไร่ละ 50 บาท, ค่าจ้างฉีดยา 40 บาทต่อไร่ ประมาณ 1,000 บาท, ค่ารถเกี่ยวขนาด ไร่ละ 250 บาท, ค่าน้ำมัน ประมาณ 1,000 บาท 30 ไร่เจ้าของที่ต้องเป็นผู้ซื้อ บางช่วงต้องใช้มาก เช่น ช่วงฝนตก แต่ถ้าดินแห้งก็จะลายน้อย และค่าเครื่องดีมบำรุงกำลัง ค่าน้ำอัดลม คนที่มารับจ้างบางทีก็เป็นคนในพื้นที่ หรือบางครั้งก็คนนอกพื้นที่ ซึ่งคนในชุมชนก็มีการเอาแรงกัน แต่คุณเจือทำไม่ไหวตอนนี้ที่ตัวเองได้ก็เพียงแค่ว่าทำเพื่ออก นอกนั้นต้องจ้างเขาทำหมดทั้งหว่านข้าว หว่านปุ๋ย ฉีดยา รถเกี่ยวขนาด ซึ่งเมื่อเกี่ยวเสร็จก็ขายในทันทีโดยมีพ่อค้ามารับซื้อ ขายได้เกียนละ 5,000 บาท ผลผลิตไร่ละ 70 - 80 ถึง การเลือกใช้ปุ๋ยจะเลือกที่ขายให้ไหนชนิดไหนที่ใช้แล้วให้ผลที่ดี หว่านง่าย ไม่คั่งงอเข้าหน้าเข้าตา และรถไถที่ใช้ก็เป็นของตนเองเป็นคันที่ใช้มาตั้งแต่แรกแล้ว ซึ่งเงินทุนที่ใช้ในการทำนาก็ได้มาจากเจ้าแก้มหาย ค่ายา ค่าปุ๋ย ก็ต้องเอามาจากเขา และก็ต้องขายข้าวให้กับเจ้าแก้มหายหลังจากที่หักค่าใช้จ่ายไปแล้ว ถ้าไรจากการทำนาก็พอจะเหลือบ้าง ถ้าข้าวไม่เสียหายเลย แต่ถ้ามีโรค แมลง ก็เสื่อมตัว พอเริ่มทำใหม่ก็เป็นหนี้สินเรื่อยไป โดยค่าเช่านาต้องเสียไร่ละ 500 บาทต่อปี จะนำไปจ่ายช่วงเดือนมีนาคม แต่บางที่เจ้าของที่ก็จะมารับเอง นอกจากนี้คุณเจือเองยังเปิดร้านขายของชำที่บ้าน โดยรายได้ของครอบครัวเป็นรายได้รวมระหว่างการขายของกับการทำนา แต่หนี้ส่วนใหญ่มักเกิดจากการทำนาที่ใช้ในการลงทุน ที่สำคัญครอบครัวของคุณเจือไม่มีการออมเงิน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการทำนากับการเข้ามาของบ้านจัดสรร คุณเจือไม่ยอมให้มีบ้านจัดสรรเข้ามาหากยังทำนาอยู่ อยากจะอาศัยอยู่ที่นี้ต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าตั้งอยู่ห่าง ๆ กันก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าอยู่ใกล้กันก็ไม่ดี เพราะกลัวคนในหมู่บ้านจะโยนเศษแก้ว เศษกระดาษาใส่ในนา ก็จะทำให้ลำบากในการทำนา แต่ว่าตอนนี้ยังไม่ส่งผลอะไร ส่วนอนาคตของชาวนาก็คงจะพอกินพอใช้ไปเป็นปี ๆ เป็นหนี้เขาบ้าง จึงไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง ยิ่งของกินของใช้มีราคาแพงขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำให้ค่าใช้จ่ายสูง ต่างจากในอดีตที่ของถูก ซึ่งในตอนนี่ของแพงหมด คุณเงื่อมองว่าการทำนาในปัจจุบันง่ายขึ้น แต่ต้องมีทุน มีเครื่องมือ และจ้างคนอื่น ถ้าเทียบกับช่วงที่ทำนาปีต่อนั้น ไม่ต้องใช้ทุนมากเพราะไม่ต้องจ้างใคร แต่ต้องใช้แรงและกำลังในการทำนา อย่างไรก็ตามยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงของการเป็นที่นาเช่าอยู่ เพราะไม่รู้ว่าเมื่อไหร่เจ้าของที่นาจะขายที่ ถ้าเจ้าของที่นาขายไปก็ไม่รู้จะทำยังไง บอกไม่ถูกเหมือนกัน ความรู้สึกมันต่างกันหากที่นาเป็นของเราก็คงจะค่อยยังชั่ว ค่าเช่าที่ก็ไม่ต้องจ่าย ทำได้เท่าไรก็เป็นของเรา ซึ่งภาพรวมของคนในชุมชนตอนนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างสะดวกสบาย คล่องตัวมากขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายที่ตามมาที่สูงขึ้น ไปไหนมาไหนก็ต้องใช้รถใช้เงิน เมื่อก่อนแค่เดินไปได้ ส่วนความรู้สึกต่อการเป็นชาวนานั้นคุณเงื่อกล่าวไว้ว่า ตนเองเป็นคนไม่มีความรู้ แต่ก็รักการทำนาและต้องชอบเพราะทำอย่างอื่นไม่ได้

3.2. กรณีศึกษาตอนที่ 2 คุณรณชัย อิ่มคง (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 คุณรณชัย อิ่มคง

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของคุณรณชัย อิ่มคง (2548) มีรายละเอียดดังนี้ คุณรณชัย อิ่มคง อายุ 45 ปี เกิดในชุมชนเบญจมาพัฒนา ซึ่งเป็นประธานชุมชนเบญจมาพัฒนา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือศาสนาพุทธ ในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกัน 4 คน มีบุตร 2 คน เรียนหนังสือและขับรถรับจ้าง ไม่มีใครช่วยทำนา ส่วนภรรยาเปิดร้านขายของชำและอาหารตามสั่ง อยู่ที่บ้าน มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30 ไร่ เป็นนาเช่าทั้งหมด มีประสบการณ์ในการทำนามาตั้งแต่เด็ก เพราะต้องช่วยพ่อทำนา เริ่มทำนาอย่างจริงจังตอนอายุประมาณ 15 ปี

การตื่นนอนของคุณรณชัยจะไม่มีเวลาที่แน่นอน หากมีงานต้องอาศัยความรวดเร็วก็ต้องตื่นแต่เช้า ปกติจะตื่น 7 โมงเช้า ถ้าหว่านข้าวจะเริ่มประมาณ 7 โมงเป็นต้นไป ถ้าแซ่ข้าวเร็วก็รีบ บางครั้งต้องทำงานถึงกลางคืนเพราะถ้าแซ่ข้าวแล้วต้องทำงานให้เสร็จภายใน 2 วัน ต้องรีบหว่านจะช้าไม่ได้ การทำนาปรังนั้นต้องอยู่กับนาทั้งปี แต่แต่ละแปลงจะทำไม่พร้อมกัน บางแปลงหว่าน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สแกนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บางแปลงเกี่ยว โดยคุณธรรชัย เล่าว่า เมื่อเกี่ยวเสร็จก็จะเผาฟาง บางคนใช้ยาสลายฟาง แต่ส่วนใหญ่เกี่ยวแล้วไม่เกิน 7 วันก็จะหว่านเสร็จทันทีไม่อย่างนั้นจะไม่ทัน 5 ครั้ง 2 ปี ใช้วิธีหว่านน้ำตามข้าว 3 ถึงต่อ 1 ไร่ ผ่านไป 7 วันฉีดยาคลุมหญ้า อีก 3 วันก็ใส่ปุ๋ย 10 วันใส่ปุ๋ย คอยดูโรคและแมลง ถ้าเพลี้ยไฟลงก็ฉีดยาก่อนค่อยใส่ปุ๋ย ซึ่งการฉีดยากจะจ้างคนมาฉีดเขาอยู่แถวลำลูกกา คิดค่าจ้างไร่ละ 50 บาท แต่ยาและเครื่องตีเราต้องออกเอง ถ้าเป็นการหว่านข้าว และปุ๋ยรวมทั้งเกี่ยวข้าวจะเป็นการเอาแรงกัน ซึ่งกลุ่มที่เอาแรงกันจะเกี่ยวไม่พร้อมกัน ไม่มีวันหยุดจะช่วยกันตลอด เป็นการเอาแรงแบบไม่เสียเงินแต่จะเลี้ยงข้าวและเครื่องตี คุณธรรชัยไม่มีอาชีพเสริมเพราะไม่ว่างเลย ต้องไปใช้แรงเขา แม้แต่การทำที่อกตนเองก็จ้างเขาทำเพราะไม่มีเวลาว่างที่จะทำเอง หากบ้านไหนมีเวลาก็จะทำเอง ค่าจ้างไร่ละ 150 บาท ตนก็จะไถอีกเพียงเที่ยวเดียวเท่านั้น ส่วนพิธีกรรมข้าวนั้นมีเหลือน้อยมากไม่ค่อยมีใครทำกันแล้ว ซึ่งคุณธรรชัยจะใช้การนึ่งในใจเพื่อขอขมาแม่โพสพและขอพรให้ได้ผลผลิตดี โดยก่อนทำเพื่ออกก็บอกกล่าวในใจ ส่วนการรับขวัญข้าวนั้นได้ทำมานานแล้วตั้งแต่เปลี่ยนมาทำนาปรัง

การเปลี่ยนวิธีการทำนาของคุณธรรชัยได้เปลี่ยนจากควายมาเป็นเครื่องจักร เพราะควายช้าทำไม่ทันกับความต้องการ เมื่อก่อนใช้กังหันวิดน้ำก็เปลี่ยนมาใช้เครื่องสูบน้ำ พันธุ์ข้าวที่ใช้ก็เปลี่ยนเพราะหันมาทำนาปรังใช้ข้าวเบาแทน จึงเลิกปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองพวกพันธุ์ขาวเสาช้าง, เหลืองประทิว, ขาวปากท่อ เป็นต้น

ชาวนาจะมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความรู้กันอยู่เสมอ จะเจอกันเวลาไปซื้อสารเคมีซื้อปุ๋ย หรือข้าวปลูก ก็จะคุยกันถึงเรื่องข้าวพันธุ์ดีมาใหม่ตามไปดูไปซื้อกัน หากเห็นว่าดีก็ปลูกตาม บางทีก็ไปดูที่บางน้ำเปรี้ยว เจ้าหน้าที่เกษตรไม่ค่อยสนับสนุนเท่าไรในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะหาความรู้กันเองมากกว่า อยากจะทำอะไรที่ให้มีดีขึ้นกว่าเดิม ตรงไหนมีอะไรดี เป็นยังไงก็จะโทรศัพท์ถามกัน จะถึงกันเสมอ

ปัญหาในการทำนาในปัจจุบันก็คือ ราคาของปุ๋ย และยาต่าง ๆ แพงขึ้นมาก และสรรพคุณในการใช้ก็ลดลง เช่น เมื่อก่อนยาฆ่าแมลงชนิดหนึ่งสามารถฆ่าแมลงได้หลายชนิด แต่เดี๋ยวนี้ฆ่าได้เพียงชนิดเดียว ผู้ผลิตเอาเปรียบมากขึ้น ราคาขวด 1 ลิตรหนึ่ง 700 – 800 บาท ใช้ได้เพียง 3 ไร่ ในช่วงเวลาปลูกจนถึงเกี่ยว ต้องฉีด 8 ครั้ง ครั้งละประมาณ 5,000 บาท คิดเป็นต้นทุนและยังมีค่าน้ำมันอีก ทำให้ต้นทุนสูงมาก แต่จะว่าเงินที่ได้จากการขายข้าวไม่เหลือก็ไม่ได้ แต่ก็ใช้พอดีหมุนเวียนกันไป คุณธรรชัย เล่าถึงเรื่องน้ำว่า ตอนนี้น้ำยังไม่ค่อยมีปัญหาอะไรเท่าไร แต่ก็เริ่มที่จะมีน้ำเสียจากหมู่บ้านจัดสรรแล้ว น้ำในคลองเริ่มดำ เวลาวิดน้ำเข้านาข้าวก็งามเกินไปจนไม่ออกรวง แตกใบมากเกินไปไม่เข้าเนื้อหลงงาม เริ่มมีปัญหาประมาณปีถึงสองปีแล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องไปขอร้องให้เขาเปิดประตูกันน้ำเพื่อเอาน้ำดื่มมาไล่น้ำเสียออกไป ส่วนใหญ่เขาจะกักไว้เพราะเป็นเขตกรุงเทพฯ ซึ่งหมู่บ้านก็เริ่มเยอะขึ้นปัญหาที่เริ่มมากขึ้น ส่วนเรื่องราคาข้าวเก่าแก่ที่มาจับซื้อมักจะกดราคา บางทีก็โกงตาชั่ง หากจะขายให้ใครก็ต้องดูว่าเชื่อใจได้หรือไม่ ถ้าเป็นคนแปลกหน้าก็จะไม่ขายให้ เมื่อก่อนเคยรวมกลุ่มกันขายข้าวที่โรงสีแต่โดนกดราคา ขายได้ราคาต่ำกว่าที่ได้จากเก่าแก่ที่มาจับซื้อซะอีกและรถก็พังด้วย เขาบอกว่าเราไม่ใช่ตัวแทนของเขา เขาจะจับซื้อเฉพาะตัวแทนของเขาเท่านั้น หากเป็นในต่างจังหวัดชานนาเขาจะส่งกันเอง แต่กรุงเทพฯ จะจับซื้อเฉพาะตัวแทนเท่านั้น เหมือนแก๊งกันเลยคงเพราะเขาอึดกัน ว่าต้องขายให้พวกเขาเท่านั้นเหมือนเป็นการบังคับทางอ้อม

การเลือกใช้เครื่องจักรส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้รถไถที่ทำกันเอง เป็นรถประดิษฐ์ของตาชนวนก็มีหลายคนที่ทำรถไถแต่ว่าของตาชนวนดีที่สุด หากอะไหล่ขาดก็สามารถหาได้ง่าย เพราะเป็นของพื้น ๆ ซึ่งตอนแรกที่เริ่มใช้รถไถนั้นเวลาต้องการอะไหล่ก็ทียาก ตอนหลังชาวบ้านจึงประดิษฐ์กันเอง ชื่อเหล็กมา จำเขากลิ้ง แต่ต้องมีแบบแล้วมาประกอบเอง รถเกี่ยวขนาดของตาก็ทำเอง โดยซื้อรถเกามาแต่งใหม่ ถ้าประกอบเองราคาไม่ถึงหนึ่งล้านบาท ถ้าซื้อก็ราคาประมาณสองล้านบาท ที่สำคัญหากซื้อมาก็ต้องนำมาดัดแปลงให้เหมาะกับสภาพพื้นที่อีกเหมือนกัน เพราะรถที่ผลิตจากบริษัทไม่รู้จักสภาพพื้นที่ของชุมชน รถเกี่ยวขนาดเข้ามาช่วงที่เปลี่ยนมาทำนาปรังแล้ว ประมาณ พ.ศ. 2522 เมื่อก่อนพื้นที่แถวนี้ไม่มีรถเอง จะมีรถแถวบางเลน นครปฐม, บางน้ำเปรี้ยว, ฉะเชิงเทรา, ลำลูกกา มารับจ้างเกี่ยว พอเริ่มเป็นที่ต้องการมากขึ้นก็เริ่มแย่งกันจ้าง เพราะรถเกี่ยวมีน้อยแต่ความต้องการเยอะ ถ้าใครมีเงินก็จะซื้อเลยเมื่อก่อนราคาไม่แพง พอเปลี่ยนเป็นนาปรังใช้แรงงานคนเกี่ยวไม่ทัน เพราะข้าวร่วงง่ายเมื่อสุกต้องรีบเกี่ยวทันที ถ้าเกี่ยวเร็วไปก็โดนตัดราคาความชื้นสูง ถ้าเกี่ยวช้าไปข้าวก็จะร่วง ต่างจากข้าวนาปีที่สามารถเกี่ยวได้เรื่อย ๆ ไม่ต้องรีบ

การใช้ปุ๋ยเคมีมีการใช้มานานแล้วตั้งแต่สมัยที่ยังใช้ควายไถนาแต่ว่าใช้น้อยกว่าในปัจจุบัน โดยก่อนที่จะทำนาปรังใส่ไร่ละ 10 กิโลกรัม แต่ตอนนี้ใช้ไร่ละ 100 กิโลกรัม เพราะดินเสื่อมคุณภาพลงทำให้ต้องใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากขึ้น การเลือกใช้จะดูว่ายี่ห้อไหนใช้แล้วข้าวงาม ถ้าข้าวงามก็จะใช้ต่อไปเรื่อย ๆ แล้วแต่จังหวะ หากใส่แล้วข้าวไม่รู้สึกอะไรก็จะเปลี่ยนยี่ห้อ

ส่วนต้นทุนที่ใช้ในการทำนาประมาณ 4,000 กว่าบาทต่อไร่ ได้ผลผลิตไร่ละ 80 ถึง หักค่าใช้จ่ายแล้วได้ไร่ละไม่ถึง 2,000 บาท หกค่าปุ๋ย ค่ายาไปเป็นจำนวนมาก ปุ๋ยกระสอบละ 50 กิโลกรัมราคา 600 บาท ขึ้นราคาเร็วมากทางการยังไม่ประกาศขึ้นราคาก็ขึ้นไปก่อนแล้ว น้ำมันก็แพงต้องใช้ต่อปี 8 ถึง ๆ ละ 200 ลิตร ราคา 5,000 บาท ถ้าทำนา 50 ไร่ ได้ไร่ละ 70 – 80 ถึง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จะได้เงินประมาณ 40,000 บาท ซึ่งชาวนาอยากจะเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นก็ไม่ได้เพราะเป็นที่ดินที่เช่าเพื่อทำนาเท่านั้น ต้องเสียค่าเช่านา 500 – 600 บาท/ไร่/ปี เมื่อก่อนเก็บเป็นข้าว 8 ถึง 9 ไร่/ปี ต้องจ่ายช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน หรือช่วงปีใหม่ไทย การลงทุนทำนาต้องกู้ยืมเงินทุกครั้ง กู้จากนายทุน, เจ้าของรถเกี่ยว, คนในหมู่บ้าน แต่ส่วนมากจะกู้จากคนที่มารับซื้อข้าว บางครั้งปุ๋ย ยา ข้าวพันธุ์ ก็เอาจากเจ้าแก่ ซึ่งเขาจะไม่เก็บเงินก่อน, บางคนก็จ่ายเงินสดเลย แต่ส่วนมากจะจ่ายตอนที่ขายข้าว พอหักหนี้ที่เหลือก็เป็นของเรา บางครั้งก็เสมอดตัว บางครั้งก็ขาดทุน ขึ้นอยู่กับจังหวะที่เกี่ยว บางทีก่อนเกี่ยวหนึ่งอาทิตย์แมลงลงก็ขาดทุน โรงสีไม่รับซื้อ

รายได้หลักส่วนใหญ่ของครอบครัวส่วนใหญ่มาจากบ้านขายของชำ รองลงมาคือรับจ้างเกี่ยวนวดไร่ละ 250 บาท ส่วนรายได้จากการทำนาเหลือไม่ค่อยมากจะนำมาใช้ในครอบครัวช่วย ๆ กันไป ค่าใช้จ่ายหลัก คือ การทำนา ถ้าหากมีทุนเองก็ไม่ก้อกู้ ถ้าไม่มีก็เอาจากคนที่มารับซื้อข้าว เพราะไม่ได้ลงทุนทีเดียว เช่น หลังปลูกข้าว 15 วันต้องใส่ปุ๋ย ก็จะต้องเฉพาะที่ใส่ตอนนั้น ตนมีรถเกี่ยวก็พอจะมีรายได้บ้าง แต่บ้านไหนไม่มีก็ต้องกู้ยืมมา ใช้จ่ายอีกส่วน คือ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าเทอมลูก ตอนนี้อยู่ใช้น้ำคลองอยู่ แต่น้ำประปาก็กำลังจะเข้ามา ซึ่งที่บ้านของคุณรณชัยมีบ่อพักน้ำไว้สำหรับใช้ ส่วนน้ำดื่มก็ใช้น้ำฝนที่รองไว้ในโอ่ง ถ้าหมดก็จะซื้อน้ำดื่ม

ครอบครัวของรณชัยไม่ค่อยมีเงินเก็บ เมื่อก่อนนี้ชาวนารวยขายข้าวราคาดี แต่ตอนหลังข้าวเป็นโรคระบาด โรคฉ่ำ หนักๆ เข้าต้องขายทองใช้หนี้ ที่ลงทุนก็หมดไป และยังมีหนี้มากขึ้นข้าวหมดไป 10 – 20 ไร่ ต้องนำเงินมาหมุนใช้กินไปเรื่อย เพราะตอนนี้ต้นทุนสูง เงินเก็บเลยไม่ค่อยเหลือ คุณรณชัย กล่าวว่า หนี้สินมีทุกบ้าน น้อยคนที่จะไม่มี เงินที่ใช้ลงทุนก็กู้ ธกส. พอขายข้าวได้ก็นำเงินไปคืน แต่บางบ้านมีทุนก็ไม่กู้ ส่วนใหญ่หนี้สินเกิดจากการทำนาเพราะทำนากันมาตั้งแต่เดิม

การประกันราคาจากรัฐบาล ไม่ได้มีการประกันทั้งปีเป็นการเลือกบางเดือน ถ้าเราไม่ฮึดกับ ธกส. ก็แย่ พวดมากก็ไม่ได้เจ้าหน้าที่เขาไม่ชอบ บางทีก็กดราคาเกินไป เวลาเปิดประกันราคาข้าวก็มีเวลาเพียง 1 เดือน ถ้าเกี่ยวไม่ตรงก็ไม่ได้ ตอนนี้ออกกฎควบคุมดีขึ้น มีเงินช่วยเหลือชุมชนสิ่งของต่าง ๆ มาถึงชุมชน เมื่อก่อนมีงบประมาณแต่มาไม่ถึงชุมชน เขาจะให้เงินซื้อแต่ไปทำอะไรก็ไม่รู้ ชาวบ้านไม่รู้เรื่องช่วยเหลือตนเองดีกว่า บางครั้งน้ำท่วมจะเอาปลา มาแจก แต่ผ่านไป 2 ปีเพิ่งจะได้ปลา

ความรู้สึกต่อการเป็นชาวนาของคุณรณชัย คือ ชาวนาเป็นนักสู้ ผู้ชีวิตสู้ทุกอย่างไม่ว่าจะแพ้หรือชนะ ทำแล้วขาดทุนก็ยังไม่ท้อ และก็ไม่คิดว่าจะไปทำอะไรอย่างอื่น ยังจะสู้อยู่ถึงขาดทุนเป็นหมื่น ๆ ก็สู้ต่อ ผู้จนลืมตาอ้าปากได้ ใครมีความคิดเห็นอะไรก็มาปรึกษากัน ช่วยเหลือกัน สำหรับความรู้สึกที่เป็นนาเช่า คุณรณชัย กล่าวว่า ทำนาในที่นาเช่ามาตั้งแต่สมัยปู่ของตนแล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าของเป็นคนรู้จักกัน ก็เลยทำไปเรื่อย ๆ ถ้าเขาขายก็ค่อยขยับขยายไปอยู่ที่อื่น เจ้าของที่บางคน ก็อาจจะแบ่งที่ให้เป็นที่อยู่ บางคนก็ขายหมดเลยให้คำร้อดอนเท่านั้น แต่เขาต้องบอกก่อนว่าจะขายตามกฎหมายต้อง 6 ปี คุณรณชัยยังกล่าวไว้ว่า ชาวนาในอนาคตคงจะน้อยลงและก็จะหมดไป คนรุ่นใหม่ ๆ มีน้อยมากที่จะทำนา ลูกของตนก็ไม่มีใครทำนา คนส่วนใหญ่จึงจะขายที่กันหมด คนที่มีที่ทางก็ขยับขยายไปอยู่ที่อื่น คนที่ไม่มีที่ดินก็หาอาชีพรับจ้าง, ต่อเติมบ้าน ในหมู่ 10 – 11 ก็มีการจับกลุ่มกันรับเหมาต่อเติมบ้านแล้ว เพราะเจ้าของขายที่ไป ถึงมีที่ดินเป็นของตนเองก็ไม่อยากให้ลูกเป็นชาวนาเพราะทำแล้วก็ไม่รวย เช่น ช่วงที่ข้าวออกจรวงราคาดี พอเกี่ยวข้าวราคา ก็ตก โดนตัดราคาเหมือนว่าพ่อค้ารู้จักกัน ถ้าใครก็จะตอบราคาเดียวกันหมดชาวนาเลยลำบาก

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง มีการเอาแรงกันมากขึ้น เมื่อก่อนที่ทำนาปีจะมีช่วงว่าง ๆ เยอะก็จะเล่นการพนัน ไก่ชน แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วเพราะไม่มีเวลา ดูแลไก่ชน เมื่อก่อนเสร็จจากทำนาก็ไม่รู้จะทำอะไร พอไปรับจ้างสร้างบ้านก็ถูกโกง รับเหมาก็ไม่จ่ายค่าแรง พ่อของตนก็โดนโกง ต้องอยู่แต่บ้านหาไข่ หาผัก ตามทุ่งชาย ปัจจุบันทำนา 5 ครั้ง ใน 2 ปี ไม่มีเวลาว่างเลย เช่น วันนี้มีประชุม พรุ่งนี้หว่านข้าว ต้องไปช่วยแรงกลุ่มฉัตรยา เป็นต้น เมื่อก่อนก็สนิทสนมกัน ไปหาหนูดามนา เล่นไก่ชน แต่เดี๋ยวนี้ไปหากันต้องมีงาน ถ้าไม่มีงานก็อยู่บ้าน ตนเองรู้จักคนในชุมชนทุกคน เวลามีปัญหาปรึกษากันในชุมชนนี้ไม่กันามสกุลเพราะเป็นญาติกันหมดเพราะบางที่บ้านนั้นก็แต่งงานกับบ้านนี้เวลาทำอะไรปรึกษากัน ถ้าคนแปลกหน้า เข้ามาก็จะรู้ ส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนไม่ได้จัด เพราะไม่มีเวลาว่างกันเลย ส่วนใหญ่ถ้าเป็น กิจกรรมจะเป็นหมู่บ้านจัดสรรที่จัด ถ้าเป็นวันปีใหม่ก็จะไปทำบุญที่วัด ต่างคนต่างไป อาจจะไปวัดที่ตนบวชก็แล้วแต่คนนั้น

ภาพรวมของชุมชนนั้น เมื่อก่อนไม่มีรถรา เวลาไปไหนมาไหนก็ใช้เรือ มีถนนเป็นทางเกวียน โรงเรียนสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ประมาณ 14 ปี ชุมชนยกถนนให้เป็นของกรุงเทพ ๆ ก่อนประมาณ 2 ปี พ.ศ. 2533 เริ่มมีรถโดยสารหรือรถสองแถวเข้ามาบริเวณหน้าชุมชน โดยคุณรณชัยเป็นคนดึงเข้ามา เพราะหลวงพ่อที่วัดมอบหมายหน้าที่ ให้หลวงพ่อเป็นคนสนับสนุนแบ่งงานกันทำ ใครถนัดทำอะไรก็มอบหมายงานนั้น ติดต่อนให้โรงเรียนมาสร้างเพราะมีชาวบ้านบริจาคที่ ความเจริญก็เริ่มเข้ามา สิ่งแวดล้อมเริ่มเปลี่ยน อากาศก็ไม่ค่อยดี ยุ้งก็มากขึ้น เพราะทำนาปรังมีน้ำขังตลอดปี คนในชุมชนก็ต้องพัฒนาตัวเองให้ทันกับยุคสมัย การรับขวัญข้าวก็เลิก พ่อของคุณรณชัยก็ไม่ทำพิธีกรรมข้าวแล้วแต่เมื่อก่อนทำตลอด เดี่ยวนี้บางคนก็เชื่อแล้วแต่ว่าคนรุ่นใหม่รุ่นเก่า

เมื่อก่อนบริเวณรอบ ๆ ชุมชนเบญจมาพัฒนานั้นไม่มีหมู่บ้านจัดสรร เป็นทุ่งนาหมด ชาวฟารีเวสต์เข้ามาก่อน ตามมาด้วยหมู่บ้านเค.ซี. แต่ตอนนี้ยังไม่มีปัญหาอะไรระหว่างชุมชนกับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้านจัดสรร คนในหมู่บ้านเขาคอยควบคุมดูแลกันเอง ไม่เกี่ยวกับเรา เรื่องน้ำยังไม่มีปัญหามากนัก ถ้าปล่อยมาเขาก็ต้องจัดการให้เรียบร้อยเพราะก็ย้งต้องใช้น้ำคลองเหมือนกัน แต่ถ้าใครมีเงินก็ขอน้ำประปา ผู้คนเริ่มมาอยู่มากขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าเจ้าของที่นาขายที่ไปตงก็ไม่มีที่อยู่ ต้องออกไปอยู่ที่อื่น ชาวนาต้องถอยร่นไปเรื่อย ๆ โครงการต่าง ๆ ก็มากขึ้น โรงงานเยอะขึ้นคนก็มาอยู่อาศัยกันมากขึ้น อีกไม่เกิน 10 ปีพื้นที่แถวนี้คงจะไม่มีที่นาอีก ที่ส่วนใหญ่ยังอยู่กันได้เพราะเจ้าของที่เขายังไม่สนใจ จะขายมากนัก ซึ่งเจ้าของที่ของคุณรณชัยก็บอกขายที่ดินแต่ราคาสูง ถ้ามีใครมาซื้อก็ขายไม่ซื้อก็ไม่เป็นไร พวกชาวนาจึงต้องหาทางออกไว้ ซึ่งคุณรณชัยเองก็มีที่อยู่แถว ๆ นี้พอแบ่งไว้ให้เป็น ที่นาของปู่ซึ่งตกทอดมา

3.3. กรณีศึกษารายที่ 3 คุณวินัย เปี้ยผึ่ง (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 คุณวินัย เปี้ยผึ่ง

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของคุณวินัย เปี้ยผึ่ง (2548) มีรายละเอียดดังนี้ คุณวินัย เปี้ยผึ่ง อายุ 45 ปี จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันเป็นเหรียญกษาปณ์ของคณะกรรมการชุมชนเบญจมาพัฒนา สถานภาพโสด นับถือศาสนาพุทธ ในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ น้องสาว น้องชาย หลานและตนเอง รวมเป็น 6 คน คุณวินัยเพียงคนเดียวที่ทำนามีพื้นที่ 40 ไร่เป็นพื้นที่เช่าทั้งหมด

คุณวินัยกล่าวถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เหมือนเดิมทุกอย่าง เวลามีปัญหาอะไรก็จะปรึกษาหารือกัน เช่นปัญหาเรื่องการทำนาก็จะปรึกษากันในครอบครัว และคนอื่น ๆ ส่วนคนในชุมชนก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง เวลาเรื่องอะไรก็ยังคงปรึกษากันอยู่ เพราะเป็นคนในพื้นที่ที่รู้จักกันมานาน ในชุมชนเคยมีการรวมกลุ่มปลูกเพื่อองฟ้า , เพาะเห็ดฟาง , กลุ่มแม่บ้านเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2533 แต่ทุกคนมีงานต่างคนต่างไม่ว่าง ก็เลยแยกย้ายกันไป การรวมกลุ่มเลยไม่ประสบความสำเร็จประมาณ ปี พ.ศ. 2536 และที่รวมกลุ่มกันตอนนั้นเพราะยังพอมีเวล่ว่าง โรงเรียนยังไม่สร้างในพื้นที่นี้ แต่พอโรงเรียนสร้างขึ้นมากคนก็ไปทำงานในโรงเรียน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อีกทั้งในชุมชนก็ไม่เคยมีการจัดงานหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนใหญ่จะไปทำบุญกันที่วัด อย่างเช่น วันพระ คนแก่จะไปกัน ซึ่งคุณวินัยไม่ไปแต่จะไปเฉพาะเวลาที่เจ้าอาวาสเรียกเท่านั้น หากมีงานบวช งานแต่งงาน คนในชุมชนก็จะไปช่วยกัน

ที่นาของคุณวินัยเป็นที่เช่า โดยเช่ามาตั้งแต่พ่อของตนเมื่อปี พ.ศ. 2511 – 2512 เริ่มแรก ค่าเช่าคิดเป็น 6 – 7 ถัง/ไร่/ปี เพิ่งมาเริ่มเปลี่ยนตอนที่หันมาทำนาปรัง เพราะนาปรังทำบ่อย จึงเปลี่ยนมาเก็บเป็นเงิน 500 บาท/ไร่/ปี ก็เท่ากับทำนาสองหน้าต่อปี เจ้าของเป็นคนนอกพื้นที่ และจะต้องจ่ายเงินช่วงเดือนพฤศจิกายนไม่เกินปีใหม่

รูปแบบการใช้แรงงานจะเป็นการเอาแรง ช่วยกันทำงานโดยที่บ้านจะมีเครื่องกลางซึ่งรวมเงินกันซื้อ หากคิดยาในแปลงจะสลับเวียนกัน เมื่อคิดของแปลงตนแล้วก็จะเวียนไปแปลงคนอื่นต่อไป ไม่จ้างคนอื่นแต่จะเอาแรงกันเฉพาะคนในหมู่บ้านเท่านั้น

วิธีการเลือกใช้ปุ๋ย และสารเคมีของคุณวินัยจะดูจากผลลัพท์ว่าฆ่าหนอน ฆ่าอะไร ดุ่ยหื้อ หากเคยใช้ไปแล้วไม่ได้ผลก็เปลี่ยน ถ้าใช้แล้วยังได้ผลก็จะใช้ต่อไป บางทีก็เปลี่ยนเองเลยเพราะถ้าใช้นาน ๆ ไปแมลงจะดื้อยา ส่วนการเลือกใช้เครื่องจักรกล อย่างรถไถเดินตามจะซื้อรถไถเก่า มาซ่อมให้เอง คุณวินัย เล่าว่า ชาวและความรู้ใหม่เกี่ยวกับการทำนา รับรู้จากเจ้าหน้าที่เกษตร ที่มาแนะนำที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรซึ่งก็คือ บริเวณบ้านของคุณวินัยเอง จะประชุมกันเดือนละครั้งในวันพฤหัสบดี และทางเขตคลองสามวาจะมีการพาไปดูงาน ทำให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ แต่ตนก็จะพิจารณาก่อนที่จะลงมือทำว่าเหมาะสมกับพื้นที่ของตนหรือไม่ ซึ่งในขณะนี้ ตนก็ใช้จุลินทรีย์ในการหมักฟาง ทำให้ข้าวแข็งแรงสมบูรณ์ ได้ความรู้มาจากการอบรมโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตพาไปดูงานที่จังหวัดสระบุรี และได้จดจำวิธีการต่าง ๆ มาปรับปรุงใช้เอง ตอนนี้ผสมใช้ปุ๋ยโดยการปล่อยมากับน้ำในนาทำให้ต้นข้าวแข็งแรง สูงใหญ่ ดีกว่าใช้สารเคมีมาก

การเพิ่มจำนวนของบ้านจัดสรรในขณะนี้ยังไม่มีปัญหาที่ส่งผลต่อการทำนา เพราะยังอยู่ห่างจากพื้นที่ทำนาอยู่ ในเขตของชุมชนยังไม่มีบ้านจัดสรรขึ้นมา มีแต่เพียงโรงเรียนอย่างเดียว แต่ก็ส่งผลบ้างตอนเผาฟางที่เขาจะไม่ให้เราเผา เผาฟางบางบ้านเขาก็ยอมรับไม่ได้ บางทีก็ต้องแอบเผา จะหมักฟางก็ได้แต่ว่ามันช้า แม่ของคุณวินัยชอบแอบเผาฟาง ซึ่งคุณวินัยคิดว่า ถ้าไม่เผาต้นข้าวที่ปลูกจะแข็งแรงกว่า ใส่ปุ๋ยก็น้อยกว่า ทำให้ต้นทุนต่างกัน บางครั้งใส่ปุ๋ยเท่าเดิมแต่หมักฟาง พอรอบปลูกถัดมาเผาฟางผลผลิตที่ได้ก็ต่างกันประมาณ 5 – 10 ถัง/ไร่

ในช่วงที่ยังทำนาปีก่อนที่จะมีรถเกี่ยวข้าวเป็นการใช้แรงงานคนเกี่ยวข้องโดยการลงแขก ต้อง ตากข้าว นวดข้าว และมีพ่อค้าประจำมารับซื้อ ราคาพ่อค้าเป็นคนกำหนดแล้วแต่ความขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องรอ 2 – 3 วัน จึงจะได้เงิน บางทีรอ 10 วัน แต่ก็ไม่มีใครโกงเพราะเป็นคนบ้านเดียวกัน เป็นพรรคพวกกันสมัยที่ยังทำนาด้วยควาย หากเป็นพ่อค้าที่อื่นก็ไม่ไว้ใจ

ส่วนรายได้หลักของคุณวินัย คือ การทำนา มีอาชีพเสริมคือการรับซ่อมรถไถ รถลาก และเครื่องมือทางการเกษตร รายจ่ายส่วนใหญ่จะมาจากการทำนา หนี้สินไม่มี เงินออมก็ไม่มีซื้อของใช้หมด ที่ดินก็มีแล้วอยู่ที่นครนายกเลยไม่รู้สึกเดือดร้อน ในเดือนมีนาคมปีนี้ก็จะย้ายไปอยู่ที่นั่นแล้ว ยังเช่าที่นี้ทำนาอยู่หากจังหวะดี ๆ ก็ย้ายเลย

ความรู้สึกต่อชาวนา คุณวินัยมองว่า การทำนาเป็นสิ่งที่สนุก ไม่เหนื่อยเหมือนเมื่อก่อน เพราะมีเครื่องมือต่าง ๆ มากมายมาช่วยทุ่นแรง ถึงแม้จะเป็นนาเช่าก็ไม่รู้สึกอะไร เลย ไม่กังวลว่าเจ้าของที่จะขายได้เมื่อไหร่

3.4. กรณีศึกษารายที่ 4 คุณเล็ก ธรรมปาละ (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 คุณเล็ก ธรรมปาละ

ข้อมูลการสัมภาษณ์ คุณเล็ก ธรรมปาละ (2548) มีรายละเอียดดังนี้ คุณเล็ก ธรรมปาละ อายุ 75 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 พ่อของตนได้พาครอบครัวย้ายเข้ามาอยู่ที่ชุมชนเบญจมาพัฒนา ตอนที่ตนมีอายุ 16 ปี เดิมบ้านอยู่ที่บางชัน ซึ่งที่นาในปัจจุบันเป็นที่เช่าตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ของตน มีพื้นที่ตอนนี้ทั้งหมด 30 ไร่ ปัจจุบันลูกสาวทำนาอยู่เพียงคนเดียว ประสบการณ์ในการทำนาของตนช่วยพ่อแม่ทำมาตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว ประมาณ 60 ปี

การทำนาปีของคุณเล็กนั้น เป็นการปลูกแบบปักดำโดยการเอาแรง ใช้เวลานานถึงเดือนกว่าจะปลูกเสร็จ ใช้พันธุ์ข้าวหลายพันธุ์ เช่น พันธุ์ขาวเสาชะบุรี พันธุ์ขาวต่อ เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องไปดูแลแปลงนาเลย แต่จะไปดูแลตอนที่ต้องรดน้ำเข้านาเท่านั้น ไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมี ถ้าใส่ก็ใส่เพียง 4 – 5 ไร่ต่อ 50 กิโลกรัม ปุ๋ยคอกนาน ๆ ใช้สักครั้ง ซึ่งช่วงที่ทำนาปีนั้นไม่ต้องใช้ยาและสารเคมีต่าง ๆ เลย ซื้อเพียงพันธุ์ข้าวในบางครั้ง เพราะบางทีก็เก็บเอาไว้ใช้เอง ผลผลิตที่ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประมาณ 30 ถึงต่อไร่ ขายเป็นได้เกี่ยวนละ 300 – 500 บาท มีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่บ้าน จะเกี่ยวข้าว ช่วงเดือน 11 – 12 ซึ่งใช้เคียวเกี่ยวข้าวเป็นการเอาแรงกัน โดยวัดพื้นที่อำเภอวัดคนละงาน หรือคนละไร่ก็แล้วแต่ ซึ่งเราจะต้องไปใช้แรงคืนเขาเมื่อถึงคราวที่เขาเกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวแล้วนำไปตาก 2 – 3 แดด การนวดข้าวเริ่มจากให้ควายเดินบนข้าว ต่อจากนั้นนำไปผัดให้เหลือแต่เมล็ด เรียบร้อยแล้วก็จะเก็บเข้ายุ้งฉางเพื่อเก็บไว้กินครั้งหนึ่ง และขายครึ่งหนึ่ง ส่วนในช่วงเวลาที่รอเก็บเกี่ยวไม่ได้ทำอาชีพเสริมอะไร อยู่เฉย ๆ หลังนาที่ไม่ได้ทำอะไรจะพักผ่อน ว่าง ๆ ก็หาปลา หาผักไว้กินเอง

ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับข้าว ช่วงก่อน ปี พ.ศ. 2500 ที่บ้านของคุณเล็กยังมีการรับขวัญข้าวกันอยู่ โดยการทำกระทง ธงปักไว้ และมีชะลอมเล็ก ๆ ใช้ในพิธีกรรม แต่ท่อบทสดในพิธีกรรมไม่ได้แล้ว ต้องเป็นรุ่นพ่อแม่ถึงจะท่องได้ คนเก่าแก่ที่รู้จักเสียชีวิตไปหมดแล้ว และก็มีการทำพิธีแรกนา โดยเอาดอกไม้รูปเทียนปักไว้ในแปลง แล้วทำการไถวนไปวนมา ตอนไหนก็ได้ใกล้ ๆ ช่วงเวลาที่จะทำนา ส่วนในปัจจุบันไม่มีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว แต่ก็ยังมีความเชื่อว่ามีแม่โพสพอยู่ในข้าว

ปี พ.ศ. 2500 ที่คุณเล็กยังทำนาปีอยู่ก็ไม่มีปัญหาอะไร ยากก็ไม่ได้ใช้ พันธุ์ข้าวก็เก็บไว้ปลูกไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมาย ซึ่งคุณเล็กเริ่มหันมาใช้รถไถเดินตามตอนอายุ 50 ปี ประมาณ พ.ศ. 2523 จึงเลิกใช้ควาย เพราะรถไถทำงานได้เร็วกว่าควาย ทำงานได้มากกว่า 10 ไร่/วัน ส่วนควายทำงานได้เพียง 3 – 4 ไร่ต่อวันเท่านั้น และเพิ่งมาทำนาปรังไม่กี่ปีที่ผ่านมาเอง ประมาณ พ.ศ. 2525 เพราะมีพันธุ์ข้าวออกมาใหม่ ๆ ที่มีอายุเพียง 3 – 4 เดือนก็สามารถเกี่ยวได้แล้ว ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวอายุสั้น และในตอนนั้นก็ทำนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ในปัจจุบันคุณเล็กต้องจ้างคนอื่นทำทุกอย่าง โดยจ้างไถไร่ละ 300 บาท ใช้เวลา 2 วันเสร็จ ค่าน้ำมันต้องเสียเอง หากแรงเครื่องมากก็ต้องเสียมากขึ้น จะเอาแรงแค่ตอนเกี่ยว คือ ช่วยกันขนข้าว ใช้รถเกี่ยวจ้างไร่ละ 250 บาท พ่อค้าจะมารับซื้อถึงที่แปลง ขายได้เกี่ยวนละ 5,900 บาท ผลผลิตที่ได้ประมาณ 70 – 80 ถึงต่อไร่ และจะต้องเสียค่าเช่าที่นาไร่ละ 500 บาทต่อปี ซึ่งก่อนหน้านั้นในช่วง ปี พ.ศ. 2500 ค่าเช่านาเก็บเป็นข้าว โดยคิดเป็น 8 ถึงต่อไร่ต่อปี

ค่าใช้จ่ายหลักของครอบครัว คือ ค่ากับข้าว เสื้อผ้า และในครอบครัวก็ไม่มีเงินเก็บเลยหนี้ที่กู้ยืมมาก็ใช้จ่ายซื้อกับข้าว และของใช้ต่าง ๆ เวลาทำนาก็กู้ยืมจาก ธกส. หรือไม่ก็เ้าแก่ที่มา รับซื้อข้าว ทำให้ไม่สามารถต่อรองราคาได้ เพราะต้องกู้เงินทุกครั้งที่ทำนา ครั้งละ 50,000 บาท เมื่อขายข้าวก็ต้องขายให้กับเ้าแก่ที่กู้ยืมเงินจากเขามา เงินที่ได้ก็จะไปหักหนี้ที่กู้มาก่อน ซึ่งจะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีเงินเหลือใช้อยู่ 2-3 เดือน ก็จะกู้ใหม่เรื่อยไป คุณเล็ก กล่าวเสริมว่า ในปัจจุบันนี้ก็ยังเก็บข้าวที่ปลูกไว้เพื่อกินอยู่ประมาณ เกวียนกว่า ๆ ต่อปีด้วย

ปัจจุบันปัญหาในการทำนาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องโรคและแมลงเยอะมาก เช่น พวกเชื้อรา หนอนต่าง ๆ ทำให้ต้องเสียค่ายา ค่าปุ๋ย ประมาณ 20,000 - 30,000 บาทต่อครั้งเลยทีเดียว และยังมีค่าน้ำมันที่มีราคาสูงขึ้นมากในช่วงหลังนี้ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงตามไปด้วย ซึ่งต่างจากในอดีตที่ปลูกข้าวนาปี เพราะไม่มีปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เลย

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้น ไม่มีการรวมกลุ่ม หรือร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ หากเป็นวันสำคัญเช่นวันปีใหม่มักจะไปทำบุญกันที่วัดเอง ต่างคนต่างไป หากคุณเล็กมีปัญหาอะไร ก็จะไม่ไปปรึกษาใครแต่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ส่วนในครอบครัวนั้นการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับคุณเล็กซึ่งเป็นเจ้าบ้าน และไม่มีการทำกิจกรรมอะไรเป็นพิเศษร่วมกัน

ในด้านความรู้สึกของการเป็นชาวนา คุณเล็กรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นชาวนาโดยเฉพาะเป็นที่นาเช่า เมื่อเจ้าของชาวยที่ไปก็ไม่รู้จะทำยังไง ก็คงต้องรับจ้างเขาไปเรื่อย และต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น ไม่ภูมิใจกับการเป็นชาวนา ชาวนาแยกจากอาชีพอื่น ไม่รู้จะไปไหนหรือทำอะไรต้องทำนาไปเรื่อย ๆ ไม่มีความรู้ ไม่ได้เรียนหนังสือ อนาคตของชาวนาในชุมชนก็คงจะมีต่อไปเรื่อย ๆ ที่ดินที่เหลือจากขายเป็นหมู่บ้าน ก็ยังคงทำนาอยู่ต่อไปจนกว่าจะถูกขายหมด และในปัจจุบันสภาพของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปเมื่อก่อนไม่มีอะไร ถนนหนทางก็ยังไม่ดี โรงเรียนก็ไม่มี แต่เดี๋ยวนี้มีแล้ว ทำให้ทำอะไรสะดวกขึ้นเยอะ และคุณเล็กเองก็ไม่รู้จักทุกคนในชุมชนแล้ว โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

3.5. กรณีศึกษารายที่ 5 คุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์ (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 คุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของคุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์ (2548) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้
 คุณสังวาลย์ รุ่งทิพย์ อายุ 60 ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 มีลูกทั้งหมด 5 คน เสียชีวิตไป 1 คน มีคุณสังวาลย์เพียงคนเดียวในครอบครัวที่ทำนา เมื่อก่อนก็มีสามีคอยช่วยแต่ตอนนี้ทำไม่ไหว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะอายุมากแล้ว ในครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยกัน 10 คน ประกอบด้วยตน สามี ลูกและหลาน ซึ่งคนที่อยู่ในวัยทำงานมีอาชีพกันทุกคน และลูกชายก็เปิดร้านขายของชำอยู่ที่บริเวณบ้าน, ขับรถรับจ้าง และอีกคนก็ทำงานและค้าขายด้วย โดยนาที่คุณสังวาลย์ทำอยู่มีพื้นที่ทั้งหมด 25 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เช่าทั้งหมด ส่วนที่ดินบริเวณบ้านมีพื้นที่ 2 งานกว่า เป็นที่ดินของตนเอง คุณสังวาลย์ช่วยพ่อแม่ทำนามาตั้งแต่ยังเด็ก ๆ มีประสบการณ์ในการทำนา 45 ปี

คุณสังวาลย์เปลี่ยนจากใช้แรงงานควายในการไถมาเป็นรถไถเดินตามประมาณ 20 กว่าปี ช่วงปี พ.ศ. 2520 เพราะว่าวัวควายทำงานไม่ไหว ทำงานช้าสู้รถไถไม่ได้ ตนเองมีควายไม่กี่ตัว จึงยังช้า และรถก็ไถได้เร็วกว่า ในปัจจุบันต้องจ้างเขาทำทุกอย่างเพราะว่าแก่แล้วทำงานไม่ไหว ทั้งทำเทือก หว่านข้าว หว่านปุ๋ย ฉีดยาด้วย แต่คุณสังวาลย์จะคอยดูแลว่ามีแมลงมารบกวนหรือไม่ถ้ามีก็จ้างคนมาฉีดยา ตอนนี้คุณสังวาลย์ทำนาปีละ 2 ครั้ง เมื่อก่อนทำนาปีทำได้ครั้งเดียวเท่านั้นและที่เปลี่ยนจากนาปีมาเป็นนาปรังเพราะว่านาปีลำบาก ได้เงินน้อย หนึ่งปีได้แค่เพียงครั้งเดียว มันไม่เหมือนทำนาแบบทุกวันนี้ 2 ปีเราก็ได้ 5 ครั้ง มันก็ค่อยยังชั่วหน่อย เมื่อก่อนทำนาปีจะเริ่มเดือนแปด โดยจะต้องทำการตกกล้าไว้ก่อน จะได้กล้าตอนเดือนเก้า เริ่มดำนาจนถึงเดือนสิบ ในสมัยก่อนเป็นการเอาแรงกัน แลกแรงกันโดยการวัดพื้นที่ เวลาถึงคราวเราใช้แรงก็ทำเองบ้างบางครั้งก็จ้างเขาบ้าง จะจ้างเฉพาะเวลาที่ไม่ไหว พันธุ์ข้าวที่เลือกใช้ตอนทำนาปีนั้นคุณสังวาลย์ชอบใช้พันธุ์ขาวเสริชสีเพราะว่าขายได้ราคาดี อร่อย ยกินแล้วนิ่มนวล นอกนั้นพันธุ์อื่น ๆ จะแข็ง เมื่อก่อนนี้ที่บ้านจะทำนากันสองคน แต่ตอนนี้สามีแก่มากแล้วจึงทำไม่ไหว เลยต้องจ้างคนอื่น ส่วนใหญ่ก็เป็นชาวนาด้วยกันในชุมชนเบญจมาศพัฒนา เป็นคนที่ว่างจากการทำนาของตนมารับจ้าง คนที่แข็งแรงก็ทำนากันเอง แต่คุณสังวาลย์แก่แล้วไม่ไหวเลยต้องจ้างทุกอย่าง

ช่วงที่ทำนาปีเมื่อถึงเวลาที่ข้าวออกรวงก็จะมีมารับขวัญข้าว โดยจะนำผลไม้ใส่ตะลอม เมื่อถึงเวลาที่เกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็เอาผลไม้ไปเชิญท่านเข้าบ้าน แต่เมื่อเปลี่ยนมาทำนาปรังไม่ได้ทำแล้ว ตอนที่ยังมียุ่งข้าวอยู่ก็จะเก็บข้าวเปลือกไว้กิน ที่เหลือก็เก็บไว้ขาย แต่ตอนนี้ไม่เก็บไว้กินแล้วเพราะมันไม่อร่อยและเกี่ยวตอนที่มีความชื้นมากด้วย แต่ยังเก็บไว้เพื่อเป็นข้าวพันธุ์ไว้ละ 3 ถึง ไร่เวลาประมาณหนึ่งเดือนจึงจะออก ที่ไม่ซื้อเพราะไม่ไหวราคาแพง ถ้าซื้อราคาเกวียนละ 10,000 บาท แต่ข้าวที่เราปลูกเองขายเพียงเกวียนละ 5,000 บาท ทำให้ลดต้นทุนไปได้มาก ซึ่งผลผลิตที่ได้ก็พอ ๆ กัน

หลังจากที่หันมาทำนาปรังใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริม เช่น สุพรรณบุรี 60 และอีกหลายพันธุ์ โดยจะเลือกพันธุ์ที่เห็นว่าดี ผลผลิตที่ได้รับจะแตกต่างกัน บางพันธุ์ก็ดี บางพันธุ์ก็ไม่ดี และเริ่มใช้สารเคมีตั้งแต่หันมาทำนาปรังตอนนาปีไม่ได้ใช้ ส่วนปุ๋ยเคมีใช้มาตั้งแต่ตอนที่ทำนาปี ซึ่งมีปุ๋ย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพียงอย่างเดียวที่ต้องซื้อ วัสดุเขาก็ไม่ต้องเติมน้ำมันให้เสียค่าใช้จ่ายอะไร ถ้าเปรียบเทียบกับปัจจุบันต้นทุนการผลิตสูงมาก เช่น การวิดน้ำเข้านาก็ต้องใช้น้ำมันใส่เครื่องจักร ต้องจ้างคนมาฉีดยา ต้องเสียเงินซื้อยากำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมาก

คุณสังวาลย์จะขายข้าวให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือที่เรียกกันว่า เล้าแก่หมาย ซึ่งเป็นผู้มารับซื้อเจ้าประจำ เพราะว่าบู้ย ยาต่าง ๆ ก็เอามาจากเล้าแก่หมายก่อนค่อยจ่ายเงินหลังจากขายผลผลิตได้แล้ว ซึ่งจะได้ข้าว 70 – 80 ถังต่อไร่ ปัจจุบันราคาข้าวดีขึ้น อยู่ที่ประมาณ 5,000 บาท/เกวียน ต่างจากเมื่อก่อนที่มีราคา 2,000 – 3,000 บาท/เกวียน ราคาข้าวเพิ่งจะมาดีในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา แหล่งเงินทุนอีกที่ คือ ธกส. เป็นการกู้มาเพื่อทำนา รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายในบ้านด้วย เวลาขายข้าวได้ก็ส่งเงินคืน ธกส. แล้วก็กู้มาใหม่เป็นหนี้เขาอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ เงินเก็บก็ไม่มี ค่าใช้จ่ายในบ้านก็จะช่วยกันออกกับลูก

ก่อนเปลี่ยนทำนาปริง คุณสังวาลย์เคยเพาะเห็ดฟางขายก่อนที่จะมาทำนาปริง ในช่วงเวลาที่ว่างเดือน 4 – 5 แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำแล้วไม่มีเวลา ช่วงที่ทำนาปีต้องตื่นตี 4 มาหุงหาอาหารเพื่อไปกินในแปลง กว่าจะได้กลับบ้านก็มืด ถ้ามากกว่าปัจจุบันมาก ต้องไปหาฟืนเพื่อมาก่อไฟทำกับข้าว ไฟฟ้าก็ไม่มี แต่ในปัจจุบันสะดวกมาก ทำนาก็ไม่เหนื่อยเหมือนอดีต ที่ต้องตื่นแต่เช้าใช้ควายไถนา นวดข้าวกว่าจะเสร็จก็มีดค่า แต่ตอนนี้มีรถไถ รถเกี่ยวนวด ที่สะดวกรวดเร็ว ถ้าใช้ควายไถนาต้องทำเป็นเดือน ๆ กว่าจะเสร็จเรียบร้อย และที่เปลี่ยนมาเป็นรถไถเดินตามก็เพราะเห็นคนอื่นใช้แล้วดี ก็เลยใช้ตามกัน เขาควายไปขายเพื่อซื้อรถไถเดินตาม

ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนนั้น คุณสังวาลย์ ไม่รู้จักทุกคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะรู้จักคนวัยเดียวกัน เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จัก แต่เวลามีการัดเชิญไปงานต่าง ๆ ทุกคนก็จะไปช่วยกัน ในชุมชนไม่เคยมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทุกคนต่างคนต่างอยู่ ของใครของมัน ไม่ค่อยที่จะปรึกษากัน ส่วนความรู้ใหม่ ๆ จะได้ข่าวเกี่ยวกับข้าวและการทำนาจากเล้าแก่หมาย จะคอยบอกให้ปลูกว่าปลูกพันธุ์ใดถึงจะดี ซึ่งคุณสังวาลย์ไม่เคยเห็นว่าจะมีเจ้าหน้าที่เกษตรมาบอกเลย ตัวเล้าแก่หมายเป็นคนในพื้นที่ แต่ไม่ได้ทำนาเป็นคนที่รับซื้อข้าวจากชาวนาไปขายโรงสี

ในด้านความรู้สึกต่อการเป็นชาวนา คุณสังวาลย์ชอบทำนามาตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว ทำนามาตั้งแต่เด็ก ๆ ไม่เคยเปลี่ยนอาชีพแต่ก่อนยากจนมากไม่มีที่ทำนา จะมีคนมาจ้างไปทำ ไม่เคยคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่น ใจชอบที่จะทำนา ทำอย่างอื่นไม่เป็นทำนาดีกว่า คนรุ่นหลังไม่ทำนากันแล้ว อนาคตชาวนาคงจะหมด อีกหน่อยเจ้าของที่ดินขายที่ได้คุณสังวาลย์ก็ไม่รู้จะไปทำนาที่ไหนคงจะอยู่บ้าน เพราะแก่แล้วก็ต้องเลิกทำ คุณสังวาลย์ กล่าวถึงอนาคตของชาวนาในชุมชนแบบจมพัฒนาว่า ในอนาคตอาจไม่มีชาวนาเหลืออยู่อีกเพราะที่นาในชุมชนถูกประกาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขายหมดแล้ว รอแต่เพียงคนจะมาซื้อเท่านั้น หากมีคนมาซื้อก็คงจะกลายเป็นหมู่บ้านจัดสรร
เจ้าของที่ก็ยังให้ทำนาต่อไป แต่ถ้าขายได้แล้วคุณสังวาลย์ก็คงอยู่กับลูก ไม่มีรายได้ เพราะไม่รู้จะ
ทำอะไร

3.5. กรณีศึกษารายที่ 6 คุณไวย นีวรรณ (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 คุณไวย นีวรรณ

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของ คุณไวย นีวรรณ มีรายละเอียดดังนี้ คุณไวย นีวรรณ มีอายุ 67 ปี
เป็นคนในพื้นที่เกิดในชุมชนเบญจมาพัฒนา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือศาสนาพุทธ มี
บุตรทั้งหมด 5 คน ต่างมีครอบครัวกันหมดแล้ว ไม่มีใครช่วยทำนาพอเรียนจบก็ไปค้าขายกันที่
ต่างจังหวัด คุณไวยจึงอยู่กัน 2 คนกับภรรยา โดยมีที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด 60 ไร่ ทำนา 30 ไร่
ที่เหลือทำสวนผลไม้

ในอดีตคุณไวยทำนาปีแต่เปลี่ยนมาทำนาปรัง เพราะทำนาแค่ปีละครั้งไม่พอเลี้ยง
ครอบครัว และผลผลิตของนาปีที่ได้ก็น้อยกว่านาปรัง และราคาก็ดีกว่า สมัยที่ยังใช้แรงงานคน
เกี่ยวข้าวนั้น หนึ่งวันเกี่ยวได้เพียงคนละ 2 งานเท่านั้น แต่ตอนนี้ใช้รถเกี่ยวได้ถึง 60 - 70 ไร่
คุณไวย เล่าว่า รถเกี่ยวนวดเข้ามาประมาณ 20 ปีที่แล้ว คือ พ.ศ. 2528 ช่วงที่ยังไม่ทำนาปรังก็
จ้างเกี่ยวไร่ละ 400 บาท ต้องเอามานวดเองลำบากและใช้เวลานานด้วย เมื่อมีรถเกี่ยวนวดเข้ามา
ก็ทำให้สบายขึ้นมาก ผลผลิตข้าวที่ได้เมื่อทำนาปรังมากขึ้นได้ถึงประมาณ 10 เกวียน เคยได้ถึง
20 เกวียนเลยทีเดียว

ขณะที่คุณไวยยังอาศัยอยู่กับพ่อนั้น ที่บ้านมีควายอยู่ 6 ตัวเพื่อใช้ไถนา แต่พอมาท่า
คนเดียวประมาณ 30 ปีที่แล้วช่วง ปี พ.ศ. 2518 ก็ใช้รถไถแทนควายตั้งแต่นั้นทำนาปีอยู่
เพราะว่ารถไถดีกว่า และเร็วกว่าควายมากหนึ่งวันไถได้เป็น 10 ไร่ แต่ควายไถได้ไม่ถึง 2 ไร่
ก็เหนื่อยแล้ว รอยไถของควายก็เล็ก ที่ลำบากควายเป็นสิ่งมีชีวิตเร่งให้ทำงานมากไม่ได้สงสารมัน
โดยก่อนที่จะเปลี่ยนมาทำนาปรังข้าวที่คุณไวยใช้คือ พันธุ์ขาวแฉะบุรี พันธุ์ขาวดามน เป็นต้น

แต่พอมาท่านาปรังเปลี่ยนมาใช้ข้าวพันธุ์สุวรรณบุรี 60, พันธุ์ชัยนาท เป็นต้น เพราะทางราชการ
เอกสารเป็นเอกสารที่สงวนเวลาให้บริการแรงงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นำมาแจก และหากต้องการซื้อข้าวพันธุ์ก็จะไปซื้อที่ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ดี ต้านทานโรค ดีกว่านาปีมาก ผลผลิตที่ได้ก็มากกว่ากันครั้งต่อครั้ง ส่วนพวงยาและปุ๋ยก็ซื้อจาก ชาวนาในพื้นที่ที่นำมาขาย มีราคาถูกลงกว่าของเก่าแก่ โดยอาศัยพวกมากคนแถวนี้ไปซื้อจากเขากันทั้งนั้น

เมื่อเปลี่ยนมาทำนาปรังก็ไม่ได้จ้างคนอื่นทำ ทำเองหมดทุกอย่าง เหลือพื้นที่ทำนา 30 ไร่ มีเครื่องมือเยอะช่วยพุ่นแรง คุณไวยจะใช้วิธีการหมักฟางให้เน่าเพื่อเป็นปุ๋ยให้ข้าว และก็ช่วยลด ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้ เพราะนาปรังต้องใส่ปุ๋ยมากกว่านาปีมาก รวมถึงยาและสารเคมีต่าง ๆ ต้องคอยใส่ยาคุมโรคและแมลงไม่ให้เกิดขึ้น หากเป็นแล้วจะหายยาก เพราะข้าวพันธุ์ส่งเสริมเป็น พีชอายุสั้นรักษาตัวเองไม่ได้ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง และพันธุ์ข้าวที่ไวกี้ต้องเปลี่ยนบ่อย ๆ เพราะ พืชข้าวเริ่มคุ้นเคยกับพื้นที่ก็จะเริ่มมีการระบาดของโรคแมลง และวัชพืช เมื่อฉีดยาไปก็จะไม่เกิด ประโยชน์แล้ว คุณไวยได้แบ่งพื้นที่บางส่วนไปทำสวนผลไม้ ได้แก่ มะม่วง ขนุน ประมาณ 10 ปี แล้วเพราะทำนาอย่างเดียวไม่พอใช้และก็เหนื่อยมาก ถ้าทำแล้วยังเป็นหนี้อยู่ตนก็ไม่อยากทำ จึงหันมาปลูกผลไม้เพิ่มและลดพื้นที่นาลง ซึ่งที่ของตนก็ต้องโดนเวรคืนไปประมาณ 10 กว่าไร่ เพื่อสร้างมอเตอร์เวย์ แต่ก็ได้ค่าเวรคืนมาหลายล้าน

ส่วนความรู้สึกต่อชาวนา คุณไวยคิดว่าชาวนาเป็นอาชีพที่พ่อแม่ทำต่อ ๆ กันมาก็เลยต้อง ทำต่อไปเรื่อย ๆ พอหมดรุ่นพ่อแม่จึงต้องทำต่อเพราะบรรพบุรุษทำกันมาอย่างนั้น หากที่ดินที่มี ไม่พอทำนาจะไปเช่าที่เขาเพิ่ม แต่ก่อนทำ 70 - 80 ไร่ แต่เดี๋ยวนี้ทำไม่ไหวก็คืนเขาให้คนอื่นที่เขา อยากทำเช่าต่อไป ส่วนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน คุณไวยมองว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทุกคน รู้จักกัน และคุณไวยก็รู้จักคนมากมาย ซึ่งต่างจากคนกรุงเทพฯ ฯ ที่รู้จักกันเพียงไม่กี่บ้าน แต่อย่างไร ก็ตามในชุมชนก็ไม่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรม หรือวันสำคัญต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะต่างคนต่างทำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.6. กรณีศึกษาตอนที่ 7 คุณเสาวรัช นิลเนตร (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 คุณเสาวรัช นิลเนตร

ข้อมูลการสัมภาษณ์ของ คุณเสาวรัช นิลเนตร (2548) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้
คุณเสาวรัช นิลเนตร นักวิชาการเกษตร 6ว. พัฒนาชุมชนเขตคลองสามวา เริ่มเข้ามาทำงานที่
เขตคลองสามวาเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2544 เป็นระยะเวลาประมาณ 4 ปี เดิมประจำอยู่ที่เขต
ภาษีเจริญ สาขา 1 ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นเขตบางแค และมาประจำที่เขตบางเขน 2 ปี ต่อจากนั้นจึงมา
ประจำที่เขตคลองสามวา ประสบการณ์ในการทำงานประมาณ 9 ปี

เจ้าหน้าที่ ได้อธิบายว่าในปัจจุบันรูปแบบการทำนาของเขตคลองสามวามีรอบการทำนา
2 ปี 5 ครั้ง โดยในช่วงเวลาเดียวกันชาวนาบางคนจะเตรียมดิน บางคนข้าวในแปลงกำลังตั้งท้อง
การทำนาจึงเป็นการทำนาทั้งปี (ภาพภาคผนวกที่ 11) โดยเป็นการทำนาปรังแบบหว่านน้ำตมมา
ประมาณเกือบ 25 ปีแล้ว เพราะก่อนปี พ.ศ. 2520 ชาวนายังคงทำนาปีละครั้ง หรือที่เรียกว่า
นาปี แต่สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแล้วหันมาปลูกข้าวนาปรังนั้น เกิดจากแรงงานเริ่ม
หายาก และการทำนาปรังยังให้ผลผลิตดีกว่ารวมทั้งยังประหยัดค่าแรงเพราะเป็นนาหว่านน้ำตม
และเขตคลองสามวาเป็นพื้นที่ใกล้กับกรุงเทพมหานครจึงเป็นการง่ายต่อการรับเทคโนโลยี ส่วนอีก
ประการ คือ เป้าหมายในการผลิตของเกษตรกรที่เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อขาย
โดยเมื่อเกี่ยวเสร็จก็จะขายในทันที แต่สาเหตุที่สำคัญที่สุดน่าจะมาจากการขาดแคลนแรงงาน

รถไถเดินตามรุ่นแรก ๆ เข้ามาในกรุงเทพมหานคร เมื่อประมาณ 20 - 30 ปีก่อน
ประมาณปี พ.ศ. 2510 -2520 เป็นรถไถเดินตามยี่ห้อยี่ห้อโตต้า และมีอีกยี่ห้อคือ แต่ในปัจจุบันเริ่ม
เป็นรถทูป รถแทรกเตอร์ ที่มีขนาดใหญ่และเร็วกว่า ซึ่งจะทุบและปาดพื้นให้ราบได้เลย
ส่วนสารเคมีนั้นเริ่มใช้กันมานานแล้วตั้งแต่เกษตรกรทำนาปี เพราะเขตเราอยู่ใกล้กรุงเทพฯ
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงหาได้ง่าย เจ้าหน้าที่อธิบายว่า ในการซื้อสารเคมี รวมทั้งปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และเมล็ดพันธุ์ข้าว ชาวนาจะเอามาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อข้าว หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เจ้าแก่ ซึ่งเป็นการเอาของมาก่อนจ่ายเงินทีหลัง แต่ชาวนาต้องขายข้าวให้กับเจ้าแก่คนที่เอาของมา และเมื่อได้เงินจากการขายข้าวเจ้าแก่จะหักหนี้สินที่ติดค้างและให้เงินส่วนที่เหลือกับชาวนา จากการสังเกต ชาวนาส่วนใหญ่จะขายข้าวให้กับพ่อค้าประจำของตน เพราะเมื่อเดือดร้อนเรื่องเงินก็สามารถไปกู้ยืมมาก่อนได้ ส่วนพ่อค้าจากต่างถิ่นหรือคนแปลกหน้าชาวนาจะไม่ขายให้ ชาวนาอีกส่วนหนึ่งเป็นลูกค้า ธกส. ซื้อจาก ธกส. หรือบางส่วนก็ซื้อจากตัวแทนขายของบริษัทฯหรือปุ๋ย เจ้าหน้าที่กล่าวถึงค่าใช้จ่ายในการทำนาว่า ส่วนใหญ่เป็นค่าน้ำมัน, ค่าปุ๋ย, ค่าสารเคมี, ค่าจ้างรถเกี่ยวвод ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เยอะที่สุด คือ ค่าน้ำมัน เพราะเมื่อก่อนลิตรละประมาณ 10 บาท แต่ในปัจจุบันราคาเพิ่มขึ้นเป็นลิตรละมากกว่า 20 บาท

รูปแบบในการทำนาของชาวนาแบ่งออกเป็น 2 แบบ หนึ่งคือ เกษตรกรผันตัวเป็นผู้จัดการ โดยการจ้างผู้อื่นทำทุกขั้นตอนการผลิตตั้งแต่ จ้างทำเทือก ไถ หว่านข้าว หว่านปุ๋ย ฉีดยา และรถเกี่ยวвод ต้องอาศัยทุนที่สูงขึ้น แบบที่สองคือ ยังใช้แรงงานตัวเองบางส่วน คือ ไถเอง หว่านข้าวเอง แต่จ้างฉีดยาและใส่ปุ๋ย และการเอาแรงก็มี 2 แบบ หนึ่งเป็นการเอาแรงแบบจ้างเป็นชั่วโมง คือ เราไปช่วยเขาทำ เจ้าของนาจ่ายให้เรา 50 บาท ซึ่งจะมีสัญญาใจกันว่ารอบต่อไปเมื่อถึงคราวเรา คนกลุ่มนี้จะต้องมาช่วยเราทำบ้าง แบบที่สอง คือ เป็นการเอาแรงแบบไม่คิดค่าแรง โดยชาวนาจะมีกลุ่มของตน ประมาณ 5 คน จะช่วยกันทำตลอดเวลา คือ หากถึงคราวนาของใครต้องหว่านข้าว อีก 4 คนก็ต้องไปช่วยกัน จะไม่มีการวัดพื้นที่ว่าตนทำเท่าไร คนอื่นต้องทำเท่านั้น เพราะพื้นที่ทำนาของชาวนาส่วนใหญ่มีขนาดใกล้เคียงกันประมาณ 20, 30 ไร่ แต่จะมีการเลี้ยงเครื่องดื่มน้ำสูงกำลัง น้ำอัดลม และอาหารหนึ่งมื้อ หรือสองมื้อ หากไม่ใช่รูปแบบการเอาแรงก็จะเป็นการจ้างคนที่เขารับจ้างอยู่แล้วมาทำ ให้ โดยจะมีกลุ่มที่รับจ้างอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นคนในพื้นที่ หรือคนบริเวณลำลูกกา เจ้าหน้าที่อธิบายว่า ในปัจจุบันนี้ชาวนาเริ่มกลายเป็นนักธุรกิจชาวนามากขึ้น เพราะแรงงานหายาก ในครอบครัวหนึ่งส่วนมากจะมีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ทำนา ลูกหลานก็ไปทำงานโรงงานกันหมด และชาวนาส่วนมากก็มีอายุ 40 ปีขึ้นไปทั้งนั้น ซึ่งเริ่มมีอายุมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำไม่ไหวต้องจ้างคนอื่นมาทำ ให้ ซึ่งขณะนี้ในเขตคลองสามวาเริ่มมีการจับกลุ่มกันโดยในพื้นที่หนึ่ง จะมีกลุ่มหว่าน, กลุ่มเกี่ยวอยู่ในพื้นที่ ทำให้กลุ่มเหล่านี้มีงานมากขึ้น โดยผู้ที่รับจ้างเหล่านี้ก็เป็นเกษตรกรเหมือนกันแต่ใช้ช่วงว่างจากการทำนาของตนมารับจ้างทำนา ซึ่งบางคนไปรับจ้างก่อสร้าง หรือส่งน้ำ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะทำนากันตลอดทั้งปี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พอเกี่ยวเสร็จก็เอาน้ำเข้านา และอีก 3 - 4 วันก็ปลูกได้เลย ทำให้ในหนึ่งพื้นที่จึงมีทั้งแปลงที่กำลังจะหว่าน, และที่เพิ่งเก็บเกี่ยวเสร็จ หรือแปลงที่อยู่ในระยะแตกกอ เป็นต้น

ในการจ้างทำนา ค่าจ้างเตรียมดิน ทำเทือก และไถ ค่าจ้างไร่ละ 350 บาทต่อไร่, หว่านข้าว หว่านปุ๋ย ฉีดสารเคมี หรือฉีดยาต่าง ๆ ค่าจ้างไร่ละ 40 บาท/ไร่, ค่าจ้างรถเกี่ยวขนาดไร่ละ 250 บาท/ไร่ ซึ่งผู้จ้างจะต้องเตรียมน้ำมันรถ ปุ๋ย ข้าวพันธุ์ และสารเคมีเอาไว้อย่างพร้อมทั้งต้องเลี้ยงน้ำ และเครื่องดีมด้วย เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ชาวนาใช้มีที่มาจากที่ต่าง ๆ คือ ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี แต่มีจำนวนจำกัด, จากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ที่ปลูกไว้เพื่อขายเป็นพันธุ์, ชาวนาที่มีความสามารถที่ในแปลงไม่มีข้าวปน หรือเมล็ดหญ้าปน และพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อข้าว ซึ่งผลผลิตเฉลี่ยของเขตคลองสามวาเท่ากับ 850 - 900 กิโลกรัมต่อไร่ ข้าวนาปรังหากได้น้อยกว่า 850 กิโลกรัม/ไร่ จะขาดทุน ในช่วงแรกของการเริ่มทำนาปรังที่ชาวนายังไม่มีความชำนาญผลผลิตที่ได้ยังต่ำอยู่ได้ประมาณ 600 - 700 กิโลกรัม/ไร่ แต่เมื่อเกิดความชำนาญผลผลิตที่ได้ก็มากขึ้น

การเลือกใช้น้ำและพันธุ์ข้าวของชาวนา ส่วนใหญ่จะเป็นการเลือกใช้แบบตาม ๆ กัน จากการสังเกตคนที่ใช้น้ำยี่ห้อ ก. คนอื่น ๆ ก็จะหันไปใช้ตามกันหมดถ้ายี่ห้อ ก. ใช้แล้วเห็นผลดี ถ้าหากใครไปซื้อที่ร้านไหน คนอื่น ๆ ก็จะไปซื้อบ้างยิ่งหากได้ผลดีร้านนั้นก็ขายดีไปด้วย หรือไม่ก็ซื้อเพราะมีการจูงใจ เช่น คนกลางรับยามาขายก็จะมีบริษัทคอยสนับสนุน หากใครซื้อเยอะก็จะได้รางวัลไปเที่ยวต่างจังหวัด, หรือเป็นการสะสมแต้มเพื่อจะได้ไข่ยา หรือปุ๋ยฟรี ชาวนาเป็นคนที่ชอบลอง อะไหล่ที่ใหม่ ๆ จะลองใช้กัน หากยี่ห้อใดใช้ไม่ดีก็จะขายไม่ได้อีกเลย ซึ่งบางครั้งก็โดนหลอก เช่น บอกว่ายาชนิดนี้สามารถฆ่าเมล็ดข้าวดีดี ข้าวแดงได้ ก็จะซื้อมาใช้ แต่จริง ๆ แล้วยานั้นมีคุณสมบัติเหมือนจุลินทรีย์ที่ใช้สลายฟาง

ในช่วงที่เกษตรกรปลูกข้าวนาปีนั้นจะใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น ข้าวขาวตามน, ข้าวขาวเศรษฐกิจ เป็นต้น เมื่อเปลี่ยนเป็นการปลูกข้าวนาปรังก็เปลี่ยนมาใช้พันธุ์ข้าวของกรมส่งเสริม เช่น สุพรรณ 60, ชัยนาท 50, ปทุมธานี 1 เป็นต้น ซึ่งในช่วงที่อากาศหนาวชาวนาจะปลูกข้าวพันธุ์ ปทุมธานี 1 กันเพราะเมื่อเจอหนาวจะไม่ชะงักการออกดอกออกรวง ถ้าเป็นพันธุ์อื่นดอกจะไม่สมบูรณ์ เมล็ดลีบ แต่ถ้าเป็นช่วงเวลาอื่นสามารถปลูกพันธุ์ใดก็ได้

ลักษณะพื้นที่ของเขตคลองสามวาเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมซ้ำซาก และในปัจจุบันกรุงเทพฯ ได้แบ่งพื้นที่เขตคลองสามวาออกเป็นสองแนว โดยให้ถนนหนทางราษฎร์เป็นแนวแบ่ง ซึ่งทางฝั่งขวาจะเป็นฝั่งสามวาตะวันออก ทวายกองดิน และทวายกองดินใต้ โดยจะใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของกรุงเทพฯ ทางฝั่งตะวันออก และให้สามวาตะวันตกเป็นคันกั้นน้ำ ฝนตกหนักน้ำจึงไม่ท่วมชุมชนเมื่อก่อนไม่มีปัญหาเรื่องน้ำท่วม เพราะไม่มีคันกั้นน้ำ พอน้ำมากก็ไหลลงทะเลหมด แต่ปัจจุบันมี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้านจัดสรร, ถนนหทัยราษฎร์, ประตูกันน้ำปิดกันทางน้ำ จึงทำให้น้ำท่วม โดยเฉพาะในปีนี้ทาง กรุงเทพมหานคร ป้องกันไม่ให้กรุงเทพฯ ขึ้นน้ำท่วม ประจวบเหมาะกับสนามบึงสุวรรณภูมิกำลังจะสร้างเสร็จ ประตูน้ำจึงต้องบล็อกไว้ไม่ให้ท่วมสนามบึง และฝนตกหนักมากน้ำจึงท่วมเขตคลองสามวา อยู่ประมาณ 2 สัปดาห์ หากสนามบึงสุวรรณภูมิเปิดใช้อาจทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่นี้ ขึ้นได้ เจ้าหน้าที่ กล่าวว่า ชาวนาจะต้องมีการวางแผนที่ดีในการปลูกข้าว เพราะข้าวพันธุ์ ส่งเสริมทุกพันธุ์ไม่ต้านทานน้ำท่วม ซึ่งชาวนาบางคนจะปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งชาวนาจะต้องรู้ว่า น้ำจะมาช่วงเดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน หากข้าวอยู่ในระยะแตกกอแล้วก็จะปลอดภัย แต่ชาวนาส่วนใหญ่มีนิสัยชอบเลี้ยง ถึงแม้ทางการจะเตือนว่าน้ำท่วมแต่ชาวനาก็ยังเลี้ยงที่จะปลูก หากโอกาสดีน้ำท่วมไม่มากข้าวก็ไม่เสียหายได้ผลผลิต เกษตรกรจะต้องบริหารความเสี่ยงเอง โดยต้องเลือกพันธุ์ดี ข้าวนาปีต้องปลูกให้ถูกช่วง เช่น ถ้าหว่าน 3 วันแล้วน้ำมา ข้าวก็จะตาย แต่ถ้าหว่านแล้ว 25 วันก็จะปลอดภัย ในช่วงหน้าแล้ง เขตคลองสามวาจะเป็นน้ำนอนคลอง เพราะเป็นพื้นที่ต่ำ ถ้าชาวนาไม่สูบน้ำในคลองไปเก็บไว้เอง ก็จะไม่เกิดปัญหา จุดวิกฤตของน้ำ จะอยู่ช่วง เดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน แต่ไม่ถึงกับทำนาไม่ได้เพราะยังมีน้ำอยู่ เจ้าหน้าที่ กล่าวอีกว่า เขตคลองสามวาเป็นเขตที่โชคดี คือ มีการเลี้ยงปลาในกระชังน้อย ส่วนมากถ้าทำก็ เพื่อกินเองในครอบครัว แต่ถ้าทำกันมากมีปัญหาน้ำเน่า เพราะน้ำจากนาที่ปล่อยไปสู่คลองจะ เกิดการหมัก และเน่าเสียได้ ซึ่งคลองเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของชาวบ้านเพราะในพื้นที่นี้มี น้ำประปาใช้เพียงร้อยละ 30 เท่านั้น ที่เหลือใช้น้ำจากคลองหนึ่ง ถึง คลองดี, คลองพระยาสุเรนทร์ คลองสามวาตะวันตก, คลองสามวาตะวันออก, ทรายกองดิน และทรายกองดินใต้ ซึ่งฝั่งที่ตั้ง สำนักงานเขตเท่านั้นที่มีน้ำประปาใช้ โดยในช่วงหน้าแล้งทางการหรือทางเขตจะต้องเอาน้ำไปช่วย ชาวบ้าน เพราะน้ำมีน้อยจึงขุนจะใช้ไม่ได้ อีกประการน้ำจะเกิดการสะสมของการหมัก ชาวบ้าน ต้องใช้น้ำบ่อของตนที่ทำไว้ แต่กลุ่มชาวนาไม่มีบ่อพักน้ำซึ่งก็สามารถทำนาได้ เพราะจะใช้น้ำมาก เฉพาะช่วงที่ข้าวตั้งท้อง

การเป็นชาวนาในปัจจุบันนั้น ในหนึ่งครอบครัวจะมีเพียงพ่อกับลูกไม่เกิน 2 คนเท่านั้นที่ ทำนา ส่วนใหญ่ลูกหลานจะทำงานโรงงาน รับราชการ ตนยังรู้สึกห่วงว่าถ้าหมดยุคนี้ไปแล้ว ใครจะทำนาต่อ ชาวนาบางคนก็อายุ 70 ปีแล้ว เท่าที่เห็นคนที่อายุ 20 - 25 ปี มีเพียง 2 คน เท่านั้นในเขตคลองสามวาที่ทำนา นอกนั้นมีอายุ 40 ปีขึ้นไป และพื้นที่ทำนาเกือบร้อยละ 90 เป็น พื้นที่เช่า เจ้าของเป็นเจ้าแกอยู่แถวบางกะปิ สะพานสูง ทุกปีชาวนาจะเอาค่าเช่านาไปให้ ค่าเช่า ปีละ 350 - 600 บาท/ไร่ แล้วแต่ความใจดีของเจ้าของที่ ในสมัยก่อนเก็บค่าเช่าที่เป็นข้าวเปลือก 8 ถัง/ไร่/ปี มาเปลี่ยนเป็นเก็บเงินในช่วงหลัง เพราะเมื่อก่อนเจ้าของที่จะเอาข้าวของชาวนาไปสี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และเก็บไว้กินเอง ไม่ได้ขายต่อ แต่ในช่วงหลังไม่มีความจำเป็นเพราะซื้อกินสะดวก และง่ายกว่า จึงเก็บเป็นเงิน ที่นาเช่าไม่มีการทำสัญญาเช่า ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติการเช่าที่นาก็ตาม ส่วนใหญ่เป็นสัญญาใจและจะตกลงกันว่าเจ้าของที่ให้ทำนาได้แต่ถ้าขายต้องคืนที่ดินให้ทันที ในปัจจุบันเกษตรกรถึงร้อยละ 90 ที่ยังไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ นอกจากเกษตรกร ก้าวหน้าจริง ๆ ถึงจะรู้ว่าตัวเกษตรกรสามารถที่จะไปแจ้งที่เขตได้เพื่อทำนาในที่ดินต่ออีก 6 ปี และเจ้าของต้องแจ้งล่วงหน้าว่าจะขายก่อน 2 ปี และหากต้องการขายจะต้องถามผู้เช่าก่อนว่า ต้องการซื้อที่นั้นหรือไม่ ถ้าเอาที่คืนเพื่อขายให้คนอื่นแล้วเจ้าของที่คนใหม่ยังไม่เข้ามาทำการใด ๆ ในที่นั้นเกษตรกรก็สามารถทำต่อไปได้อีก เจ้าหน้าที่จะคอยบอกกับเกษตรกรอยู่เรื่อย ๆ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเรื่องมาก เพราะถ้ามีปัญหาмаกกลัวว่าเจ้าของที่จะไม่ให้เช่า ซึ่งในความเป็นจริงเจ้าของที่มักจะไม่ค่อยเห็นความสำคัญของผู้เช่า ถ้าจะขายก็ขายเลย ชาวนา จึงตกอยู่ในภาวะจำยอม ตัวเองไม่มีที่เป็นของตนเองเลยถือว่าเจ้าของที่มีบุญคุณต่อตนเองที่ให้เช่าที่ เมื่อเกษตรกรที่ที่ดินเช่าถูกขายไปแล้วนั้น เพื่อน ๆ เกษตรกรจะช่วยกันหาที่ให้ เขาจะคอย ช่วยเหลือกันตลอด กลุ่มชาวนาจะมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ เช่น ชาวนาคนไหน ได้ข้าวพันธุ์ดีมา หรือใช้ยาตัวใหม่ ชาวนาคนอื่นก็จะรู้ เป็นเหมือนเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือกัน และทำงานกันเป็นกลุ่ม

การขายที่ดินในพื้นที่นี้ยังมีน้อยมากเพราะติดปัญหาเรื่องพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและ เกษตรกรรม คนจะมาซื้อที่ไปทำโรงงานก็ไม่สามารถที่จะทำได้ หากจะสร้างหมู่บ้านก็ต้องเป็น หมู่บ้านชั้นดี 1 หลังต้องมีพื้นที่ 1 งานขึ้นไป และในปี พ.ศ. 2549 ทางกรุงเทพมหานครจะ ประกาศใช้ผังเมืองใหม่ ซึ่งจะทำให้เขตคลองสามวาเป็นพื้นที่สีเขียว จะส่งผลให้เป็นที่อยู่อาศัย เพิ่มขึ้น ในอนาคตอาจจะไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมแล้วเพราะเป็นเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน ความเสี่ยงต่อ การถูกน้ำท่วมมีน้อย ทำให้มีบ้านจัดสรรมากขึ้น ซึ่งคนที่ทำนาส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ บางคน เช่านาตนเองทำด้วยซ้ำ เช่น ตระกูลอิมคง เป็นคนในพื้นที่ที่อยู่มานานตั้งแต่ปู่ ย่า ซึ่งคนที่ทำนาใน ตระกูลนี้ส่วนใหญ่จะมีอายุมากแล้วทั้งนั้น หากไม่มีที่นาคงเลิกทำไปเพราะว่าลูกหลานก็ไม่มีใคร ทำนากันแล้ว และก็อาจส่งผลต่อสภาพแวดล้อม เพราะกรุงเทพฯ แบ่งเป็น 2 โซนเขตชั้นในและ เขตชั้นนอก มีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นตัวแบ่งเมืองกับชนบท ถ้าไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นตัวกั้น สังคมเมืองก็จะเต็มพื้นที่ ปัญหาสภาพแวดล้อมก็จะมากขึ้น

ชุมชนเบญจมาพัฒนา เจ้าหน้าที่กล่าวถึงว่า ชุมชนเบญจมาพัฒนาได้จดทะเบียนเป็นชุมชน ตามระเบียบของกรุงเทพฯ เมื่อ ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งจะได้รับงบประมาณจากเขตเดือนละ 5,000 บาทเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งทางชุมชนได้ยกถนนของชุมชนให้เป็นถนนของทางราชการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงได้ดำเนินการพัฒนามาประมาณ 10 ปีแล้วจากเดิมเป็นเพียงทางเกวียนที่ชาวบ้านทำกันเอง และคนในชุมชนได้บริจาคที่ให้สร้างโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย ทำให้ชุมชนเริ่มพัฒนามากขึ้น และมีรถโดยสาร มินิบูรี – วงศกร วิ่งผ่านเข้าออก ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นเหมือนญาติกัน จะทำงานร่วมกัน แต่ถ้าหากมีการแสดงความคิดเห็นแนวความคิดจะขัดแย้งกันเสมอ

ด้านความรู้สึกของชาวนานั้นเจ้าหน้าที่มองว่า ชาวนารู้สึกหงงแฮงอาชีพนี้ เพราะสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่มีใครหรอกที่จะมาจากอาชีพอื่นแล้วมาเป็นชาวนา หากมาจากอาชีพอื่นก็มีพ่อแม่เป็นชาวนา ซึ่งในเขตกรุงเทพฯ นั้น เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมาคือ เขตคลองสามวา และลาดกระบัง ซึ่งปัญหาที่ชาวนาประสบส่วนใหญ่ก็คือ ราคาข้าวต่ำ ปุ๋ยราคาแพง ซึ่งแนวทางที่จะทำให้อายุได้เพิ่มขึ้น คือ การลดต้นทุน ถ้าลดต้นทุนได้ร้อยละ 10 รายได้ก็จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 สิ่งที่จะลดได้คือ ลดการใช้ยาฆ่าแมลง ซึ่งชาวนาจะใช้ใส่กันไว้ก่อน ทั้ง ๆ ที่แมลงยังไม่ได้มาลง นั่นคือต้นทุนที่ต้องเสียไป หรือ นา 1 ไร่ ใส่ปุ๋ยหนึ่งกระสอบ, สารเคมีให้ใช้ 2 ตัว แต่ชาวนาใส่เพิ่มเป็น 4 ตัว เพราะกลัวไม่ได้ผล และคนขายก็อยากขาย แต่หาว่าไม่ขายบางตัวไปยับยั้งการทำงานของยาอีกตัว เมื่อเจ้าหน้าที่เกษตรไปแนะนำว่าควรจะลดการใช้สารเคมีอย่างไร ก็จะมีคนเชื่อเพียง 1 – 2 คน แต่หากเขาไปทำตามแล้วดีคนอื่น ๆ ก็จะทำตาม เพราะเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่ใช่คนที่ลงทุน เวลาผิดพลาดเจ้าหน้าที่ไม่ได้เสียหาย แต่ก็สามารถลดการใช้สารเคมีได้เยอะเหมือนกัน และเกษตรกรเองก็เริ่มหันมาใช้สารที่มาจากธรรมชาติแต่ถ้าทำแบบหักห้ามพรั้งด้วยเขาก็จะส่งผลมาก เพราะสภาพพื้นที่ในปัจจุบันโครงสร้างดินเปลี่ยนไป ต้องค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง

ในขณะที่เขตคลองสามวา จัดตั้งโรงสีชุมชนขึ้นที่ฝั่งสามวาตะวันออก มีกำลังการผลิต 3 ตันข้าวเปลือก/วัน บริการสีข้าวให้ฟรีสำหรับสมาชิก โดยโรงสีจะได้ปลายข้าวเพื่อเป็นค่าน้ำค่าไฟ และมีการรวมกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนของเกษตรกรทำนา นำข้าวเปลือกมาสีเพิ่มมูลค่าของข้าว และรับซื้อข้าวจากสมาชิกระดับหนึ่ง แต่เป้าหมายจริง ๆ คือ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวของชาวนา เพื่อให้เก็บข้าวเปลือกไว้กิน เพราะปัจจุบันชาวนาปลูกข้าวขาย แล้วไปซื้อข้าวสารมากิน และมีการรวมกลุ่มกันปลูกข้าวหอมมะลิ เพื่อขายให้สมาชิกและคนทั่วไป ราคา 7,000 บาท/ตัน ทางเครือข่ายมีเมล็ดพันธุ์สนับสนุน ต้นทุนการผลิตต่ำกว่า 2,000 บาท/ไร่ ปลูกเป็นนาปี คือ ปลูกวันแม่เก็บวันพ่อ ซึ่งโรงสีก่อตั้งในปี พ.ศ. 2546 ให้ชาวบ้านจัดการบริหารกันเอง ซึ่งกำลังมีโครงการจัดตั้งอีก 2 ที่บริเวณศูนย์ถ่ายทอด ฯ ของเขตคลองสามวาอีกสองที่ คือ สามวาตะวันตก และทรายกองดิน เพื่อให้ 1 โรงสีมีพื้นที่บริการครอบคลุม 1 ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นโยบายเกี่ยวกับการจำหน่ายข้าว สำนักงานเกษตรอำเภอเป็นผู้ดูแลช่วงนี้เปิดจำหน่ายแล้ว ที่สำนักงานเกษตรมีนบุรี ที่จริงนโยบายก็ไม่ช่วยอะไรมากนัก เพราะชาวบ้านไม่ค่อยไปกัน เงินก็ได้ช้า และมีโควตาจำกัดด้วยว่าหนึ่งคนจะรับซื้อเท่าไร และต้องเป็นสมาชิกเกษตรกรของกรมส่งเสริม ชาวนาไม่ค่อยเรื่องมาก ไม่ชอบพิธีการ และส่วนใหญ่มีคู่ค้าอยู่แล้ว คือ พ่อค้าคนกลาง ราคาที่รับจำหน่ายก็ต้องถูกหักอยู่ดีไม่ต่างจากโรงสี ส่วนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) จะตระเวนหาลูกค้ามาจำหน่าย ข้าว ราคาก็ตามมาตรฐานที่รัฐบาลกำหนด ก็ไม่ต่างกับการขายให้โรงสีเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเบญจมาพัฒนาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เป็นชุมชนเกษตรมานานแล้ว ที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง คือ มีโรงเรียน บ้านจัดสรร ส่วนด้านความคิดไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ยึดติด และรู้ว่าอนาคตการทำนาอาจจะไปไม่รอด พิธีกรรมต่าง ๆ ก็เลิกทำตั้งแต่เริ่มทำนา หว่านน้ำตม คนเก่า ๆ ก็ยังมีความเชื่อและนับถือแม่โพสพอยู่ แต่คนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจ

4. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต

จากผลการศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ก่อน พ.ศ. 2520 ระยะเวลาในการทำนา 1 รอบการผลิตใช้เวลา 6-8 เดือน โดยชาวนาจะปลูกข้าว 1 ครั้ง/ปี หรือที่เรียกว่า นาปี จะเริ่มการเตรียมดินในเดือน 6 หรือเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน ในการเตรียมดินชาวนาจะทำการไถตะไถแปรโดยใช้แรงงานสัตว์ คือ ควายเข้ามาช่วย และทำการควาดเอาวัชพืชออกจากแปลงนา การปลูกข้าวด้วยวิธีการปักดำ ต้องเตรียมต้นกล้าสำหรับปักดำที่มีอายุประมาณ 25-30 วัน แล้วนำมาปักดำโดยการเอาแรงแบบวัดพื้นที่ ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการทำนาปีเป็นพันธุ์พื้นเมือง เช่น พันธุ์ขาวเสวยสุวิ พันธุ์ขาวตามน, พันธุ์เหลืองประทิว เป็นต้น การปลูกแบบนาดำทำให้ลำต้นข้าวแข็งแรงสามารถทนต่อการรบกวนของโรคและแมลงได้ อีกทั้งเป็นข้าวที่มีอายุเก็บเกี่ยวนานความสามารถในการปรับตัวของข้าวต่อสภาพแวดล้อมจึงสูง ซึ่งขั้นตอนการเตรียมดินจนถึงการปลูกจะใช้เวลาประมาณ 2 เดือน การดูแลรักษาข้าวนั้นจะคอยดูแลเรื่องน้ำในแปลงและรดน้ำเข้านาโดยใช้กังหันวิดน้ำ มีการใส่ปุ๋ยเคมีเพียงเล็กน้อย คือ 10 กิโลกรัม/ไร่ เท่านั้น เมื่อถึงระยะเวลาเกี่ยวข้าวจะใช้ เคียว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการเกี่ยวข้าวและเป็นการลงแขกเกี่ยวกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ข้าวที่เกี่ยวข้องจะนำมามัดเป็นพ่อน ๆ แล้วนำไปวางเรียงกันโดยเอารวงขึ้นเพื่อนวดข้าวโดยให้ควายเดินย่ำ แล้วนำเมล็ดที่ได้ไปผัดเพื่อเอาสิ่งปลอมปนออก จึงนำข้าวไปตากเพื่อลดความชื้น และเก็บในยุ้งฉาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำนาปีจะมีการทำพิธีกรรมตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน คือ การแรกนา จะทำการไถก่อนที่จะเตรียมดินเพื่อขอขมาและขอพรต่อแม่โพสพ เมื่อข้าวตั้งท้อง จะมีการรับขวัญข้าว เตรียมของเปรี้ยวของหวาน เพื่อให้แม่โพสพ เมื่อเกี่ยวนวดเสร็จก็จะมีการเชิญขวัญข้าวเข้ายุ้ง ซึ่งสิ่งนี้ชาวนาได้จากการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คือ ความสบายใจ และความสามัคคีในชุมชน

เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำนาปี คือ กังหันวิดน้ำใช้วิดน้ำเข้า - ออกแปลง ไถใช้สำหรับเตรียมดินโดยมีควายเป็นแรงงานสำคัญ เคียวใช้เกี่ยวข้าว ยุ้งฉางเพื่อเก็บข้าวไว้กินและเป็นข้าวพันธุ์ ซึ่งมีแรงงานคนและสัตว์เป็นส่วนสำคัญในการทำงาน ปัญหาในการทำนาปีนั้นส่วนใหญ่จะเกิดจากภัยธรรมชาติ คือ น้ำท่วม

ภายหลังปี พ.ศ. 2520 ชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการทำนาจากนาเป็นนาปรัง โดยระยะเวลาในการทำนา 1 รอบการผลิตใช้เวลาเพียง 3 - 4 เดือน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวที่ใช้ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวเบาที่เกิดจากการพัฒนาพันธุ์ หรือเรียกว่าพันธุ์ส่งเสริม และมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการทำนา ทำให้สามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้ง/ปี โดยการเริ่มเตรียมดินจะไม่มีช่วงเวลาที่แน่นอน แต่จะเริ่มเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตของรอบที่ผ่านมาไม่เกิน 1 เดือน ซึ่งขั้นตอนการเตรียมดินไม่มีการเปลี่ยนแปลงชาวนายังต้องทำเทือกไถ คราดเพื่อปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของข้าว ซึ่งจะมีรถไถเดินตามเป็นกำลังสำคัญในการเตรียมดินที่เข้ามาแทนที่ควายโดยเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ชาวนาได้ขายควายเพื่อนำเงินไปซื้อรถไถเดินตามที่ทำงานสะดวก รวดเร็ว และเป็นเครื่องทุ่นแรงของชาวนา การเริ่มใช้รถไถเดินตามของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนาเกิดจากการที่ชาวนาเห็นชาวนาภายนอกชุมชนใช้ และเริ่มมีการนำมาใช้เรื่อย ๆ เป็นการใช้ตามกันจนรถไถเดินตามเป็นเครื่องมือที่จำเป็นของชาวนาทุกคน หลังจากเตรียมดินเสร็จชาวนาจะปลูกข้าวโดยการหว่าน ซึ่งจะใช้เวลาและแรงงานน้อยกว่าการปักดำ ซึ่งตั้งแต่การเตรียมดินถึงการหว่านจะใช้เวลาไม่เกิน 1 เดือน ในการดูแลรักษาข้าวชาวนาจะใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้น คือ 1 ไร่ จะต้องใส่ปุ๋ยเคมีประมาณ 100 กิโลกรัม และยังต้องใช้สารกำจัดศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ มากมายเพื่อความแข็งแรงของต้นข้าว ซึ่งเมื่อใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้โรคและแมลงต่าง ๆ คือยา ชาวนาจึงต้องใช้สารเคมีต่าง ๆ ในปริมาณมากขึ้นและต้องเปลี่ยนยี่ห้อไปเรื่อย ๆ ส่งผลถึงต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ในขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวเป็นสิ่งที่เห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน เมื่อชาวนาหันมาปลูกข้าวนาปรังและรถเกี่ยวนวดเข้ามาในกระบวนการผลิต ทำให้สามารถเกี่ยวนวดเสร็จในวันเดียว เริ่มจากการที่รถเกี่ยวนวดวิ่งลงไปแปลงนาที่ได้อายุเก็บเกี่ยว (ภาพภาคผนวกที่ 15) เมื่อรถเกี่ยวนวดผ่านไป จะมีชาวนา 2 - 3 คนใช้เคียวเกี่ยวข้าวตามรอยของรถเกี่ยวนวด (ภาพภาคผนวกที่ 16) เพื่อเกี่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าวบริเวณที่ถูกรถเกี่ยวนวดทับ และโยนข้าวที่ได้ไปบริเวณที่รถเกี่ยวนวดผ่านเพื่อเกี่ยวนวดต่อไป รถจะเกี่ยวข้าวโดยแยกเมล็ดและฟางออกคนละช่องทาง ในทางที่เมล็ดข้าวออกจะมีคนถือ กระสอบเพื่อรองรับเมล็ดข้าวและมัดปากถุง (ภาพภาคผนวกที่ 17) ต่อจากนั้นก็โยนลงแปลงนา บริเวณที่เกี่ยวข้องมาแล้ว ชาวนาก็จะนำรถอีแต่นมาเก็บกระสอบข้าวไป (ภาพภาคผนวกที่ 18) เพื่อเทใส่รางลำเลียงขึ้นรถบรรทุก (ภาพภาคผนวกที่ 19) และส่งไปขายให้พ่อค้าคนกลาง ด้วยเหตุนี้ชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนาจึงไม่มียุ้งฉางในบริเวณบ้านแล้วในปัจจุบัน

เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำนา มีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ เริ่มจากการเปลี่ยน กังหันวิดน้ำเข้าแปลงนาเป็นเครื่องสูบน้ำ (ภาพภาคผนวกที่ 12) ต่อมาตามมาด้วยรถไถเดินตาม (ภาพภาคผนวกที่ 13) ที่เข้ามาแทนที่แรงงานควาย ซึ่งช่วยย่นระยะเวลาในการทำนาให้เร็วขึ้น ทำให้ควายถูกขายไปเพื่อนำเงินไปซื้อรถไถเดินตาม ควายจึงลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ตั้งแต่มีการใช้ รถไถเดินตามและไม่เหลือควายในนาของชุมชนเบญจมาพัฒนาอีกแล้วในปัจจุบัน เมื่อการปลูก ข้าวใน 1 ปีเพิ่มรอบการผลิตขึ้น พันธุ์ข้าวที่ใช้จึงเปลี่ยนเป็นพันธุ์ข้าวเบาที่มีอายุสั้นเก็บเกี่ยวเร็ว ต้านทานต่อโรคแมลงบางชนิด แต่จะปลูกพันธุ์เดียวกันซ้ำเกิน 2 ปีในพื้นที่เดิมไม่ได้ เพราะจะยิ่ง ทำให้เกิดการระบาดของโรคและแมลงมากขึ้น ส่งผลถึงแรงงานในการเกี่ยวข้าวที่ต้องใช้ความ รวดเร็วมากขึ้น เพราะหากเกี่ยวช้าเกินไปข้าวจะร่วงหมด จึงมีการรับเอาเทคโนโลยีรถเกี่ยวนวด เข้ามาช่วย ทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วข้าวสามารถเกี่ยว นวด และขายได้ในเวลาเพียง 1 วัน ความสำคัญของเคียวจึงลดน้อยลง และยุ้งฉางที่ใช้เก็บข้าวก็หายไป รวมทั้งพิธีกรรม ข้าวต่าง ๆ ที่คนรุ่นก่อน ๆ เคยทำตอนนาปีก็หมดไป เพราะการทำนาเริ่มไม่เป็นฤดูกาลไม่มี กำหนดเวลาที่แน่นอน ชาวนาเริ่มหันมาเร่งรีบในการผลิตจนมองข้ามพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ คิดว่าการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเรื่องของคนรุ่นก่อน แต่ชาวนาก็ยังคงความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ เช่น ก่อนการไถก็จะมีการจุดธูปบอก นึกขอพรในใจและบอกกล่าวขอให้ผลผลิตดี และเจริญรุ่งเรือง หรือก่อนการเผาฟางก็จะบอกท่านในใจเพื่อเชิญเข้าไปหลบไฟในบ้าน

ปัญหาในการทำนาปัจจุบันจะประสบกับปัญหาอย่างมาก มีทั้งการระบาดของโรค และแมลง ที่พบมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ต้องใช้จ่ายหรือสารเคมีเข้ามาช่วย ทำให้มีต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ชาวนาจึงต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากเจ้าแก้ว หรือ ธกส. เพื่อมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิต ซึ่งราคา ของสารเคมี และปุ๋ยสูงขึ้นมาก รวมทั้งราคาน้ำมันที่ขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลโดยตรงต่อต้นทุนการ ผลิตของเกษตรกร ด้านสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนแปลงไป ดินในแปลงนามีความอุดมสมบูรณ์ลดลง ชาวนาต้องใส่ปุ๋ยเพิ่มขึ้นจากเมื่อก่อนมาก รวมทั้งสภาพของดินที่แข็ง และแน่นมากขึ้น สาเหตุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะการใช้เครื่องจักรเป็นประจำ และขาดการพักดิน สภาพอากาศก็ต่างไปจากเดิมอากาศเริ่มไม่บริสุทธิ์ และในชุมชนมียุ่งมากในเวลากลางคืน เพราะในนามีน้ำตลอดปี

จากการศึกษาข้อมูลพบว่ารูปแบบในการทำนาของชาวนาเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำนาจะใช้เวลาน้อยลง และสะดวกมากขึ้นเพราะมีเครื่องมือต่าง ๆ มากมายที่ช่วยทุ่นแรงเข้ามาทดแทนแรงงานคนและสัตว์ ทำให้รอบการผลิตเปลี่ยนแปลงไปจาก 1 ครั้ง/ปี เปลี่ยนเป็น 5 ครั้งใน 2 ปี แต่ผลที่ตามมาก็คือ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น สภาพดิน และสภาพแวดล้อมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ชาวนาต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะดินไม่มีธาตุอาหารเพียงพอสำหรับต้นข้าว มีการระบาดของโรคและแมลงมากขึ้น ซึ่งเริ่มต้องยาทำให้ต้องคอยเปลี่ยนสารเคมีที่ใช้ไปเรื่อย ๆ จึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ใช้รวมทั้งคนในชุมชน และถึงแม้ในปัจจุบันจะไม่มีกรประกอบพิธีกรรมข้าวเหมือนในอดีตแต่ชาวนาส່วนใหญ่ก็ยังมี ความเชื่อและความเคารพในแม่โพสพอยู่

5. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ที่ดินของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนาเกือบทั้งหมดเป็นที่นาเช่ามาตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2500 และเป็นการแบ่งที่นาเช่าจากกลุ่มพ่อสู้งูก โดยค่าเช่าที่นาคิดเป็นข้าวเปลือก 6 – 8 ถัง/ไร่/ปี ซึ่งเจ้าของที่ดินจะนำข้าวที่เป็นค่าเช่าไปขายและเก็บไว้กินส่วนหนึ่ง จนกระทั่งชาวนาในชุมชนนี้ได้เปลี่ยนกระบวนการผลิตจากนาปีเป็นนาปรัง เจ้าของที่ดินจึงเปลี่ยนมาเก็บเป็นเงิน 500 – 800 บาท/ไร่/ปี เพราะการเก็บเป็นเงินสะดวกและไม่ยุ่งยากในการจัดเก็บ

แรงงานก่อน พ.ศ. 2520 ชาวนาจะใช้แรงงานคนและสัตว์ในการทำนา โดยแรงงานเหล่านี้มาจากสมาชิกในครอบครัวและชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนาในรูปแบบของการแลกแรง หรือการลงแขก โดยวิธีการวัดพื้นที่นาเพื่อแลกแรงกัน หากเราไปช่วยเขาเกี่ยวข้าว 1 งาน เขาต้องมาช่วยเราเกี่ยวข้าว 1 งานเช่นกัน ทำให้ชาวนาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน ในขณะที่ลักษณะแรงงานหลัง พ.ศ. 2520 การลงแขกเปลี่ยนมาเป็นการรับจ้างทำนา ในทุกขั้นตอนการผลิตชาวนาสามารถที่จะจ้างได้ (ภาพภาคผนวกที่ 14) โดยที่ตนเองไม่ต้องทำอะไรมากนอกจากตรวจดูปริมาณน้ำในแปลงและโรคแมลง แต่ก็มีชาวนากลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนเบญจมาพัฒนาที่ยังคงเอาแรงกันอยู่เป็นกลุ่มประมาณ 5 – 10 คน แต่ก็จะมีกรจ้างทำนาในบางขั้นตอน เช่น จ้างทำเทือก จ้างฉีดยา เป็นต้น ส่วนแรงงานสัตว์หลังจากปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมาชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนาได้ใช้รถไถเดินตามแทนควาย และรถเกี่ยวนวดทำให้ขั้นตอนการนวดข้าวโดยใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ควายเดินย่ำหมดไป ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนรูปแบบแรงงานที่ใช้เพราะปริมาณแรงงานในชุมชน
เบญจมาพัฒนาลดลง การต้องการความเร็วในการผลิต รวมทั้งชาวนามีอายุมากขึ้นการทำงาน
บางขั้นตอนจึงทำเองไม่ไหว

ด้านเงินทุน ในการลงทุนทำนาปีสิ่งที่สำคัญคือแรงงาน เพราะทุกขั้นตอนการผลิตตั้งแต่
การเตรียมดินถึงการนวดข้าวสิ่งที่สำคัญคือแรงงานจากคนและสัตว์มากกว่าต้นทุนในรูปของเงิน
เนื่องจากชาวนามีไม่ต้องซื้อหามาแต่จะมีอยู่แล้วในครัวเรือนของตน เช่น ควาย, คันไถ, กังหันวิดน้ำ,
ปุ๋ยจากมูลสัตว์, เคียว, พันธุ์ข้าว, และแรงงานที่เป็นการลงแขก เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่ชาวนามีจะต้องเสีย
ค่าใช้จ่ายก็มีปุ๋ยเคมี หรือข้าวพันธุ์ในบางครั้ง ในด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต ครอบครัว
ชาวนามีสามารถที่จะหาพืชผัก หน่ปลาได้จากธรรมชาติ และก็มีเวลาว่างที่จะปลูกไว้กินเองใน
บริเวณบ้านหรือคันทนา และเก็บขายได้หากมีปริมาณมากซึ่งเป็นอาชีพเสริมรวมทั้งยังมีการเพาะ
เห็ดฟางจากฟางที่เหลือจากการผลิตข้าว ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสาธารณูปโภคก็ไม่ต้องเสีย
การเดินทางก็ใช้เรือหรือควายเทียมเกวียน อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร รับจ้าง
และรับเหมาก่อสร้าง แต่ภายหลัง พ.ศ. 2520 ชาวนามีเพิ่มรอบการผลิตเป็น 2 ครั้ง/ปี มีการพึ่งพา
เทคโนโลยีจากภายนอกเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต คือ เครื่องจักรกลทางการเกษตร น้ำมัน
สารเคมี และปุ๋ยเคมี ทำให้ต้นทุนหลัก คือ เงินที่ต้องใช้เพื่อซื้อเทคโนโลยีต่าง ๆ เมื่อการทำนาทำ
ตลอดปีแรงงานในชุมชนเบญจมาพัฒนาก็ไม่เพียงพอ เพราะชาวนามีทุกคนต่างก็เร่งรีบในทุกขั้นตอน
การทำงาน การลงแขกจึงน้อยลงมีแรงงานรับจ้างทำนามาแทนที่ซึ่งมีทั้งคนภายนอกและภายใน
ชุมชนที่เป็นผู้รับจ้าง ทำให้ชาวนามีไม่มีเวลาว่างปลูกผักต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมของชุมชนก็
เปลี่ยนแปลงไปสิ่งที่หาได้จากธรรมชาติมีน้อยลง ชาวนามีเลิกเพาะเห็ดฟางเพราะมีการนำรถ
เกี่ยวนวดมาใช้ ทำให้ลักษณะของฟางไม่เหมาะสมเมื่อนำไปเพาะเห็ดฟางจะขึ้นรา และชาวนามี
ส่วนใหญ่จะเผาฟางในแปลงทันทีเพื่อปลูกข้าวรอบต่อไป ส่งผลให้ต้องใช้เงินซื้อของกินของใช้
รวมทั้งความสะดวกสบายต่าง ๆ จะเห็นได้จากจำนวนร้านขายของชำที่มี 3 ร้านจากผู้ให้ข้อมูล
ที่เป็นชาวนามี 6 คน รวมทั้งจากการสังเกตที่บริเวณหน้าโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย
ซึ่งมีร้านค้า 3 ร้าน และกำลังก่อสร้างเพิ่มอีก 3 ห้อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสะดวกสบายมากขึ้น
ในชุมชน อีกสาเหตุหนึ่งพบว่า จากการที่โรงเรียนสร้างขึ้นมาทำให้มีคนเข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น
ความต้องการซื้อจึงเพิ่มขึ้นด้วย จึงมีรถเข้ามาขายของในชุมชน เช่นรถขายลูกชิ้นทอด เป็นต้น
และครอบครัวชาวนามียังต้องเสียค่าสาธารณูปโภค คือ ค่าไฟฟ้า และค่าโทรศัพท์ ชุมชนเบญจมา
พัฒนามีถนนคอนกรีตใน พ.ศ. 2533 มีรถสองแถวเข้ามาในชุมชน และมีการตั้งวินมอเตอร์ไซค์ขึ้น
ใน พ.ศ. 2540 ทำให้การเดินทางเกิดความสะดวกสบาย สอดคล้องกับอาชีพของคนในชุมชนที่มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความหลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้แรงงานในภาคการเกษตรลดลง เช่น เกษตรกร รับจ้างทั่วไป รับเหมาก่อสร้าง ทำงานโรงงาน ค่าขาย รัฐบาล รัฐบาลรับจ้าง เป็นต้น

ด้านหนี้สิน ชาวนามีหนี้สินมาตั้งแต่ทำนาปี เพราะใน 1 ปีจะได้เงินจากการขายข้าวเพียงครั้งเดียวต้องใช้ตลอดปี ถึงแม้ชาวนามีอาชีพเสริมจากการเพาะเห็ดและการขายพืชผัก แต่ชาวนามีก็ต้องเลี้ยงกับภรรยาและลูก ความแห้งแล้ง ซึ่งทำให้รายได้หลักจากการทำนาในบางปีได้น้อยลงหรือไม่ได้เลย แต่ยังคงเสียค่าเช่าที่นาทุกปี บางครั้งต้องกู้ยืมเงินเก่าแก่มาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ยามเจ็บป่วย และในช่วงทำนาปีเวลาว่างของชาวนามีชุมชนเบญจมาพัฒนา คือการเล่นการพนัน ชนไก่ กินเหล้า ก็ทำให้เกิดหนี้สินได้อีกทางหนึ่ง เมื่อชีวิตความเป็นอยู่และการทำนาของชาวนามีชุมชนเบญจมาพัฒนามีความสะดุดสลายมากขึ้น ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น ภายหลังปี พ.ศ.2520 ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้มาจากภายนอก ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันก็เพิ่มขึ้นไม่พอสองของกินของใช้ต้องซื้อ รวมถึงเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ พัดลม รถมอเตอร์ไซด์ ที่ทุกครัวเรือนในชุมชนต้องมี หนี้สินหลักเกิดจากการทำนา และการดำรงชีวิตรวมทั้งการใช้จ่ายที่เพื่อความสุขสบายและตามกันของคนในชุมชนเบญจมาพัฒนา แหล่งกู้ยืมที่สำคัญ คือ เจ้าเก่า และ ธกส. นอกจากกู้เพื่อทำนาแล้ว ยังกู้มาเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวด้วย ส่งผลให้ในการขายผลผลิตของชาวนามีไม่สามารถต่อราคาได้ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะชาวนามีต้องขายข้าวให้กับเจ้าเก่าที่ตนเองเป็นหนี้อยู่เมื่อได้เงินมาก็จะถูกหักหนี้ไป ส่วนที่เหลือจึงเป็นของชาวนามี ทำให้เงินที่ได้ไม่เพียงพอในการใช้จ่ายจนถึงรอบการผลิตต่อไป เมื่อเริ่มทำนาก็ต้องกู้ยืมมาลงทุนหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นวัฏจักรหนี้สินของชาวนามี

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ลักษณะของครอบครัวในชุมชนเบญจมาพัฒนาเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ปู่ ย่า พ่อ แม่ และลูกหลาน ชาวนามีจะมีลูกตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ซึ่งพ่อแม่จะเป็นผู้ที่คอยอบรมเลี้ยงดูบุตร และมีการสืบทอดความรู้ในการทำนาแก่รุ่นลูกเพื่อช่วยพ่อแม่ และเพื่อเป็นอาชีพในอนาคต จึงไม่นับเรื่องของการศึกษาในโรงเรียน พ่อแม่จะส่งลูกเรียนเพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อให้ลูกอ่านออกเขียนได้ก็เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ซึ่งการตัดสินใจในครอบครัวพ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบและวางแผนครอบครัว

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นในรูปแบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดสนิทสนม มีการปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน คือ การลงแขก ที่เมื่อเอกลำมือเป็นเอกลำมือที่ลงมือไว้สำหรับการทำงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญตเหินาไปไซ่ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถึงเวลาปักดำ เกี่ยวข้าว หรือนวดข้าว ชาวนาก็จะมาช่วยกัน มีการแลกแรงกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เมื่อทำงานเสร็จก็จะไปหาผัก หาปลาด้วยกัน ยามว่างจากการทำงานจะมาพูดคุย เล่นการพนัน ชนไก่ หรือตั้งวงกินเหล้า โดยไม่เกี่ยวกับเรื่องงาน

เมื่อกระบวนการผลิตข้าวเปลี่ยนไปจากนาปีเป็นนาปรัง ใน พ.ศ.2520 ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เมื่อชาวนาต้องทำนาตลอดทั้งปี ต้องใช้ความรวดเร็วในการทำงาน จึงก่อให้เกิดรูปแบบของการจ้างแรงงานเข้ามาในชุมชน เมื่อความต้องการแรงงานเพิ่มมากขึ้น แต่จำนวนแรงงานกลับลดลง การเอาแรงเหลือเพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น การพบปะพูดคุยในระหว่างการทำงานของคนส่วนใหญ่หมดไป กลายเป็นคนกลุ่มเล็กที่มีการพบปะกันบ่อยขึ้นเพื่อไปทำงานร่วมกันในลักษณะการเอาแรงแบบกลุ่ม เวลาว่างในแต่ละวันและตลอดปีลดลง การพบปะกันเพื่อเล่นการพนันจึงเลิกไป แม้แต่เวลาในการเลี้ยงไก่ชนก็ไม่มี ส่วนการเก็บผักหาปลาไม่มีอีกต่อไปเพราะสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อีกส่วนหนึ่งมาจากการใช้สารเคมีในการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น และการซื้อจากร้านค้าหรือตลาดง่ายกว่าเพราะการเดินทางสะดวกมากขึ้น คนในชุมชนเริ่มต่างคนต่างอยู่ เพราะเมื่อคนเพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนไม่รู้จักกันทั้งหมดเหมือนสมัยก่อน ผู้ใหญ่จะไม่รู้จักเด็กรุ่นหลัง เพราะโอกาสที่จะพบปะกันมีน้อยลง ความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท วิทยุ และเครื่องจักรกลทางการเกษตร ทำให้ความจำเป็นที่จะมาพบปะกันมีน้อยลง

ความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ยังคงเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ปู่ ย่า จนถึงลูกหลาน แต่จะมีญาติ หรือสมาชิกบางคนที่ออกไปอยู่นอกชุมชน เพราะการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายมากขึ้นและงานที่อยู่นอกชุมชนดีกว่าและมีมากกว่าในชุมชน คนรุ่นใหม่จะได้เรียนหนังสือมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการศึกษาภาคบังคับที่สูงขึ้น และการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้มีอนาคตที่ดีขึ้นเพื่อหลุดพ้นจากการเป็นชาวนา โรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการอบรมสั่งสอนคนรุ่นใหม่แทนที่พ่อแม่ การตัดสินใจเลือกอนาคตจะเป็นของบุคคลนั้น พ่อแม่เป็นเพียงผู้ชี้แนวทางเท่านั้น

7. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา

จากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนา พบว่า ใน พ.ศ.2504 ประเทศไทยได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 มาใช้ เป็นผลให้มีการส่งเสริมเกษตรกรให้หันมาผลิตผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้าแทนการยังชีพ มีการพัฒนาการเกษตรเป็นไปอย่างรวดเร็วมีการนำเครื่องจักรกลทางการเกษตร คือ รถไถเดินตาม เข้ามาใช้แทนแรงงานสัตว์ คือ ควาย ตั้งแต่ พ.ศ.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2515 ทำให้ควายเริ่มหมดความสำคัญลง ชาวนาขายควายเพื่อนำเงินไปซื้อรถไถเดินตาม เพราะเห็นว่าทำงานได้ดีกว่าและเร็วกว่าควาย ส่งผลต่อต้นทุนที่เพิ่มขึ้นทั้งน้ำมัน และการบำรุงรักษาเครื่องจักรกล ซึ่งต้องไปกู้เงินมาเพื่อซื้อและซ่อมแซมรถไถเดินตาม อีกทั้งยังสูญเสียปุ๋ยธรรมชาติที่ได้จากมูลควาย เสียความผูกพันระหว่างคนกับควาย เพราะส่วนใหญ่การเลี้ยงควายจะเป็นหน้าที่ของลูกที่ต้องพาควายออกไปกินหญ้า ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างคนและสัตว์ ทำให้เด็กมีจิตใจที่อ่อนโยนและโตขึ้นเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ

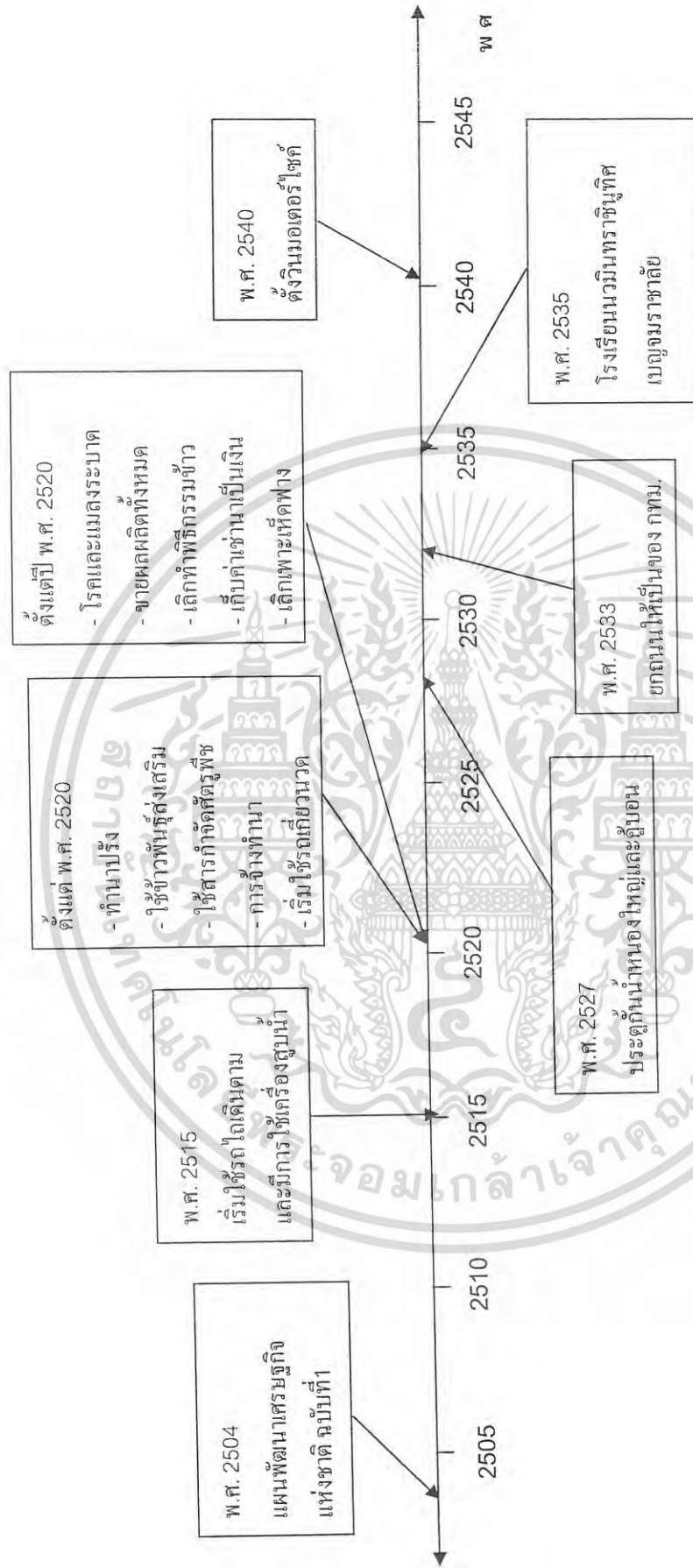
ในปี พ.ศ. 2520 ชาวนาได้เปลี่ยนวิธีการปลูกข้าวจากนาดำเป็นนาหว่าน ใช้น้ำขังพันธุ์เบาที่มีอายุสั้น สามารถปลูกได้ 2 ครั้ง/ปี เนื่องจากมีเครื่องจักรเข้ามาช่วยการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ จึงใช้เวลาลดลง อีกทั้งยังมีการนำปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืชมาใช้เพิ่มมากขึ้นด้วย เพราะการปลูกข้าวติดต่อกันโดยที่ไม่พักดินนั้น ทำให้แมลงมีอาหารกินตลอดปี การเปลี่ยนจากนาดำเป็นนาหว่านทำให้ความหนาแน่นในแปลงเพิ่มมากขึ้นการระบายถ่ายเทของน้ำและอากาศก็ยากขึ้นจึงเกิดการระบาดของโรคได้ง่าย และพันธุ์ข้าวที่ใช้ก็มีเพียงไม่กี่พันธุ์เท่านั้น ตั้งแต่ละพันธุ์จะมีความต้านทานโรคและแมลงแต่ก็อ่อนแอต่อโรคและแมลงอย่างอื่นเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ชาวนาจึงต้องลงทุนเพิ่มมากขึ้นทั้งค่าปุ๋ย ค่ายา และค่าเครื่องจักรกลต่าง ๆ เมื่อทุนของตนเองไม่เพียงพอต่อการผลิตก็ต้องไปกู้เงินจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเมื่อถึงเวลาขายผลผลิตก็ต้องขายให้กับพ่อค้าคนthatกู้เงินมา ทำให้ไม่มีสิทธิ์ต่อรองราคา ถูกกดราคาและโกงตาชั่ง ซึ่งจำนวนพ่อค้าคนกลางในตลาดข้าวก็มีอยู่เพียงไม่กี่รายเท่านั้น เมื่อการพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วก็เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมทำให้แรงงานนอกนอภาคการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เกิดการขาดแคลนแรงงานจึงมีการนำรถเกี่ยวขนาดเข้ามาใช้ หลังจาก พ.ศ. 2520 โดยชาวนาที่ไม่มีรถเกี่ยวขนาดก็ต้องจ้างเขามาเกี่ยวให้ ส่งผลต่อรูปแบบของแรงงานการลงแขกเกี่ยวข้าวหมดไป มีระบบการจ้างทำนาเข้ามาแทนที่ การร่วมมือกันทำงานของคนในชุมชนจึงลดน้อยลง เมื่อควายหมดไปหน้าที่ของลูกก็หมดไป ทำให้ความผูกพันกับท้องนาน้อยลง เมื่อเด็กเข้าสู่วัยทำงานก็ไม่สนใจที่จะทำนาสืบทอดต่อจากพ่อแม่ รวมทั้งความสะดวกในการทำนา เครื่องมือต่าง ๆ เพิ่มขึ้นง่ายต่อการทำงาน แรงงานในครอบครัวก็ไม่จำเป็นเพราะหากทำไม่ไหวก็ไปจ้างคนอื่นทำได้ การทำงานร่วมกันของคนในครอบครัวลดลง การพบปะกันน้อยลง เกิดความห่างเหินมากขึ้น อีกทั้งความสะดวกสบายเริ่มเข้ามา ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ทำให้การใช้เวลาว่างส่วนใหญ่อยู่กับการดูโทรทัศน์ถึงแม้จะนั่งดูด้วยกันแต่การพูดคุยกันก็น้อยลง การเดินทางที่สะดวกไปไหนมาไหนง่ายขึ้นทำให้คนในชุมชนออกนอกชุมชนมากขึ้น การสื่อสารกับนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น เมื่อรูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อการใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มมากขึ้น ต้องใช้เงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อทุกอย่างไม่มีฝักหรือปลาที่หาได้จากแหล่งธรรมชาติ รวมทั้งการต้องการความเป็นอยู่ที่ สะดวกสบายขึ้นด้วย เช่นเดียวกับคนในชุมชนที่ความสัมพันธ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป การพบปะ พุดคุยกันน้อยลง หรือหากพบกันส่วนใหญ่ก็จะเป็นช่วงเวลาทำงาน จากข้อมูลที่ได้กล่าว มาแล้วในขั้นต้น ได้สรุปการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนาไว้โดยแสดง ในภาพที่ 10 และตารางที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 10 แสดงช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเบญจมพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 แสดงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวชุมชนเบญจมาพัฒนา

ประเด็น	พ.ศ. 2504	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2548	สาเหตุการเปลี่ยนแปลง
ประเด็น -ระยะเวลา 1 รอบการผลิต	พ.ศ. 2504 6-8 เดือน	พ.ศ. 2520 3-4 เดือน	พ.ศ. 2548 3-4 เดือน	มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเป็นข้าว เบา อายุการเก็บเกี่ยวสั้น
-วิธีการปลูก	ไถและ ใถแปร และคราด โดยใช้แรงงานคนและสัตว์ คือควายเป็นสำคัญ	ไถและ ใถแปร และคราด โดยใช้แรงงานคนและสัตว์ คือ ควาย เริ่มมีเครื่องจักรคือ เครื่องสูบน้ำมาใช้	ไถและ ใถแปร และคราด โดยใช้แรงงานคนและ เครื่องจักร เช่นรถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เป็นสำคัญ	มีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ แรงงานควาย เพราะรวดเร็ว สะดวกกว่า รวมทั้งจำนวน แรงงานลดน้อยลง
-การดูแลรักษา	ใส่ปุ๋ยคอก, ปุ๋ยเคมี ด้วยแรงงานคน	ปุ๋ยเคมีในปริมาณเพิ่มขึ้น ใช้สารกำจัดศัตรูพืช ด้วยแรงงานคนและอุปกรณ์ เช่น ถังฉีดสารเคมี	ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เริ่มหันมาใช้สารสกัดจาก ธรรมชาติ และจุลินทรีย์	การทำนาติดต่อกันตลอดปี ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ โรคและแมลงระบาดมากขึ้น
-การเก็บเกี่ยว	เครื่องมือเกี่ยวข้าว คือ เกียว ใช้แรงงานคนเป็นสำคัญ และ แรงงานสัตว์ในการนวดข้าว	ใช้เกี่ยวเกี่ยวข้าว และเริ่มมี การใช้รถเกี่ยวขนาดแล้ว แรงงานสัตว์หมดไป	ใช้รถเกี่ยวขนาดใหญ่แรงงานคน ในการนวดข้าว	การทำนาเพิ่มเป็น 5 ครั้ง ต่อ 2 ปี ต้องการความรวดเร็วใน การเกี่ยวเกี่ยว เพื่อปลูกข้าว รอบต่อไป

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	พ.ศ. 2504	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2548	สาเหตุการเปลี่ยนแปลง
- การจัดการผลผลิต	แบ่งข้าวออกเป็น 3 ส่วน คือ เก็บไว้กิน, ขาย, ข้าวพันธุ์	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	มีการใช้รถเกี่ยวขนาดเสร็จในขั้นตอนเดียว ข้าวที่ได้จึงส่งโรงสีทั้งหมด
- ปัญหาในการทำนา	ภัยธรรมชาติ	การระบาดของโรคและแมลงรวมทั้งดินเสื่อม	การระบาดของโรคและแมลงรวมทั้งดินเสื่อม	จำนวนพันธุ์ข้าวที่ใช้ลดลง, ทำนาตลอดปี และการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร
- พิธีกรรมข้าวและความเชื่อ	แรกนาขวัญ, รับขวัญข้าว, เเชิญขวัญข้าวเข้าสู้ง, เซือนในแม่โพสพ	ใช้การนึ่งของพรในใจก่อนทำงาน เซือนแม่โพสพ	ใช้การนึ่งของพรในใจก่อนทำงาน, ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพลดลง	การทำนาตลอดทั้งปีไม่มีช่วงเวลาที่แน่นอน และต้องพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น
- พันธุ์ข้าว	ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น ข้าวขาวดามน	ข้าวสังเสริม เช่น ชัยนาท 50 สุพรรณบุรี 60 เป็นต้น	ข้าวสังเสริม เช่น ปทุมธานี 1, ข้าวสุพรรณบุรี 60 เป็นต้น	ข้าวพันธุ์สังเสริมเป็นข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวสั้น ปลูกได้มากกว่า 1 ครั้งต่อปี และต้านทานโรค

ตารางที่ 1 (ต่อ)

	พ.ศ. 2504	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2548	สาเหตุการเปลี่ยนแปลง
เพิ่มเติม				
- ผนังงาน	เอาระง แบบวัดพื้นที่	1. เอาระง วัดพื้นที่ 2. เอาระง เป็นกลุ่ม 3. จ้างบางส่วน	1. เอาระง เป็นกลุ่ม 2. จ้างบางส่วน 3. จ้างทำทุกอย่าง	แรงงานขาดแคลน ชวานามี จำนวนน้อยลง และมี อายุมากขึ้น
- การถือครองที่ดิน	ของตนเอง, เข้าที่ดิน	ของตนเอง, เข้าที่ดิน	ของตนเอง, เข้าที่ดิน	เป็นนาเช่ามาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่
- ค่าเช่าทำนา	ข้าวเปลือก 6 - 8 ถึงไร่/ปี หรือ 30 - 40 บาท/ไร่/ปี (เกี่ยวและ 500 บาท)	เงิน 600 - 800 บาท/ไร่/ปี	เงิน 600 - 800 บาท/ไร่/ปี	การเก็บเป็นข้าวเปลือกมี ความยุ่งยาก และไม่จำเป็น อีกต่อไป
- อาชีพเสริม	เพาะเห็ดฟาง, ปลูกผัก, เลี้ยง ปลา, รับจ้าง	รับเหมาก่อสร้าง, รับจ้างทั่วไป	รับขายของชำ, รับจ้างทั่วไป และทำนา	การทำงานปิ้งต้องทำตลอดปี เวลาวางจึงมีน้อยลง
- การสืบทอดอาชีพ	สืบทอดการเป็นชวานา	สืบทอดการเป็นชวานา และ ทำงานนอกภาคการเกษตร	ทำงานนอกภาคการเกษตร	การทำงานเป็นอาชีพที่ลำบาก และผลตอบแทนน้อย
- ความสัมพันธ์ในครอบครัว	พ่อแม่เป็นผู้วางแผนการ ดำเนินชีวิตให้ลูก	พ่อแม่เป็นผู้วางแผนการ ดำเนินชีวิตให้ลูก	ดูมีโอกาสที่จะตัดสินใจ เลือกการดำเนินชีวิตเอง	การติดต่อสื่อสารที่สะดวก และการให้การศึกษาสูงขึ้น
- ความสัมพันธ์ในชุมชน	มีการลงแขกทำนา พบปะกัน เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ	เริ่มมีการจ้างแรงงาน มีการพบปะกันเพื่อทำงาน	จ้างแรงงาน และพบปะ กันเรื่องของตัวเอง	การผลิตที่ต้องทำทั้งปี และ มีเครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ เข้ามา ช่วย เวลาว่างจึงน้อยลง

วิจารณ์ผลการวิจัย

จากผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนเบญจมาพัฒนา พบว่า ชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนาเป็นชาวนาไร่ที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่เพื่อทำนา ขาดความมั่นคงในการผลิต เนื่องมาจากในปัจจุบันการขยายตัวของชุมชนเมืองเริ่มเข้ามาครอบบริเวณชุมชนเบญจมาพัฒนามากขึ้น อีกทั้งลูกหลานของชาวนาก็ไม่มีการสืบทอดอาชีพต่อกับบรรพบุรุษ มุ่งให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น เพื่อหลุดพ้นจากการเป็นชาวนาแลความยากลำบาก อีกทั้งต้นทุนในการผลิตของชาวนาและค่าใช้จ่ายในครอบครัวก็สูงขึ้น ชาวนาจึงต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อมาใช้จ่ายในครอบครัวและเพื่อการทำนา ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับการวิจัยของปฐมพงศ์ สัจจะธีระกุล (2545 : 28)

ในด้านแรงงาน และการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ของชาวนานั้น มีลักษณะของแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเอาแรง การลงแขกช่วยเหลือกันทั้งการตกล้ำ ปักดำ เกี่ยวข้าว นวดข้าวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อน พ.ศ. 2520 แต่หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันรูปแบบของการใช้แรงงานก็เปลี่ยนไป เป็นการแลกเปลี่ยนแบบเป็นกลุ่ม และการรับจ้างทำนา สาเหตุที่ชาวนาเริ่มกลายเป็นผู้จัดการนามากขึ้น อาจเนื่องมาจากชาวนามีอายุมากขึ้น จึงทำไม่ไหว แต่ก็ไม่ยอมเลิกทำนา เพราะไม่รู้จะทำอะไรแทน และยังมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการทำนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เช่นเครื่องจักรกล สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สามารถทุ่นแรงในการทำนาแต่ต้องแลกกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นนั้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญเลิศ ชวยธานี, พระ (2546 : 213) และผลการวิจัยของวันชนะ หรายเจริญ (2546 : 79)

และในด้านวิธีการตลาดที่ชาวนาไม่สามารถที่จะกำหนดราคาข้าวได้เองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก่อนปี พ.ศ. 2520 ชาวนาใช้แรงงานในการเกี่ยวข้าว และใช้แรงงานควายในการนวดข้าว จากนั้นนำไปตากและแบ่งข้าวออกเป็นสามส่วน คือ เพื่อกิน เพื่อขาย และเพื่อเป็นข้าวพันธุ์ โดยการขายข้าวนั้นจะขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ หรือที่เรียกว่า เจ้าแก็ ซึ่งจะเป็นเจ้าประจำที่มารับซื้อ และยังเป็นแหล่งเงินทุนของชาวนาอีกด้วย แต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบันนั้นชาวนาจะใช้รถเกี่ยวนวดเกี่ยวข้าว และขายผลผลิตให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อทั้งหมดเลยในที่เดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวันชนะ หรายเจริญ (2546 : 79) อีกเช่นกัน

ถึงแม้จะรู้จักกันมานานแล้วก็ตาม ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัว มีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ การทำนามีเพียงคนเดียวในบ้านไม่มีการสืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน คนรุ่นใหม่ไม่มีความผูกพันกับท้องถิ่น เพราะไม่จำเป็นต้องช่วยพ่อแม่ทำนาอีกแล้วเมื่อพ่อแม่ทำไม่ไหว เพราะสามารถที่จะจ้างคนทำนาได้ทุกชั้นตอน แรงงานในครอบครัวจึงไม่มีความสำคัญอีกต่อไปในการทำนา เห็นได้จากการที่คนในชุมชนเบญจมาพัฒนามีอายุต่ำกว่า 40 ปี ไม่มีใครที่เป็นชาวนาเลย คนส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกชุมชน เพราะการเดินทางเข้า - ออกชุมชนทำได้ง่ายขึ้น หากเป็นคนที่อยู่ในวัยเรียนก็มีโอกาสเรียนต่อในชั้นมัธยมได้โดยไม่ต้องออกไปนอกชุมชน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนเบญจมาพัฒนา หลังจาก พ.ศ. 2520 ชาวนาสามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้ง/ปี มีการนำรถไถเดินตามมาแทนที่ควาย เปลี่ยนวิธีการปลูกข้าวจากนาดำเป็นนาหว่าน รวมถึงรูปแบบของแรงงานลักษณะการเอาแรงที่เปลี่ยนเป็นการจ้าง ส่งผลให้ในชุมชนเบญจมาพัฒนามีควายอีกต่อไป ข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ใช้ในนาปีเปลี่ยนเป็นข้าวพันธุ์ส่งเสริมที่มีอายุสั้นทำให้รอบการผลิตเพิ่มเป็น 2 ครั้ง/ปี ชาวนาต้องไปปัจจัยการผลิตเข้าไปในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น ได้แก่ ปุ๋ยเคมี เครื่องจักรกลทางการเกษตร สารกำจัดศัตรูพืช และการจ้างแรงงาน ทำให้มีต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ชาวนาจึงต้องกู้เงินมาเพื่อลงทุนทำนา ซึ่งนอกจากการทำนาแล้ว ค่าใช้จ่ายในครอบครัวของชาวนาก็เพิ่มมากขึ้น เพราะไม่สามารถที่จะหาอาหารได้จากแหล่งธรรมชาติอีกต่อไป อีกทั้งความสะดวกสบายเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ได้แก่ ไฟฟ้า โทรศัพท โทรศัพทเคลื่อนที่ ทำให้ค่าใช้จ่ายในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้การทำนาจะทำได้ 2 ครั้ง/ปี และราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นแต่ต้นทุนในการผลิตก็สูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ส่งผลให้คนรุ่นหลังไม่มีใครสืบทอดการเป็นชาวนาต่อจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ส่งลูกให้เรียนสูงขึ้นเพื่อมีอาชีพที่ดีกว่าการเป็นชาวนา การเรียนต่อชั้นที่สูงขึ้นของเยาวชนในชุมชนเบญจมาพัฒนาย้ายขึ้นเพราะมีโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งปัจจุบันเกิดความหลากหลายทางอาชีพในชุมชนมากขึ้น เพราะคนส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรและนอกชุมชนเบญจมาพัฒนา ส่วนหนึ่งมาจากความผูกพันของคนกับผืนนาลดน้อยลง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ไม่มีใครเลยที่อยากเป็นชาวนา ประกอบกับการเดินทางที่สะดวกมากขึ้นเมื่อชุมชนได้ยกถนนให้เป็นของกรุงเทพมหานคร มีรถสองแถวเข้ามาในชุมชน จนถึงการตั้งวินมอเตอร์ไซค์ขึ้นในชุมชนเพื่อการเดินทางเข้า - ออกชุมชน เมื่อการทำนาต้องทำตลอดทั้งปี ทำให้การพบปะของชาวนาเป็นไปในลักษณะของการทำงานเป็นส่วนใหญ่ หรือในลักษณะของผู้จ้างกับผู้รับจ้าง ส่วนการพบปะกันเพื่อพักผ่อนมีน้อยลง เนื่องจากถ้ามีเวลาว่างชาวนาก็จะพักผ่อนอยู่บ้าน เพราะเหนื่อยจากการทำนา ยิ่งความสะดวกสบายในชีวิตความเป็นอยู่มีมากขึ้นทำให้ผู้คนห่างเหินกันโดยไม่รู้ตัว รวมทั้งคนในครอบครัวก็เช่นกัน ความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บุตรเป็นเพียงศูนย์รวมจิตใจของครอบครัว แต่บุตรจะเป็นผู้เลือกอนาคตเอง ซึ่งส่งผลให้การสืบทอดอาชีพชานาในชุมชนเบญจมาพัฒนาหมดไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรให้ความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สารสกัดจากธรรมชาติแก่เกษตรกรในการทำนา เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิต และเกิดผลดีต่อสภาพแวดล้อม

2. ควรมีการรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของชานา โดยเฉพาะลูกหลานของชานา

ข้อเสนอจากการดำเนินงานวิจัย

1. สถานที่ในการสัมภาษณ์ไม่ควรเป็นศูนย์กลางในการพบปะของคนในชุมชนเพราะจะส่งผลเสียต่อสมาธิของผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์

2. ช่วงเวลาที่ไปสัมภาษณ์ต้องเลือกให้เหมาะสม เพราะบางครั้งผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอาจจะไม่ว่างต้องทำงานอย่างอื่นทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างรีบร้อน และได้ข้อมูลไม่ครบตามที่ต้องการ

3. ควรสร้างบรรยากาศที่ดีในการสัมภาษณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายทั้งสองฝ่าย และระยะเวลาในการสัมภาษณ์ไม่ควรนานเกินไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

งามพิศ สัตย์สงวน. 2538. หลักสูตรมหาวิทยาลัยวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2541. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ. กรุงเทพฯ :

บริษัท รามาการพิมพ์.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2545. วัฒนธรรมข้าว: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์

แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชัน จำกัด.

จิโรภาส พูลสุวรรณ. 2529. ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรซึ่งเคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนต้องกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

เจือ อิมคง. 2548. สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2548.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2519. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

เฉลิม พยาราชกุล. 2542. การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลกระทบต่อ

ระบบการผลิตด้านการเกษตรในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่.

ณัฐยา พวงพยอม. 2547. ข้อมูลชุมชน. ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขต

คลองสามวา. กรุงเทพมหานคร

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. 2542. รายงานการวิจัย เมืองในสังคมไทย: กำเนิด

พัฒนาการและแนวโน้ม. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บุญเลิศ ช่วยธานี, พระ. 2546. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี :
ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์
ระดับปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

บุญหงษ์ จงคิด. 2547. ข้าวและเทคโนโลยีการผลิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ปฐมพงศ์ สัจจะธีระกุล. 2545. รายงานการวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์ ชาวนาไรที่ดินทำกินเป็น
ของตนเองบ้านคลองทอกวา จังหวัดปทุมธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
กรุงเทพมหานคร.

ประดิษฐ์ มัชฌิม. 2522. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปริญญา ชินโนรส. 2548. "วันนี้การปลูกข้าวเปลี่ยนไป". กสิกร. (3 พฤศจิกายน 2547) : 11-15.

ปรีชา คุณินทร์พันธ์. 2546. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รณชัย อิ่มคง. 2548. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2548.

เล็ก ชรรณปาละ. 2548. สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2548.

วินัย เปี้ยผึ้ง. 2548. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2548.

วันชนะ หร่ายเจริญ. 2546. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนา อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา.
วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

ไวย นีวรณ. 2548. สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2548.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมบูรณ์ มีบุญ. 2543. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชาวเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เชียงใหม่.

สังวาล รุ่งทิพย์. 2548. สัมภาษณ์. 5 พฤศจิกายน 2548.

สุพิศวง ธรรมพันทา. 2532. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คส์ ไตรร์.

เสาวรัช นิลเนตร. 2548. สัมภาษณ์. 8 พฤศจิกายน 2548.

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร. 2546ก. ภาคกลาง:อารยธรรม ไทยกับการค้าเชิงพาณิชย์. กรุงเทพฯ : บริษัท ซีทรี มีเดีย จำกัด.

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร. 2546ข. สถานการณ์และแนวโน้มอาหาร:ถึงเวลาสร้างนโยบายอาหารแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์อาหาร. 1(6) : 1-4.

อภิชัย พันธเสน. 2539. พัฒนาชนบทไทย:สุขทัยและมรรค การเปลี่ยนแปลงและการบริหารการจัดการ. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

อมรา พงศาพิชญ์. 2545. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม:กระบวนการค้นและบทบาทในประชาสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกวิทย์ ณ ถलग. 2545. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทพประทานพร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ 1

โครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของบุคคล

- 1.1. เพศ
- 1.2. อายุเท่าไร
- 1.3. นับถือศาสนาอะไร
- 1.4. จบการศึกษาระดับชั้นอะไร
- 1.5. สมรสหรือยัง
- 1.6. มีจำนวนบุตร และจำนวนคนในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันกี่คน
 - 1.6.1. บุตรที่ช่วยทำนากี่คน
 - 1.6.2. บุตรที่ทำงานภายนอกกี่คน
 - 1.6.3. บุคคลที่เป็นภาระพึ่งพิง กี่คน
- 1.7. ประสบการณ์ในการทำนาเป็นระยะเวลากี่ปี
- 1.8. ที่ดิน
 - 1.8.1. จำนวนที่ดินทั้งหมดกี่ไร่
 - 1.8.2. ลักษณะการถือครองที่ดิน เป็นที่ดินเช่ากี่ไร่ และเป็นที่ดินของตนเองกี่ไร่
 - 1.8.3. การใช้ประโยชน์อะไรบ้างจากที่ดิน และประเภทละกี่ไร่
- 1.9. ทำไม่ถึงทำนา และความรู้สึกที่มีต่ออาชีพชาวนา

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าว

- 2.1. ในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. 2504
 - 2.1.1. การดำเนินชีวิตประจำวันทำอะไรบ้าง
 - 2.1.2. การดำเนินชีวิตในรอบปีทำอะไรบ้าง
 - 2.1.3. มีวิธีการทำนาแบบใด
 - 2.1.4. ใช้ข้าวพันธุ์อะไร
 - 2.1.5. ฤดูกาลทำนาเริ่มช่วงเวลาใด ประมาณเดือนอะไร
 - 2.1.6. ระยะเวลาการทำนา 1 ฤดูกาลปลูก นานกี่เดือน
 - 2.1.7. มีขั้นตอนในการเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา อย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.8. ช่วงเวลาระหว่างที่รอเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำอะไรบ้างในการดูแลรักษาต้นข้าว และมีกิจกรรมหรืออาชีพเสริมทำหรือไม่

2.1.9. มีวิธีการสังเกตอย่างไรว่าสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้ว, อยู่ในช่วงเดือนใด และขั้นตอนในการเก็บเกี่ยวทำอย่างไร

2.1.10. มีการทำพิธีกรรมข้าวต่าง ๆ หรือไม่ ถ้ามีทำอะไรบ้าง และในขั้นตอนใด

2.1.11. มีอาชีพเสริม หรือทำอะไรหลังหมดฤดูกาลทำนา

2.2. การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนา และการผลิตในแต่ละขั้นตอน

2.2.1. มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาช่วงเวลา หรือ ปี พ.ศ. ไດ และสาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลง

2.2.2. มีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้เมื่อใด และสาเหตุที่นำเข้ามาใช้ในการผลิต

2.2.3. มีการนำปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และสารเคมีต่าง ๆ มาใช้เมื่อใด และสาเหตุที่ต้องนำมาใช้

2.2.4. มีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวที่ใช้เมื่อใด และสาเหตุที่ต้องเปลี่ยนแปลง

2.3. มีอาชีพเสริมจากการทำนาหรือไม่ ถ้ามีทำอะไร

2.4. ปัญหาในการประกอบอาชีพมีอะไรบ้าง

ตอนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3.1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

3.1.1. มีการทำกิจกรรมร่วมกันมากน้อยเพียงใด

3.1.2. มีการปรึกษาหารือ และแก้ปัญหาอย่างไรในครอบครัว ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต

3.2. ความสัมพันธ์ภายในชุมชน จากอดีต ถึงปัจจุบัน

3.2.1. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นอย่างไร

3.2.2. มีการรวมกลุ่มกันหรือไม่ ถ้ามีเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่ออะไร และสาเหตุที่มีการรวมกลุ่มกัน

3.2.3. มีการร่วมกันปรึกษาหารือ และช่วยกันแก้ปัญหาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2.4. มีกิจกรรมร่วมกันหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

4.1. ปัจจัยการผลิตข้าว

4.1.1. มีวิธีการเลือกใช้พันธุ์ข้าวอย่างไร ในอดีต และปัจจุบัน

4.1.2. ลักษณะของเทคโนโลยีที่นำมาใช้มีวิธีการตัดสินใจอย่างไรในการเลือก (เครื่องจักร และสารเคมี)

4.1.3. แรงงานที่ใช้เป็นรูปแบบใด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4.1.4. มีการตัดสินใจเลือกวิธีการทำนาแต่ละครั้งอย่างไร

4.1.5. เงินทุนที่ใช้ในการผลิตมาจากไหน

4.1.6. ที่ดินที่ใช้ทำนามีจำนวน และลักษณะการถือครองเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

4.1.7. หากเป็นที่นาเช่า ต้องเสียค่าเช่าอย่างไร จากอดีต ถึงปัจจุบัน

4.2. ระบบตลาด

4.2.1. หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วมีการจัดการอย่างไรบ้าง และแตกต่างกันอย่างไรจากอดีตกับปัจจุบัน

4.2.2. มีวิธีการขายผลผลิตอย่างไร และทำไม

4.2.3. สามารถกำหนดราคา และต่อรองราคาได้หรือไม่

4.3. สถานะทางการเงิน

4.3.1. รายรับ – รายจ่าย หลักของครอบครัวคืออะไร

4.3.2. มีการเก็บเงินออมหรือไม่ เก็บในรูปแบบใด

4.3.3. หนี้สินที่เกิดขึ้น เป็นหนี้ที่เกิดจากสาเหตุใดบ้าง แหล่งที่กู้ยืมเงินคือที่ใด และเพราะอะไร

4.4. มีอาชีพเสริมหรือไม่ ถ้ามีทำอะไร

4.5. มีการปรับปรุงวิธีการผลิต และเทคโนโลยีที่ใช้หรือไม่ และข้อมูลหรือความรู้ที่ได้มาจากไหน

ตอนที่ 5 การขยายตัวของชุมชนเมือง

5.1. การเข้ามาของสาธารณูปโภคต่าง ๆ

5.1.1. มีการสร้างถนนตัดผ่านชุมชนประมาณ ปี พ.ศ.ใด

5.1.2. ไฟฟ้า โทรศัพท์ และน้ำประปาเข้ามาในชุมชนเมื่อใด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.1.3. มีการสร้างโรงเรียน ในชุมชนเมื่อใด

5.1.4. มีรถโดยสารเข้ามาในชุมชนเมื่อใด

5.1.5. มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สร้างขึ้นเองหรือไม่ ถ้ามีเป็นลักษณะ

อย่างไร มีกี่แห่ง เริ่มมีเมื่อใด และเพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่หรือไม่

5.2. ปัญหาเกี่ยวกับภายนอกชุมชน

5.2.1. เคยมีปัญหาเกี่ยวกับชุมชนภายนอกเกี่ยวกับกระบวนการ

ผลิตข้าวบ้างหรือไม่ ทั้งจากการทำนาที่ส่งผลต่อภายนอก และจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ
การทำนา

5.2.1. มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำระหว่างการทำนากับครัวเรือนหรือไม่

5.3. ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลง

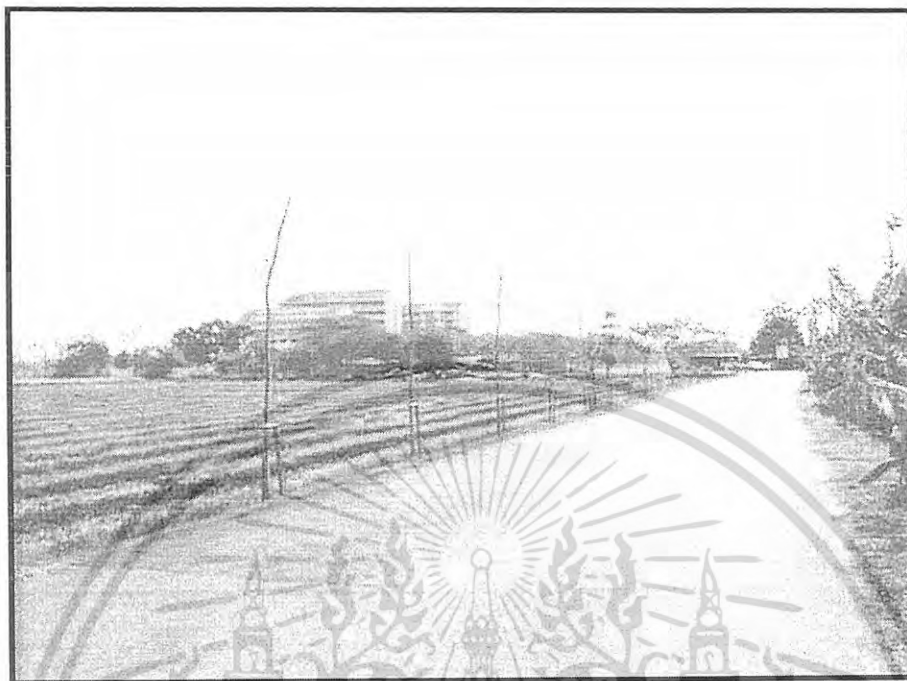
5.3.1. มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ทำนา
สร้างเป็นบ้านจัดสรรมากขึ้น

5.3.2. มีความคิดเห็นอย่างไรกับอาชีพการทำนาของชุมชนในอนาคต

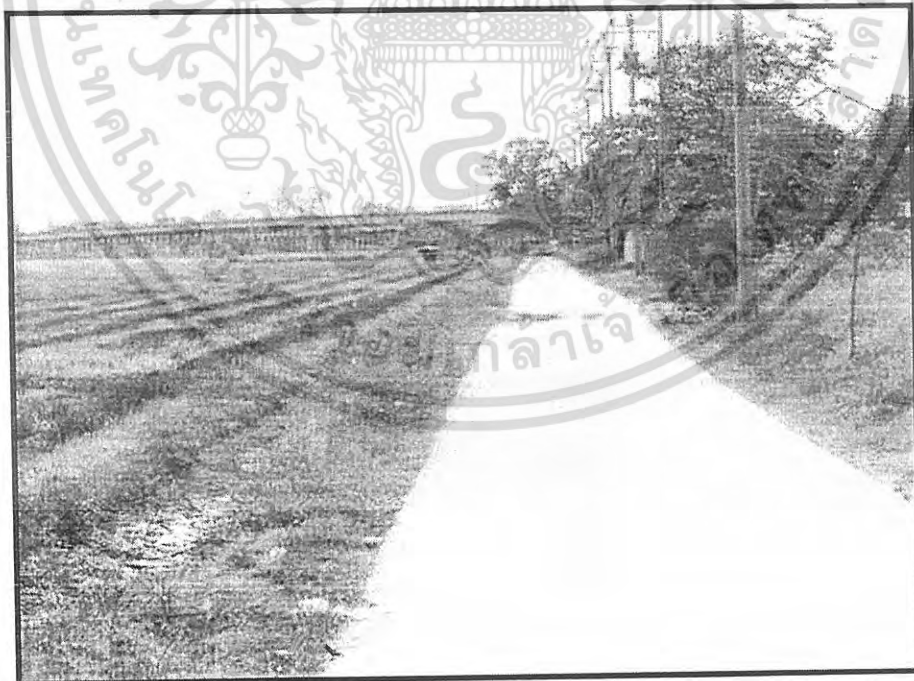
5.3.3. มีการเตรียมพร้อมอย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
ถ้าหากพื้นที่ของชุมชนไม่สามารถที่จะทำนาได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวกที่ 2

ภาพภาคผนวกที่ 1 ถนนไทยรามัญเข้าสู่ชุมชนเบญจมาพัฒนา

ภาพภาคผนวกที่ 2 ถนนแบ่งระหว่างหมู่ 9 กับหมู่ 10

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

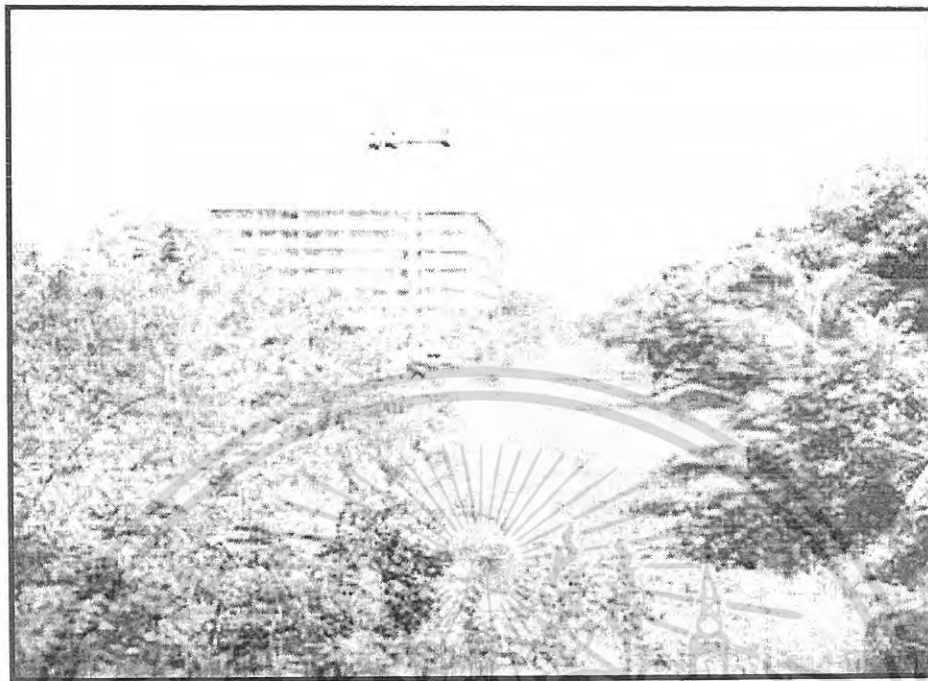

ภาพภาคผนวกที่ 3 คลองพระยาสุเรนทร์

ภาพภาคผนวกที่ 4 สะพานทางเท้าเลียบคลองพระยาสุเรนทร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 5 คลองสี่ตะวันตก

ภาพภาคผนวกที่ 6 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เบญจมราชาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

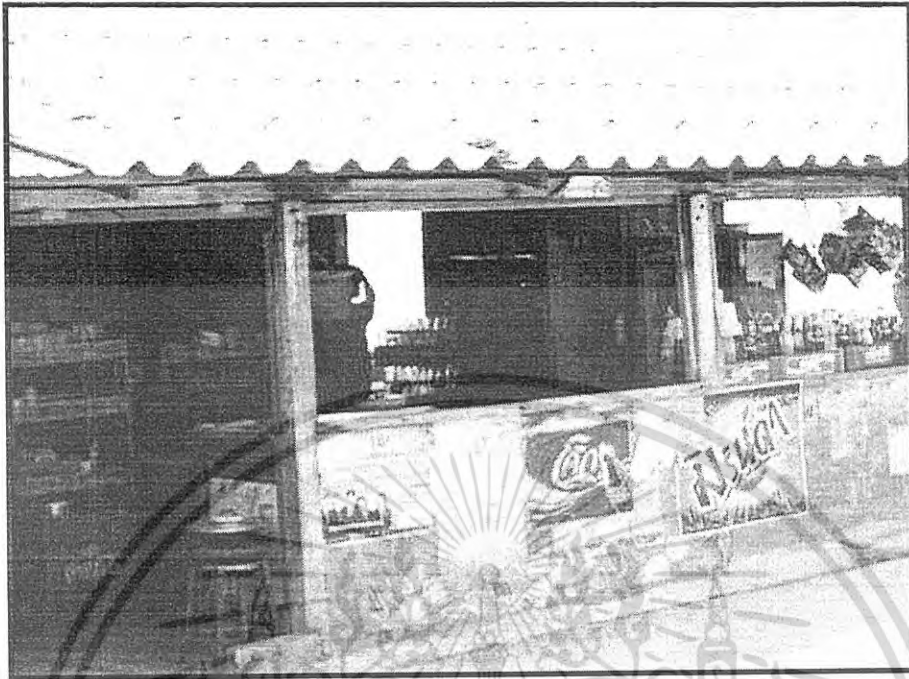

ภาพภาคผนวกที่ 7 รถสองแถวมินิบัส - วงศกร ที่เข้ามาในชุมชนเบญจมาพัฒนา

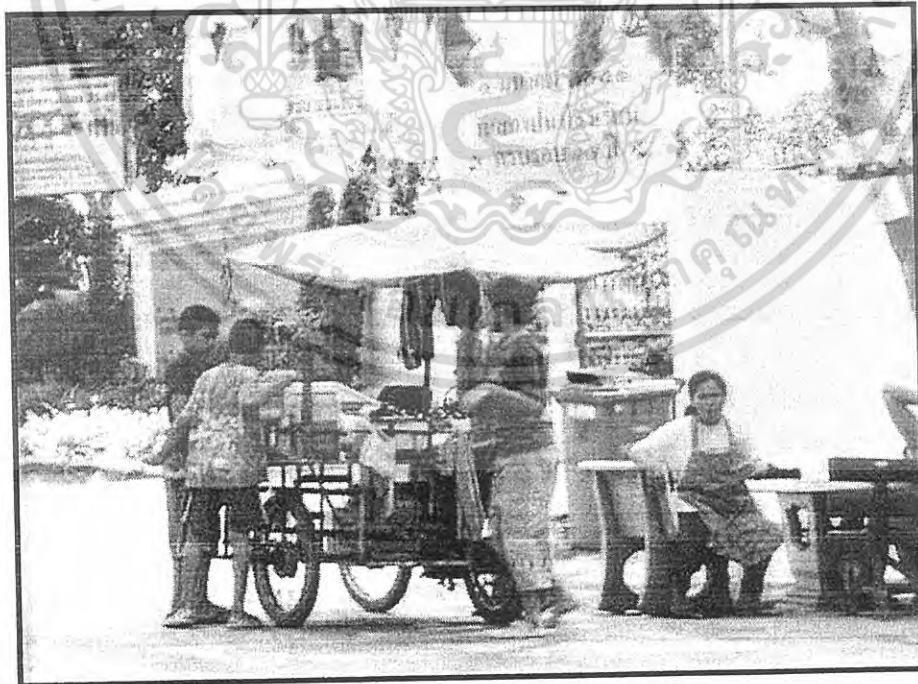

ภาพภาคผนวกที่ 8 วินมอเตอร์ไซค์รับจ้างของชุมชนเบญจมาพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 9 ร้านค้าหน้าโรงเรียน ในชุมชนเบญจมาพัฒนา

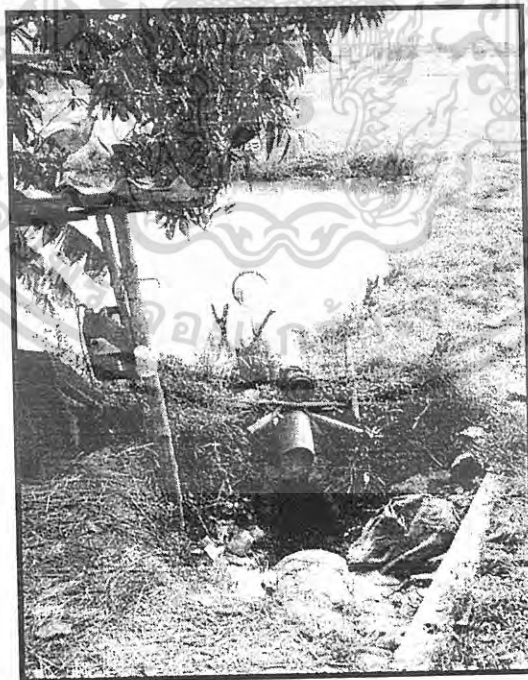

ภาพภาคผนวกที่ 10 รถขายของที่เข้ามาขายในชุมชนเบญจมาพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

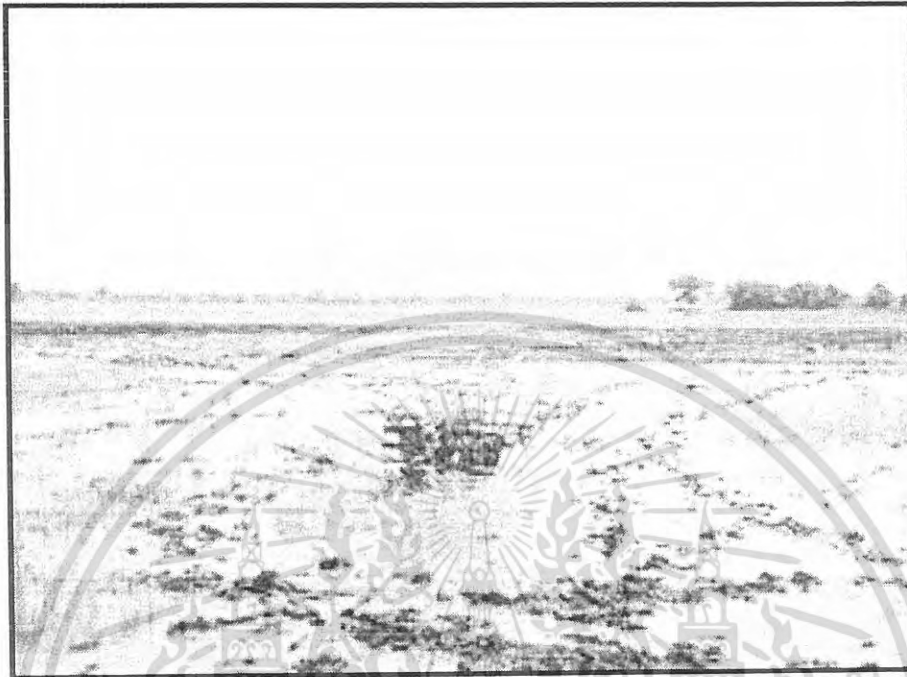

ภาพภาคผนวกที่ 11 แปลงนาที่ข้าวตั้งท้องกับแปลงที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว

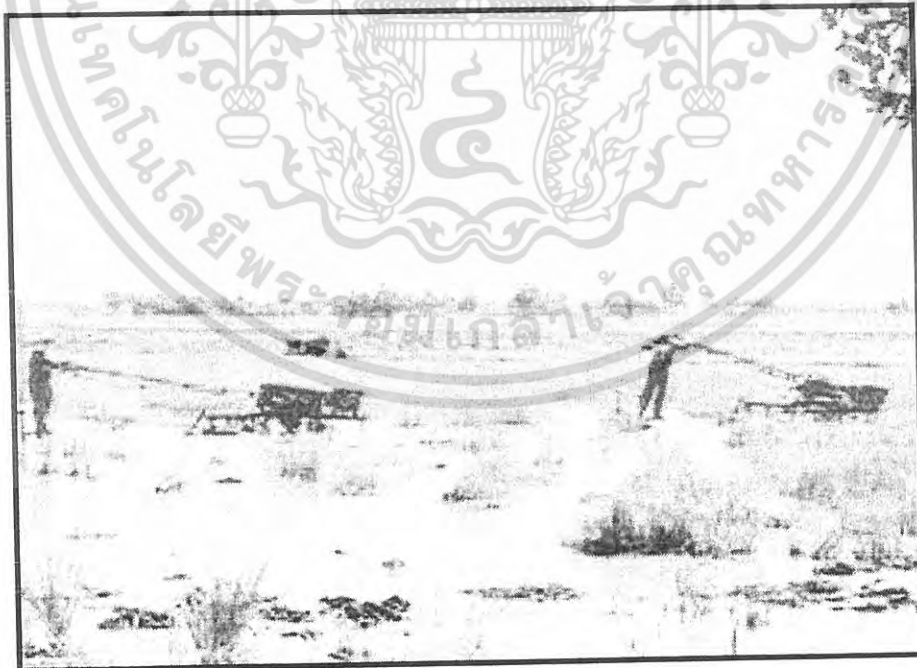

ภาพภาคผนวกที่ 12 เครื่องสูบน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 13 การเตรียมดินโดยใช้รถไถเดินตาม

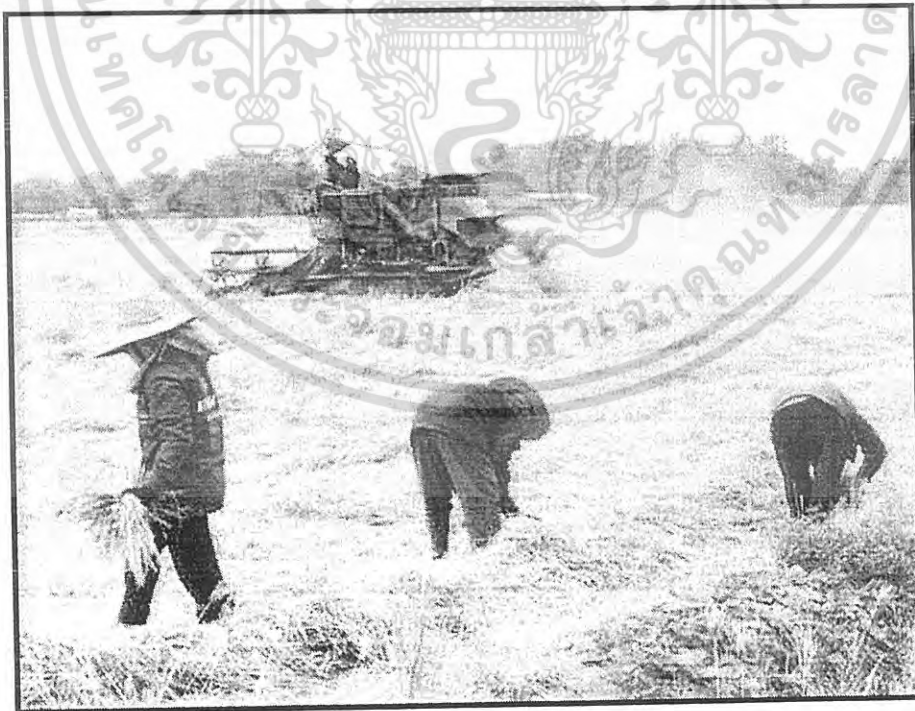

ภาพภาคผนวกที่ 14 ชาวนาที่มารับจ้างเตรียมดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

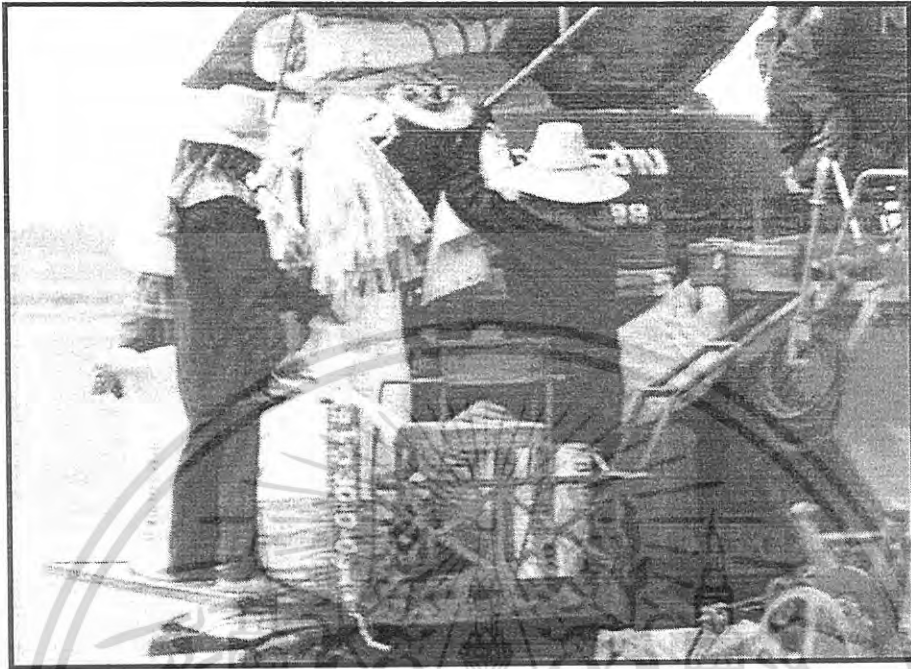

ภาพภาคผนวกที่ 15 การเกี่ยวข้าวด้วยรถเกี่ยวนวด

ภาพภาคผนวกที่ 16 ชาวนาใช้เคียวเกี่ยวข้าวที่ถูกรถเกี่ยวนวดทับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

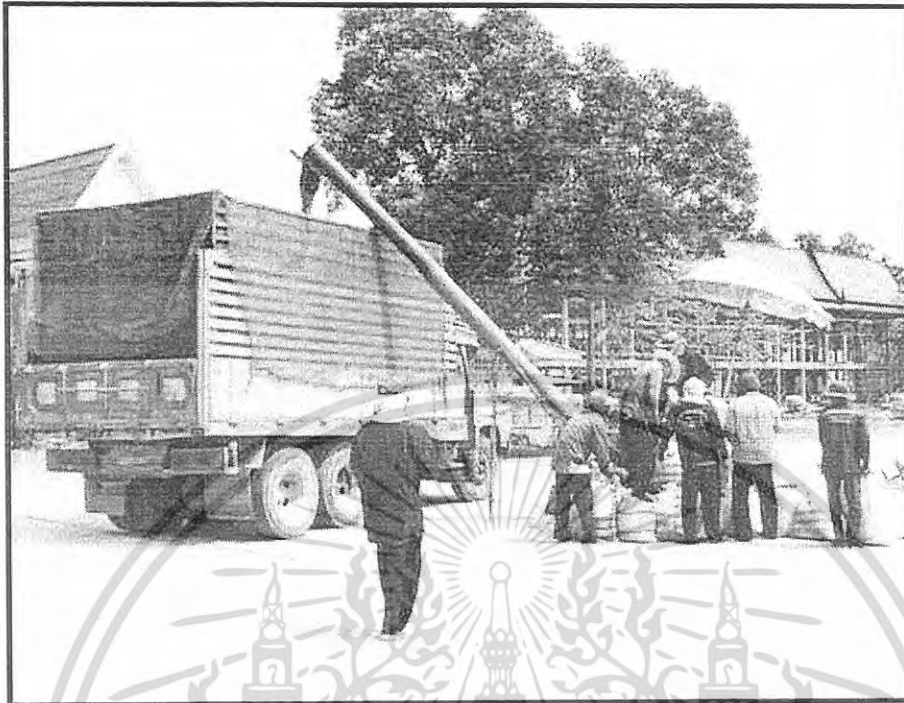

ภาพภาคผนวกที่ 17 ชาวนาใช้กระสอบรับเมล็ดข้าวจากรถเกี่ยววนวด

ภาพภาคผนวกที่ 18 ชาวนาใช้รถอีแต่นบรรทุกกระสอบข้าวออกจากแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 19 การลำเลียงข้าวใส่รถบรรทุก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้